

Kjære Gud, jeg har det ...?

Livstolkning og livsmestring i *Plan for dåpsopplæring* (1992) og *Plan for trosopplæring* (2010) med særlig henblikk på lidelse.

Nils Edvin Numme
Masteravhandling i kristendomskunnskap
med spesialisering i kateketikk
NLA Høgskolen, Bergen
Høsten 2010

Forord

Takk til veileder, akademilektor Rune Øystese, som har gitt gode faglige tilbakemeldinger, tidlig og sent. På en særskilt måte har han også gitt meg motivasjon i skriveprosessen ved å vise til viktigheten av at denne oppgaven blir skrevet.

Takk til ”MF-gutta” (ingen nevnt, ingen glemt) for sosialt samvær, sport og spill i perioden januar til april da jeg var stasjonert ved Det teologiske Menighetsfakultet og jobbet med denne oppgaven. Takk til ”Rebekka-gjengen” på NLA for faglig drøfting og sosiale middager.

Takk til Jon Andreas som har hjulpet meg med statistikken.

Takk til mine to informanter, Kristine Aksøy og Kristin M. Saxegaard som har gitt rikelig av sin travle hverdag og stilt opp til flere møter.

Takk til min kjære søster, Ane Marion, som har laget kollagen som pryder framsiden. Jeg liker dette bildet veldig godt da det rommer flere tolkninger i seg og er en kombinasjon mellom et abstrakt og konkret bilde. Fem personer har sett bildet, og alle har oppdaget forskjellige trekk og nyanser. Det vil jeg karakterisere som en kompliment til kunstneren.

Største takken går til min kone, Anette, som har måttet tåle en pendlende mann mellom Oslo, studier i Bergen og volleyballspilling hver helg for Førde. Denne oppgaven er dedisert til deg.

Denne masteroppgaven tok en litt annen vending enn hva jeg hadde sett for meg da jeg startet med dette prosjektet. Når oppgaven nå er ferdigskrevet sitter jeg igjen med en følelse av å ha hatt et litt for negativt fokus. Det har blitt mye snakk om *lidelse* i livet mitt. Men troen har bestått denne prøven og skriveprosessen har vært interessant og lærerik. Jeg tror jeg har kommet ut av prosjektet styrket. Selv har jeg ikke opplevd store lidelser i livet mitt, men jeg er sikker på at med et godt fundament i bunn kommer man styrket ut av prøvelsene. Kanskje kan vi si som den kjente danske salmedikteren Hans Adolph Brorson?

*Når hjertet sitter mest beklemt,
se da blir frydens harpe stemt
så den kan bedre klinge,*

(Norsk Salme Bok (1985) *I denne glade juletid*).

Til slutt vil jeg takke den Treenige Gud. Takk!

Nils Edvin Numme

Farsund, 23. desember 2010

Sammendrag

Denne oppgaven tar utgangspunkt i en tilværelse som ikke kan beskrives som rosenrød. Barn og unge opplever vonde ting i livene sine. Dette kan både skyldes moralsk ondskap eller lidelser som følge av naturkatastrofer. Jeg mener at barneforkynnelsen/oppdragelsen også må inkorporere de litt mer vanskelige sidene ved den kristne troen. Her har henholdsvis førsteamanuensis ved Det teologiske Menighetsfakultet Kristin M. Saxegaard og forfatter av sjelesorgboken *Når glasflaten brister*, Torborg Aalen Leenderts noen interessante perspektiv som jeg vil benytte meg av.

Livstolkning og livsmestring er relativt nye begreper i det norske språk og er ikke nevnt i den gamle dåpsopplæringsplanen fra 1992; *Plan for dåpsopplæring* (PFD). Denne planen ble i nylig erstattet av *Plan for trosopplæring* (PFT). PFT bruker begrepene aktivt og blant annet i ett av planens fire delemål som er å ”bidra til kristen livstolkning og livsmestring”. I og med at PFD går ”høyt ut på banen” med kristen livstolkning og livsmestring er hypotesen min at PFT setter et større fokus på livets vanskelige sider enn PFD. Med *livet er vanskelig* sikter jeg til alt som kan føre til lidelse i livet. Her har jeg brukt Tore Wigens definisjon av lidelse som blant annet gir uttrykk for ”en mer eller mindre permanent, eksistensielt truende og hemmende opplevelse av smerte”.

Jeg ønsker å finne svar på hvordan kristen livstolkning og livsmestring blir synliggjort og konkretisert i PFD og PFT med særlig henblikk på åtte utvalgte kristne strategier for å takle lidelse. 1) Bruke skriftsteder relatert til lidelse, 2) Guds deltakelse i lidelsen, 3) å lide for Kristi skyld, 4) forsakelse, 5) troen på himmelen der all urettferdighet og lidelse skal opphøre, 6) troen på at Gud kan vende det onde til noe godt, 7) det å møte ondskap med godhet, 8) det onde kommer fra Gud. Jeg ser på disse strategiene som et representativt utvalg av de viktigste strategiene den kristne troen gir for å takle lidelse. Strategiene blir da *idealtyper*. I prosessen har jeg brukt to sekundære og én hovedanalyse. En kvantitativ innholdsanalyse presenterer endringer fra PFD til PFT med tanke på kategoriene *Livet er vanskelig* og *Livshjelp*.

Sekundærmetode nummer to er kvalitative forskningsintervju av Kristine Aksøy i Kirkerådet som har vært sentral i utarbeidingen av PFT, og nevnte Saxegaard. I hovedanalysen ser jeg, ved hjelp av en idé- og ideologianalyse hvilken plan, PFD eller PFT, som mest utførlig presenterer ovennevnte kristne livsmestringsstrategier.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	7
1.2 Problemstilling.....	8
1.3 Avgrensning og begrepsavklaring.....	9
1.4 Relevant forskning og kilder.....	10
1.5 Disposisjon.....	12
2.0 Metode	13
2.1 Hermeneutikk.....	14
2.2 Tekstanalyse	15
2.3 Valg av analysemetode og analyseverktøy	18
2.3.1 <i>Innholdsanalyse</i>	18
2.3.2 <i>Idé- og ideologianalyse</i>	19
2.4 Intervju som forskningsmetode	20
2.5 Forskningsetikk.....	21
3.0 Teori	23
3.1 Plan for dåpsopplæring	23
3.2 Bakgrunn, gjennomføring og evaluering av Trosopplærings-reformen....	23
3.2.1 <i>Trosopplæring er mer enn kunnskapsformidling</i>	25
3.2.2 <i>Fornytt forståelse av barn og unge</i>	26
3.2.3. <i>Plan for trosopplæring</i>	27
3.3 Livstolkning	28
3.4 Livsmestring	31
3.5 Lidelse.....	33
3.5.1 <i>Avgrensning</i>	33
3.5.2 <i>Lidelse i GT og NT</i>	35
3.5.3 <i>Idyllisering av tilværelsen</i>	36
3.5.4 <i>Strategier for å takle lidelsen</i>	38

4.0 Innholdsanalyse.....	43
4.1 Presentasjon av ordliste	43
4.2 Kort presentasjon av funn	46
4.3 Analyse av høringsutkastet og høringsuttalelsene	47
5.0 Idé- og ideologianalyse av PFD og PFT.....	49
5.1 Kristen livstolkning.....	49
5.1.1 Kristen livstolkning i Plan for dåpsopplæring	50
5.1.2 Kristen livstolkning i Plan for trosopplæring.....	53
5.1.3 Sammenfatning	55
5.2 Livsmestring	56
5.2.1 Livsmestringsstrategier i Plan for dåpsopplæring.....	56
5.2.2 Livsmestringsstrategier i Plan for trosopplæring	62
5.2.3 Sammenlikning av idealtyper i PFD og PFT	66
5.2.3.1 Bruke skriftsteder relatert til lidelse	66
5.2.3.2 Guds deltakelse i lidelsen	67
5.2.3.3 Å lide for Kristi skyld.....	67
5.2.3.4 Forsakelse.....	67
5.2.3.5 Troen på himmelen der all urettferdighet og lidelse skal opphøre	67
5.2.3.6 Troen på at Gud kan vende det onde til noe godt	68
5.2.3.7 Det å møte ondskap med godhet.	68
5.2.3.8 Det onde kommer fra Gud.....	68
5.2.3.9 Finner vi andre strategier i planene?	69
5.2.3.10 Tro, håp og kjærlighet	71
5.3 Funns i lys av intervju med Aksøy og Saxegaard	71
5.3.1 Kristen livstolkning og livsmestring	72
5.3.2 Livsmestringsstrategier	74
6.0 Oppsummering og utblikk.....	77
7.0 Litteraturliste	79
Vedlegg 1. Wilcoxon signed rank sum test.....	83
Vedlegg 2. Transkribert intervju med Kristine Aksøy	87
Vedlegg 3. Transkribert intervju med Kristin Moen Saxegaard	99

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg husker aftenbønnen, skrevet av forfatteren og læreren Margrethe Munthe, som jeg sang sammen med mor og far hver kveld fra midten av 80- og begynnelsen av 90-tallet: ”Kjære Gud jeg har det godt. Takk for alt som jeg har fått. Du er god, du holder av meg. Kjære Gud, gå aldri fra meg. Pass på liten og på stor. Gud bevare far og mor. Og alle barn på jord”.¹

Denne bønningen har vært med meg gjennom hele livet og vært et fundament for min barnetro. Den beskriver en god og kjærlig Gud som passer på, og bevarer far og mor. Men Gud er også Gud i vanskelige tider. De dagene jeg følte meg urettferdig behandlet eller ikke hadde fått det jeg hadde bedt om, husker jeg det var problematisk å takke Gud for alt det gode. Jeg hadde ikke sett noe til *Guds godhet* i løpet av dagen. Skulle ikke Gud bare være god? Når det er sagt, er jeg klar over hvilke intensjoner en aftenbønn har. Den skal gi trygghet og føre til at barnet får sove godt. Likevel har denne bønningen fått meg til å reflektere over hvordan vi bør formidle en god og kjærlig Gud overfor barn og unge. Vi tror på en kjærlig og allmechtig god Gud, men også barn og unge opplever vanskelige stunder. Vi må møte dem der de er og ta på alvor de tanker og bekymringer de måtte ha.

Lidelse preger nyhetsbildet. I januar 2010, rammet et kraftig jordskjelv Haiti. Det var en ufattelig tragedie som fikk store konsekvenser for befolkningen. I tillegg til naturkatastrofer preges nyhetsbilde også av moralsk ondskap. Mennesker er kapable til å påføre andre lidelser gjennom onde handlinger. Tilværelsen er ikke rosenrød. Det er derfor viktig å snakke sant om livet. I det legger jeg en helhetlig forståelse av hva dette livet innebærer.

Oppdragelsen/barneforkynnelsen må inkorporere livets tunge og mørke sider. I denne settingen står foreldre, faddere, menighet og kirken forøvrig overfor en utfordring. Hvis ikke dette tas med i den kristne formidlingen, vil ikke barna kjenne seg igjen i det som blir presentert for dem. Dette perspektivet mener jeg må være synlig i kirkens planer for trosopplæring.

Denne høsten startet jeg mitt yrkesaktive liv på en kristen folkehøgskole, og jeg har allerede møtt studenter som opplever tunge tider. Det være seg gjennom vanskelige familiesituasjoner,

¹ Fritt sitert

ulykker og død i familie eller generelle spørsmål om tro og tvil. Et av fagene jeg underviser i, er fellesfaget *Om livet*. Dette faget rommer stort, og jeg velger selv hvilket innsteg og temaer som skal ha et særskilt fokus. Mye handler om hvordan elevene skal få hjelp til å se livet sitt i en større sammenheng. Et sentralt element er å sette fokus på hvordan man finner krefter til å komme styrket ut av tunge og vanskelige dager/perioder.

1.2 Problemstilling

1. januar 2010 fikk Den norske kirke en ny trosopplæringsplan. *Plan for trosopplæring* (Kirkerådet 2010) er et resultat av Trosopplæringsreformen i Den norske kirke og erstatter *Plan for dåpsopplæring* (Kirkerådet 1992) og *Plan for konfirmasjonstiden* (Kirkerådet 1998). *Plan for trosopplæring* er et sentralt dokument utarbeidet av Kirkerådet og er en kombinasjon av en rammeplan og et ressursdokument som skal gi hjelp i utformingen av lokale planer for trosopplæringen i menighetene. I denne nye trosopplæringsplanen har vi fått et nytt² og viktig ordpar: *Kristen livstolkning og livsmestring*. Ett av planens fire delemål er å ”bidra til kristen livstolkning og livsmestring” (Kirkerådet 2010 s.4). ”Kristen livstolkning innebærer å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til resten av skaperverket... Livsmestring handler om å kunne møte livet i gode og onde dager. Å ha tro på egne ressurser og håp for framtiden” (ibid. s.14). Dermed bør planen i utstrakt grad være et redskap som gir hjelp til å møte livet, også på de onde dagene. Tema for denne oppgaven er:

Kristen livstolkning og livsmestring i Plan for dåpsopplæring (1992) og Plan for trosopplæring (2010) med særlig henblikk på lidelse.

Opgaven er med dette todelt. Det store overordnede bildet handler om livstolkning og livsmestring. Jeg ønsker å belyse hvordan *Plan for trosopplæring* synliggjør og konkretiserer disse begrepene. Videre vil *lidelse* være et utgangspunkt i oppgavens spesifikke del hvor lidelse har en alvorlig karakter og betegner en tilstand av bunnløs smerte og sorg. Bibelen og dens virkningshistorie gir oss noen spesifikke kristne livsmestringsstrategier. Troen på himmelen kan være et eksempel på en slik strategi som kan være med på å bære gjennom lidelsen. Jeg ønsker å belyse hvilke strategier *Plan for trosopplæring* innehar når planen satser offensivt på livsmestring. Samtidig har oppgaven en komparativ karakter. Det er 18 år siden

² Begrepene er tilsynelatende nye. I kapittel 3.3 og 3.4 vil jeg komme tilbake til tidspunktet disse først ble tatt i bruk.

Plan for dåpsopplæring ble tatt i bruk og det vil være interessant å se hvilke endringer som er gjort fra gammel til ny plan. Begrepene livstolkning og livsmestring er ikke nevnt i *Plan for dåpsopplæring*, men dette perspektivet blir trolig ivaretatt og uttrykt ved hjelp av andre ord eller setninger. Hvordan gav *Plan for dåpsopplæring* hjelp til å takle det tunge og vanskelige i livet? Hvilket endret fokus har *Plan for trosopplæring* i forhold til den gamle planen? Denne masteroppgaven tar sikte på å gi svar på følgende problemstilling:

Hvordan blir *kristen livstolkning* og *livsmestring* synliggjort og konkretisert i *Plan for dåpsopplæring* og *Plan for trosopplæring* med særlig henblikk på åtte utvalgte kristne strategier for å takle *lidelse*?

Et utgangspunkt i denne oppgaven vil være forståelsen av livstolkning som forutsetning for livsmestring. Livstolkning er de rammene livet gir og som vi bygger vår livsmestring ut i fra. Videre legger jeg i begrepet livsmestring en hjelp til å takle vanskeligheter slik at det ikke blir *lidelse*. Hvis man takler vanskeligheter i livet godt, vil det fortsatt være et problem i seg selv, men ikke *lidelse*. Ut fra teologisk tenkning har jeg valgt ut åtte strategier for hvordan barn og unge kan komme til rette med lidelsen i egne liv. Disse strategiene blir presentert i slutten av teorikapittelet.

1.3 Avgrensning og begrepsavklaring

Denne oppgaven tar for seg lidelsesaspektet ved livet og hvordan man mestrer de vonde dagene. Livsmestring handler også om å mestre de gode dagene. Oppgaven drøfter imidlertid ikke hvordan man kan skape en sterk rygg til å bære de gode dagene. Dette er et perspektiv jeg har valgt å se vekk fra. Oppgaven søker heller ikke å finne svar eller mening bak lidelsen. *Lidelsens*, eller *det ondes problem* blir dermed ikke tatt opp som eget tema. Fokuset ligger snarere i hvilke strategier planene gir til hjelp for barn og unge slik at de kan takle lidelsen best mulig.

En grenseoppgang mot diakonien er gjort ved å utelukke lidelsen som rammer andre mennesker. Samtidig har det vært en vanskelig avgjørelse å ta fordi det å vise omsorg for *din neste* som lider vil bidra til å skape en forståelse for, og bidrag til egen livsmestring. For å holde meg til kjernen velger jeg å utelate denne siden av mestringsaspektet. Temaer som omsorg og solidaritet har jeg derfor ikke fokusert på i denne oppgaven.

Plan for konfirmasjonstiden (Kirkerådet 1998) ble utgitt i 1998 og i denne planen kan vi lese at ”det er naturlig å se Plan for dåpsopplæring og Plan for konfirmasjonstiden i sammenheng” (Kirkerådet 1998 s.5). Jeg vil imidlertid utelukke *Plan for konfirmasjonstiden* i denne oppgaven. Hovedargumentet for dette er likheten mellom innholdskapitlet i *Plan for konfirmasjonstiden* (Kirkerådet 1998 s.23-26) og *Plan for dåpsopplæring* sitt mål for aldersgruppen 13-15 år (Kirkerådet 1992 s.58-64). I tillegg er jeg interessert i å se forandringer over tid. Hvordan tenkte de i -92, og eventuelt hvilket endret fokus har 2010-planen? Dette har jeg kompensert ved å utelate kapitlet om konfirmasjonstiden i *Plan for trosopplæring* (Kirkerådet 2010 s.23-26). Med denne avgrensningen inneholder *Plan for trosopplæring* ca. 23 000 ord. *Plan for dåpsopplæring* inneholder ca. 16 000 ord. Dette forholdet er viktig å ha i mente, spesielt i kapittel 4.1 hvor jeg gjennomfører en frekvensregistrering av ord relatert til livstolkning, livsmestring og lidelse i de to planene.

På grunn av avhandlingens komparative art forstås trosopplæring synonymt med dåpsopplæring slik det er brukt i *Plan for dåpsopplæring* (Kirkerådet 2010 s.4). I kapittel 3.2.1 vil jeg likevel gjøre rede for begrepsmessige forskjeller. For enkelhets skyld vil jeg i oppgaven hovedsakelig benytte meg av DNK, PFD og PFT som forkortelser for henholdsvis Den norske kirke, *Plan for dåpsopplæring* (1992) og *Plan for trosopplæring* (2010). Definisjonen av *lidelse* vil bli presentert i teorikapitlet (3.5.1). Denne oppgaven har et fokus i kirkens trosopplæringsplan som favner aldersgruppen 0-18 år. Jeg vil likevel hevde at oppgavens tema har en overføringsverdi til annet kirkelig barne- og ungdomsarbeid samt de kristne folkehøgskolene.

1.4 Relevant forskning og kilder

Det har ikke lyktes å finne tidligere forskning som tar opp temaene livstolkning, livsmestring og lidelse i forbindelse med PFD og PFT. Dette skyldes trolig at sistnevnte plan, i skrivende stund kun er et par måneder gammel. Det er dermed lite trolig at den har blitt gjenstand for forskning. Samtidig var livstolkning og livsmestring som begreper fraværende i PFD.

Inga Harsem leverte riktignok en masteravhandling ved Diakonhjemmet Høgskole i 2009 med tittel *Barns livsmestring og livstolkning* (Harsem 2009). Dette er et kvalitativt studium av trosopplæringsprosjekt med fokus på barn i alderen 6-12 år. Rettet mot barn som strever med vanskelige tanker og følelser har Harsem intervjuet prosjektledere i fem ulike menigheter. Dette for å undersøke hvordan menighetene i praktisk arbeid, på bakgrunn av

Trosopplæringsreformen, bidrar til barns livstolkning og livsmestring. Harsem bygger oppgaven blant annet på høringsutkastet som er tilnærmet lik den endelige versjonen av PFT. Oppgaven er det nærmeste jeg har kommet tidligere forskning med relevans for mitt tema. Men med Harsems fokus i den lokale menigheten, har ikke hennes forskning overføringsverdi til min oppgave.

Førsteamanuensis og forsker ved Det teologiske Menighetsfakultet, Kristin M. Saxegaard leverte høsten 2008 doktoravhandlingen *High fidelity and character complexity in the Book of Ruth* (Saxegaard 2008) og disputerte senere over selvvalgt emne: *Når Gud "angrer nesten": Om norske barnebiblers fremstilling av Gud og modige gutter i Det gamle testamente.*³ I artikkelen sier Saxegaard følgende:

Samtidig er det, etter mitt skjønn, ikke riktig at alle vanskelige fortellingene som forteller om Guds fravær, urett og overgrep skal ties i hjel. Det gir liten troverdighet dersom bibelfortellinger ikke setter ord på de vanskelige sidene i livet, men bare forteller om en Gud for de gode dagene. Det kan føre til et misforstått gudsbilde om at Gud bare er der for de gode dagene (Saxegaard 2009 s.88).

Jeg mener Saxegaards analyse av barnebiblene har en overføringsverdi til min oppgave. Begge deler handler om å inkorporere livets vanskelige sider i oppdragelsen/barneforkynnelsen. Jeg vil bruke påstandene hennes, og se om hennes kritikk av barneforkynnelsen også rammer planene.

PFT er som nevnt et resultat av Trosopplæringsreformen i DNK. Reformen ble vedtatt på bakgrunn av utredningen "... til et åpent liv i tro og tillit" (NOU 2000:26) og Stortingsmeldingen *Trusopplæring i ei ny tid* (St. meld. nr.7 (2002-2003)). I disse politiske dokumentene ligger hovedtankene bak reformen og disse vil jeg undersøke nærmere. I tillegg finner vi materiell knyttet til livstolkning og livsmestring i den omfattende evalueringen av reformens forsøksfase (2003-2008). Jeg vil bruke tre kilder i denne sammenhengen: Hovedevalueringen ved Otto Hauglin m.fl.: *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet* (2008), den kvalitative evalueringen av sju forsøksprosjekt: *Når tro skal læres* (Hegstad m.fl. 2008) og Styringsgruppas rapport fra Trosopplæringsreformens forsøks- og utviklingsfase 2003-2008: *Når tro deles* (Kirkerådet 2008).

³ Prøveforelesningen er lett bearbeidet og foreligger som artikkelen *Når Gud angre – nesten. Gammeltestamentlige fortellinger fremstilt i norske barnebibler* (Saxegaard 2009).

Vinkler vi fokuset til spørsmålet om hvordan man kan komme til rette med lidelse i eget liv, er sjelesorglitteraturen utfyllende og god. Jeg har trukket frem to bøker som tar opp dette perspektivet. Den første er sosionom og høyskolelektor Torborg Aalen Leenderts' *Når glassflaten brister* (2005), en innføring i sjelesorgens egenart. Jeg vil hovedsakelig benytte meg av tankene til Leenderts om en idyllisering av troen i oppveksten. Rita Nielsen og Mogens Kaasgaard skriver i boken *Roserne vokser i dale* (1995) om Bibelens syn på lidelse. Ved hjelp av boken vil jeg trekke frem sentrale aspekter ved forståelsen av lidelse i GT og NT. Tore Wigens *Religionsfilosofi. En bok om tro, fornuft og livets mening* (1993) vil danne grunnlaget for avgrensningen av begrepet *lidelse*.

Hovedkildene i denne avhandlingen er *Plan for dåpsopplæring* (1992) og *Plan for trosopplæring* (2010). Jeg har også to viktige kilder i Kirkerådets Kristine Aksøy og førsteamanuensis ved Det teologiske Menighetsfakultet, Kristin Moen Saxegaard. Intervju som forskningsmetode og valg av informanter vil bli presentert i kapittel 2.4.

1.5 Disposisjon

Kapittel to omhandler metode. Hans-Georg Gadamer's syn på tekstforståelse og den hermeneutiske sirkel vil være et sentralt perspektiv. I tillegg vil jeg gjøre rede for valg av kvantitativ (innholdsanalyse) og kvalitative metoder (idé- og ideologianalyse og forskningsintervju) samt forskningsetikk. I kapittel tre finner vi det teoretiske bakgrunnsstoffet. Her gjør jeg rede for teorier rundt livstolkning og livsmestring med et særlig fokus på lidelse. Bakgrunnen for, og gjennomføringen av Trosopplæringsreformen vil også ha en sentral plass. I kapittel fire presenteres fremgangsmåte og funn i innholdsanalysen. I tillegg vil jeg se på høringsuttalelser i forbindelse med høringsutkastet til PFT (Kirkerådet 2009) med relevans for mitt prosjekt, før jeg ser hvilke innvirkninger disse hadde på det endelige resultatet. Det femte kapitlet presenterer funn i hovedanalysen. Her vil jeg sammenlikne planene med henblikk på hva de sier om kristen livstolkning og livsmestring med særlig fokus i åtte utvalgte strategier for å takle lidelse. Her vil vi også drøfte funnene i lys av teori og intervjuer med Aksøy og Saxegaard. Til sist vil jeg oppsummere og gi utblikk til videre forskning i kapittel seks.

2.0 Metode

Metode blir i denne oppgaven forstått som "... en fremgangsmåte for å frembringe kunnskap eller etterprøve kunnskapskrav, dvs. påstander som fremsettes med krav om å være sanne, gyldige eller holdbare" (Tranøy 1985 s.127). I den forbindelse må jeg samle inn empiri. Spørsmålet om hvorvidt jeg bør velge kvalitativ eller kvantitativ metode som mest fruktbar i forbindelse med et konkret forskningsopplegg, avhenger i første rekke av den spesielle problemstilling som undersøkelsen tar sikte på å belyse (Grønmo 1996 s.107). I artikkelen *Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen* viser Sigmund Grønmo til at kvantitative metoder bør brukes når man søker representativ oversikt over generelle forhold, bredde, testing av hypoteser og teorier. Den kvalitative metoden gir en helhetlig forståelse av spesifikke forhold, dybde, utvikling av teser og teorier (ibid. s.92). Som det fremgår av problemstillingen ønsker jeg å analysere læreplaner. Jeg vil søke til disse læreplanene og være ute etter en helhetlig forståelse av spesifikke forhold (livstolkning, livsmestring og lidelse). I tillegg ønsker jeg å gjøre en kvantitativ analyse av ord relatert til ovennevnte begreper. Derfor har jeg endt opp med en kombinasjon av begge metodene i mitt forskningsopplegg, en kombinasjon Grønmo anbefaler når: "... kvalitative og kvantitative tilnærminger, prinsipielt sett, ikke står i et konkurrerende, men et komplementært forhold til hverandre... Svært ofte kan de gjensidig supplere hverandre" (ibid. s.75). Endelig valg av analyseverktøy vil bli presentert i kapittel 2.3.

Førsteamanuensis ved Høgskolen i Agder, Dag Ingvar Jacobsen, bruker betegnelsen *metodens første problem* for å presentere spørsmålet om hvorvidt det er hensiktsmessig med en deduktiv eller en induktiv analyse av forskningsobjektet. Ved deduktiv analyse tar man utgangspunkt i antagelser/teorier før man dernest samler inn empiri for å se om antagelsene holder. Kritikken mot denne tilnærmingen til datainnsamling går i hovedsak ut på at forskeren kun leter etter den informasjonen hun eller han finner relevant. Dermed er det en fare for at forskningsobjektet i for stor grad blir påvirket av forskeren (Jacobsen 2005 s.28).

Motsetningen er den induktive analysen hvor man har et mer åpent forhold til det man forsker på. Dermed studerer man forskningsobjektet med mindre grad av *forutinntatthet* og har et mer åpent forhold til det man studerer (ibid. s.29). Kritikken mot denne strategien går ut på at det er umulig og naivt å tro at forskeren skal kunne studere forskningsobjektet med et helt åpent sinn (ibid. s.35).

For mitt forskningsprosjekt har jeg endt opp med en deduktiv analyse hovedsakelig på grunn av størrelsen på masteroppgaven hvor den induktive analysen ville blitt for tidkrevende. Samtidig, med utgangspunktet i et ønske om å skrive om både livstolkning og livsmestring med særlig henblikk på lidelse er jeg nødt til å avgrense oppgaven og konsentrere meg om en gitt problemstilling. På bakgrunn av PFTs uttalte målsetting om å bidra til livstolkning og livsmestring, mener jeg man finner flere tanker omkring livstolkning og livsmestring med særlig henblikk på lidelse i PFT enn PFD.

Når jeg nå har definert de overordnede metodevalgene vil jeg videre gjøre rede for tekstforståelse med et fokus i Hans-Georg Gadamer's forståelse av *Den hermeneutiske sirkel*, før jeg senere drøfter hvilke spesifikke metodevalg som best egner seg for å gi svar på oppgavens problemstilling. Men først til hermeneutikken ved hjelp av Thomas Kroghs bok *Historie, forståelse og fortolkning* (Krogh 2003).

2.1 Hermeneutikk

Hermeneutikk stammer fra det greske verbet *hermeneuein*, og kan oversettes til *forståelselære* eller *fortolkningslære* (ibid. s.214). Fortolkningsteorier, med sine røtter tilbake til antikken, ble særlig utviklet innenfor kristendommen hvor Origenes laget et systematisk fortolkningssystem til hjelp for å fortolke Bibelen. I en bokutgivelse av filologen Friedrich Ast i 1808, ble et nytt begrep presentert: *Den hermeneutiske sirkel*. Dette begrepet, som går igjen i alle senere former for hermeneutikk, uttrykker at man bare forstår en del av en tekst ved å se den i forhold til helheten, og bare forstår helheten gjennom de enkelte delene (ibid. s.223-225).

Fra begynnelsen av 1900-tallet får den hermeneutiske sirkel en utvidet og mer interessant utforming frembrakt av den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer (1900-2002). Gadamer viser i boken *Wahrheit und Methode* (1960), referert i Krogh, hvordan menneskelig forståelse oppstår og utvikler seg. Mens den tidligere hermeneutikken hevdet at leseren står (passivt) utenfor den hermeneutiske sirkel, går Gadamer's teori ut på at leseren selv blir en del av denne sirkelen (ibid. s.246). Krogh viser til Gadamer's bruk av begrepet *horisont* som illustrerer at vår forståelse aldri er uten forutsetninger. Vi starter aldri på bar bakke, men lever alltid innenfor en horisont. Samtidig er vi ikke fanget av en bestemt horisont, da vår forståelse alltid er under videre utvikling. Dermed kan nye momenter dukke opp for oss i horisonten. Slik ser

vi at den *nye hermeneutiske sirkel* blir preget av et forhold mellom to horisonter, som er bestemt av hver sin periode, der leseren med sin horisont møter tekstens horisont.

Leseren justerer sin horisont ved å trenge dypere inn i verkets opprinnelige forestillingsverden. Dette kaller Gadamer *horisontsammensmelting*, og det er en slik tilnærming mellom leserens og verkets horisont som er det endelige resultatet av den hermeneutiske sirkel (Krogh m.fl. 2003 s.248).

Som en sammenfatning kan vi dermed betegne den hermeneutiske sirkel som en viktig del av selve forståelsesprosessen. Hvis leseren oppnår en full forståelse av den andre horisonten vil det være aktuelt å referere til en horisontsammensmelting. Det presiseres riktignok at en slik sammensmelting av to meningshorisonter aldri kan bli total siden det er store forskjeller mellom oss og fortiden (ibid. s.253). Når det gjelder horisontsammensmeltingen for mitt prosjekt, er det ikke to vidt forskjellige historiske perioder som tilnærmer seg hverandre. Både PFD og PFT er skrevet i en periode jeg selv lever i. Riktignok er planene et samarbeid mellom flere forfattere, noe jeg tolker dit hen at disse planene består av flere ulike horisonter.

Jeg vil nok aldri kunne oppnå en endelig forståelse av disse tekstene. Tekstene vil kunne røpe nye sider ved seg og fremtre på nye vis samtidig som min egen oppfatning av tekstene alltid vil kunne revideres og endres (ibid. s.259). Slik kan vi si at den hermeneutiske sirkel blir en endelig forståelsesprosess som aldri kan avsluttes. Derfor er jeg enig med Krogh som hevder at det kanskje er bedre å snakke om en spiralbevegelse i stedet for den nevnte sirkelbevegelsen: ”Uttrykket spiralbevegelse får i større grad frem at forståelse stadig beveger seg videre og at forståelseshorisonten stadig endrer seg” (ibid. s.259).

2.2 Tekstanalyse

For å fremskaffe svar på problemstillingen må jeg analysere læreplanene. ”Analyse kan vi si er den prosessen der man prøver å ordne data slik at vi får fram mønstre i dem, og slik at de dermed blir lettere tilgjengelige for fortolkning” (Repstad 2007 s.113). Göran Bergström og Kristina Boréus beskriver i sin bok *Textens mening og makt* (Bergström og Boréus 2008) ulike analysemetoder for å få frem meninger i tekster. *Verktøymetaforen* henviser til viktigheten av analysevalget: ”Det gäller inte bara att veta hur man använder vissa verktyg utan minst lika mycket att veta att välja rätt verktyg för uppgiften” (ibid. s.34). Sågar finnes det kanskje ikke

faste verktøy å anvende. Da må man ta det enkelte verktøy, for så å bøye, bende og gjøre det om til noe som er behjelpelig for den spesifikke oppgaven.

Forfatterne viser til at en tekstanalyse er det samme som å identifisere og undersøke tekstens ulike komponenter. Ved at man utskiller og undersøker ulike deler av teksten, ulike fenomen. Denne forståelsen bygger på det hermeneutiske prinsippet om å se delene i lys av helheten og helheten i lys av delene. Jeg vil i det følgende presentere Bergström og Boréus' syv brede analysemetoder før jeg i kapittel 2.3 begrunner mitt valg av analyseverktøy med henblikk på hvilke som egner seg best for å fremskaffe svar på oppgavens problemstilling.

Innholdsanalyse

Bergström og Boréus beskriver innholdsanalysen som den eneste klart kvantitative analysen. Ved hjelp av dette analyseverktøyet kan man gjøre registreringer av forekomster av visse elementer i tekster. Dette kommer særlig til nytte hvis man ønsker å studere forandringer over tid. Eksempelvis kan man gjøre studier der forandringer i forekomsten av visse politiske termer betraktes som tegn på ideologisk forandring i samfunnet. Ifølge forfatterne er det mulig å gjøre en innholdsanalyse av alt fra reklame og romaner til tegneserier og turistbrosjyre. Det finnes også få begrensninger på hva som kan regnes med eller måles i denne analysen. Vi kan eksempelvis analysere forekomsten av visse ord eller uttrykk, metaforer, argument av en viss type, rubrikkstørrelser i aviser eller hvor ofte noen spesielle foretak omtales. Ønsker man å finne mønstre i større tekstmengder, sammenlikne ulike tekster eller tekster fra ulike tidsepoker, anvender man som regel en eller annen form for innholdsanalyse (ibid.s.18, s.44f, s.49).

Argumentasjonsanalyse

Denne analysen forekommer i følge Bergström og Boréus både i samfunnsvitenskaplige og humanistiske disipliner og finnes i flere varianter. Politiske partiers forsøk på å vinne velgere i valgkampen eller reklamens forsøk på å få forbrukerne til å kjøpe varer, har et element av å forsøke å overtale mennesker til en bestemt handling eller vurdering. Argumentasjonsanalysen har et fokus på tekstens meningsaspekt i det som argumenteres, men argumentasjonen har også et retorisk plan som krever et annerledes analyseverktøy. Retorikk er læren om talekunst og handler først og fremst om hva det er som gjør kommunikasjon effektiv og hvordan man ved hjelp av språk og formuleringer har muligheten til å overtale andre (ibid. s.18f, s.89).

Idé- og ideologianalyse

Ved hjelp av idé- og ideologianalysen kan man undersøke forekomsten av visse typer av ideer eller ideologier i tekster. Bergström og Boréus viser her til tekster som eksempelvis utredninger, organisasjoners *policymaterial*, partiprogram samt tekster i en viktig samfunnsdebatt (ibid. s.19). Termen *idé* har vært anvendt innenfor filosofien i over to tusen år og henspeiler på en tankekonstruksjon som kjennetegnes av en viss kontinuitet. Det kan være en forestilling om virkeligheten, som en vurdering av fenomener, eller en forestilling om hvordan man bør handle (ibid. s.149). Bergström og Boréus presiserer idébegrepet som svært vanskelig å avgrense og definere videre. Samtidig er det ofte vanskelig å skille det fra ideologibegrepet. I mange ideologidefinisjoner ses ideer på som viktige komponenter i ideologier. Termen *ideologi* er av nyere dato og betyr læren om ideer i samfunnet og politikken. Ideologi beskrives som en målrettet og systematisk sammenstilling av politiske standpunkter (Goldmann m.fl. 1997 i Bergström og Boréus 2005 s.150).

Begrephistorie

Dette analyseverktøyet, med røtter i idéhistorien, tar utgangspunkt i at begrep og begrepsforandringer spiller en stor rolle i samfunnsutviklingen. Eksempelvis kan man ved hjelp av begrephistorie som analyseverktøy studere hvordan begrepers mening har forandret seg under både kortere og lengre tidsperioder. I tillegg kan man studere hvordan visse begrep er integrert i bestemte tankesystem, som forskyves i forbindelse med at begreper forandres (ibid. s.19). Innenfor begrephistorie er det vanlig å skille analytisk mellom ord (eller termer) og begrep, og ideer og begrep.

Narrativ analyse

Narrativ analyse har et tydelig fokus knyttet til fortellingen og/eller fortelleren. Dels kan man ved hjelp av denne analysen se nærmere på de ulike komponentene en fortelling består av, eksempelvis hendelsesforløpet og hvilke roller fortellingen innehar. Dels kan man analysere *hvordan* noe fortelles. Eksempelvis om fortelleren forholder seg distansert, eller med innlevelse til dem fortellingen handler om (ibid. s.19). Studiet av fortellinger anses av utøverne som noe som frembringer innsikt om samfunnet og politikken.

Lingvistisk tekstanalyse

Lingvistisk tekstanalyse handler i første rekke om hvordan det metaforiske språk, den grammatiske strukturen og ordvalg i tekster kan analyseres. Denne analysens skapere hevder

at man ved hjelp av kritisk lingvistikkk kan avsløre bestemte perspektiver på verden (ibid. s.19f). Samtidig er det, ifølge lærebokforfatterne, ikke sikkert at en analyse av metaforer eller syntaks sier noe mer enn en ”vanlig” tekstlesning ville gjort. Sammenfattende kan analysen sies å være et virkemiddel for å kunne oppdage perspektiv og ideologiske budskap som ikke kommer frem med bokstavlig formulerende argument eller uttalte ideer (ibid. s.299).

Diskursanalyse

Bergström og Boréus’ siste analyseverktøy har i likhet med den lingvistiske analysen, språket i fokus (ibid. s.305). Den brukes hovedsakelig i studier av debatter, men også når man vil se nærmere på forandringer i synspunkt over tid og deres diskursive forutsetninger.

Diskursanalysens mål kan enten være å løfte fram det tekster har til felles, eller spenninger og motsetninger (ibid. s.257).

2.3 Valg av analysemetode og analyseverktøy

Argumentasjonsanalysen fremstår, slik den er beskrevet i *Textens mening och makt*, ikke anvendelig for min problemstilling, da mitt fokus ikke ligger i det retoriske. Begrephistorie og narrativ fortelling kan også utelukkes på grunn av fokuseringen på henholdsvis begreper og fortellinger. Lingvistisk tekstanalyse vil også være vanskelig å anvende med tanke på dens fokus på teksters språkvitenskapelige bakgrunn. Diskursanalyse kan være anvendbar med tanke på å studere forandringer i synspunkt over tid. Men analysen betoner sterkt språkets betydning og koples ofte med omfattende forskningsspørsmål, som kan føre til at diskursanalysen forutsetter mye tid (ibid. s.357). Vi står igjen med to analyser.

2.3.1 Innholdsanalyse

Det første analyseverktøyet som jeg ønsker å benytte meg av er innholdsanalysen. Dette verktøyet muliggjør en kvantitativ analyse av forekomsten av visse ord i en tekst. Den vil ikke, ut i fra tanken om den hermeneutiske sirkel, gi noen videre forståelse av helheten i planene. Men jeg kan bruke denne analysen til å gjøre en grov kategorisering i de ulike læreplanene av ord som kan relateres til livstolkning, livsmestring og lidelse. Dette vil gi meg et verdifullt førsteinntrykk. Når innholdsanalysen egner seg spesielt godt til å undersøke mønstre i et større material, gjøre grove kategoriseringer og sammenfatninger, samt et

komplement til andre analyser, ønsker jeg å benytte dette virkemiddelet på bakgrunn av nevnte begrunnelse.

Jeg vil gjennomføre en databasert analyse. PFT finnes som datafil (tilgjengelig på www.kirken.no), i motsetning til PFD. En løsning på dette vil være å skanne PFD til en lese- og søkbar PDF-fil. Gjennomføringen av innholdsanalysen består i å konstruere et analyseinstrument som skal noteres i materialet. Dette instrumentet kalles ved databasert analyse for *ordliste* (Bergström og Boréus 2005 s.49). Neste steg er å ta stilling til hvilke fenomen som skal regnes i dette analyseinstrumentet. Jeg har som nevnt valgt å regne ord (kodingsenheter (ibid. s.49)) relatert til livstolkning, livsmestring og lidelse. En vanlig metode er å regne *frekvenser* av kodingsenheter. Dette vil jeg videre presentere i en tabell. Når målet med analysen er å finne mønster i tekstmaterialet er det viktig at denne ordlisten anvendes konsekvent (ibid. s.50). Ved at jeg bedømmer hele materialet konsekvent vil analysen ha en høy grad av intrasubjektivitet.⁴ Dette sikrer jeg ved å gjennomføre analysen flere ganger, og med bruk av samme kriterier for utvelgelse av kodingsenheter og registrering av frekvenser hver gang. Gjennomføring og presentasjon av funn blir beskrevet i kapittel 4.

2.3.2 Idé- og ideologianalyse

Til den kvalitative hovedanalysen har jeg valgt å bruke idé- og ideologianalyse. Som jeg har påpekt kan en idé både være ”... en forestilling om virkeligheten” og ”... en forestilling om hvordan man bør handle” (ibid. s.149). I innledningen presenterte jeg mine tanker om flere viktige perspektiv som en trosopplæringsplan bør inneholde. Disse teoriene vil jeg beskrive som ideer eller forestillinger om virkeligheten. Mitt mål er å tolke PFD og PFT på bakgrunn av teologisk tenkning. PFT har et uttalt mål om å bidra til livstolkning og livsmestring. Lidelsen, forstått som alle utfordringer som kan gjøre livet vanskelig, bør derfor være et sentralt element i planene. Ved hjelp av idé- og ideologianalysen vil jeg dermed se hvordan disse perspektivene blir ivaretatt i planene. Bergström og Boréus deler idé- og ideologianalyse i fem ulike retninger:

⁴ ”God intrasubjektivitet innebær att samma person får samma resultat vid samma sorts analys av samma material vid olika tidpunkter... . . . Detta är speciellt viktigt om någon typ av jämförelse görs” (Bergström og Boréus 2005 s.36).

- Analyse av forekomsten av visse ideer i et visst materiale.
 - Analyse av visse ideologier til en viss gruppe aktører.
 - Innholdsmessig analyse (analyse av politisk ideologisk argumentasjon).
 - Funksjonell idéanalyse (analyse av ideers effekter og deres opphav).
 - Kritisk ideologianalyse, eller ideologikritikk (i forbindelse med ideologitradisjonen)
- (ibid. s.155-157).

Jeg har valgt å anvende den første analyseretningen: ”Analyse av forekomsten av visse ideer i et visst materiale” (ibid. s.155). For mitt prosjekt vil jeg dermed analysere forekomsten av *livstolkning*, *livsmestring* og *lidelse* i PFD og PFT. Analyseverktøyet gir en god mulighet til å undersøke forandringer innenfor en organisasjon (DNK) over tid. Det er imidlertid ikke utviklet noen gitt mal for denne analysen. Forskeren har dermed stor frihet til selv å utvikle analyseinstrumentet som passer til det aktuelle arbeidet. Problemstillingen vil dermed avgjøre hvilket verktøy som egner seg best (ibid. s.177). Boken gir likevel eksempler på tre typer analyseverktøy som kan benyttes: *Idealtyper*, *dimensjoner* eller *ideologikritikk*. Jeg velger *idealtyper*. På den måten kan jeg først vise til gode livsmestringsstrategier som er idealtyper ut fra en kristen virkelighetsforståelse, før jeg analyserer PFD og PFT og ser om vi finner disse idealtypene i planene. For eksempel kan troen på himmelen der all urettferdighet og lidelse skal opphøre, være en slik ideatype som hjelper barn og unge til å overvinne lidelsen. Valg av idealtyper krever god begrunnelse. Derfor vil jeg hovedsakelig anvende Bibelen og se hvilke spesifikt kristne livsmestringsstrategier vi finner der.

2.4 Intervju som forskningsmetode

I tillegg til tekstanalyse har jeg også benyttet meg av intervjuer som kildegrunnlag i oppgaven. Valget av informanter falt på Kristine Aksøy, seksjonsleder for barn, unge og trosopplæring i Kirkerådet, og førsteamanuensis og GT-forsker ved Det teologiske Menighetsfakultet, Kristin M. Saxegaard. Aksøy har vært sentral i utformingen av den nye trosopplæringsplanen. Hensikten med dette intervjuet har vært å belyse prosessen som ledet fram til den endelige trosopplæringsplanen. Intervjuet med Saxegaard har hatt et noe annet fokus. Her har jeg lagt vekt på Saxegaards forskning av barnebibler, for så å finne ut om hennes kritikk av barneforkynnelsen også rammer PFT.

Jeg har i begge intervjuene anvendt det Pål Repstad beskriver som en *fleksibel intervjuguide* i boken *Mellom nærhet og distanse* (Repstad 2007 s.78). Det vil si at jeg på forhånd har satt

opp spørsmål relatert til forskningsprosjektet, men likevel ikke fulgt guiden slavisk. Hensikten med intervjuene var å få i gang en samtale hvor informanten kunne resonnerer fritt over sentrale spørsmål. Funn i innholdsanalysen har, spesielt i intervjuet med Aksøy, dannet grunnlag for spørsmålene i intervjuguiden. Repstad viser til at antall intervjuer i stor grad varierer fra prosjekt til prosjekt. I forskningsprosjekt som bygges opp rundt intervjuer er det ikke uvanlig å foreta 20-30 stykker (ibid. s.83). Når jeg har valgt å gjennomføre kun to intervjuer er det på grunnlag av at intervju som forskningsmetode, på lik linje med innholdsanalyse, er en sekundærmetode i min masteroppgave som støtter opp om og nyanserer idé- og ideologianalysen. Begge informantene har samtykket at intervjuene kan vedlegges oppgaven transkribert.

2.5 Forskningsetikk

Med et utgangspunkt i NESH's⁵ *forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* (2006), vil jeg vise til forskningsetiske moment med relevans for min masteroppgave. NESH innlemmer studentarbeider i form av avhandlinger på master- og doktorgradsnivå i sin definisjon av forskning, og vil med denne masteroppgavens ramme i så måte være sentral. ”Begrepet *forskningsetikk* viser til et mangfoldig sett av verdier, normer og institusjonelle ordninger som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet” (NESH 2006 s.5). Forskningskomiteen gir forskningsetiske retningslinjer, og det er i denne sammenhengen viktig å presisere den enkeltes forskers ansvar for at disse retningslinjene blir fulgt. I NESHs retningslinjer heter det at forskningsmaterialet vanligvis må anonymiseres. Begge informantene i dette forskningsprosjektet anses for å være offentlige personer, noe som medfører at konfidensialitetskravet stiller seg annerledes: ”De kan ikke sies å få sin frihet truet i samme grad som andre, i den grad de selv frivillig har oppsøkt offentlig oppmerksomhet, eller har akseptert posisjoner som medfører offentlig oppmerksomhet (ibid. s.18). Hensynet til tredjepart er ivaretatt gjennom å utelukke informasjon om private forhold i intervjuene. ”Forskningen kan få virkninger for privatliv og nære relasjoner hos personer som ikke selv inngår i forskning, men som trekkes inn som nærstående til informanten” (ibid. s.16). Barn og unge som deltar i forskningen krever særlig krav på beskyttelse i tråd med deres alder og behov. I denne oppgaven er ikke barn og unge forskningsobjekt i direkte forstand, men som tredjepart da både dåpsopplæring- og trosopplæringsplanen sikter mot

⁵ Nasjonal forskningsetiske komité for humaniora og samfunnsfag

aldersgruppen 0-18 år. Denne oppgaven har hatt et særlig fokus på god henvisningsskikk ved å referere til kilder direkte i teksten.

3.0 Teori

3.1 Plan for dåpsopplæring

Hauglin m.fl. skriver i Arbeidsfellesskapets hovedrapport av trosopplæringsreformen *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet* (2008) om situasjonen før reformen. På 90-tallet og begynnelsen av det nye årtusenet bestod kirkens dåpsopplæringsplaner av *Plan for dåpsopplæring* og *Plan for konfirmasjonstiden*. I tillegg kom skolens nye KRL-fag, samt menighetenes og de frivillige kristne organisasjonenes barne- og ungdomsarbeid (Hauglin m.fl. 2008 s.199). Innføringen av disse planene beskrives i hovedrapporten som en revitalisering av dåpsteologien. Fokuset hadde endret seg fra et mål om å føre barn og unge til Kristus, til å hjelpe den enkelte til å leve i sin dåp i menighetens fellesskap. Samtidig var kunnskapsaspektet fortsatt viktig i trosopplæringen, men "... planene understreker også at en skal ta barnas og de unges livssituasjon og spørsmål på alvor" (ibid. s.199). Samlet sett, argumenterer Hauglin (m.fl.) for at trosopplæringsens innholdsmessige status før reformen var preget av både kunnskapsformidling og eksistensiell tilnærming.

3.2 Bakgrunn, gjennomføring og evaluering av Trosopplæringsreformen

Plan for trosopplæring er et resultat av den historiske trosopplæringsreformen som ble gjennomført i DNK fra 2003 til 2008. Reformen har hatt en bred kirkelig støtte og anses for å være den største reformen i Den norske kirke siden innføringen av konfirmasjonen i 1736 (Kirkerådet 2008 s.1). Endringer i kirken og samfunnet forøvrig hadde synliggjort et behov for et helhetlig tilbud om organisert dåpsopplæring. Regjeringa foreslo derfor i Stortingsmeldingen nr. 7 (2002-2003) *Trusopplæring i ei ny tid* en omfattende reform innenfor trosopplæring i DNK på bakgrunn av Norsk offentlig utredning (NOU) 2000:26 *"...til et åpent liv i tro og tillit"*. NOU'en hadde pekt på grunnleggende utviklingstrekk som var avgjørende for gjennomføringen av reformen. Jeg vil i det følgende fremheve fire av disse trekkene.

For det første ble det vist til hvordan skolens kristendomsundervisning og kirkens dåpsopplæring har endret seg de siste 250 årene. Spesielt med tanke på innføringen av

Skoleloven i 1969 og KRL-faget i 1997 har dåpsopplæringen i skolens regi formelt falt bort. Manglende kompensasjon med tilsvarende ressurser til kirkens dåpsopplæring har medført en dramatisk nedbygging av denne opplæringen (NOU 2000:26 s.8). Tidsklemma har for det andre vanskeliggjort en opplæring som tradisjonelt har foregått i hjemmet. Utredningen peker på at de aller fleste voksne har arbeid utenfor hjemmet samtidig som kravene til yrkesmessig innsats fører til mindre kvalitetstid med barna. ”Foreldre skal oppleve at kirken stiller opp og bistår i arbeidet med opplæring og oppdragelse av barna” (ibid. s.8). Videre viser NOU’en for det tredje til en endret samfunnsvirkelighet der innvandring og et stadig større livssynsmangfold fører til et stort behov for respekt og toleranse for de ulike livssyn og religioner. ”Det er en utfordring for kirken å kommunisere med mennesker på en slik måte at det kan være til hjelp for deres identitetsdanning og et bidrag til deres egen livstolkning” (ibid. s.9). For det fjerde vises det i utredningen til bemanningssituasjonen i DNK som i mange år har blitt omtalt som lavt bemannet i forhold til folketallet. En eventuell trosopplæringsreform ville være fånyttet uten opprettelsen av et stort antall stillinger (ibid. s.9). I kapittel 3.4 og 3.5 vil jeg presentere hva utredningen spesifikt sa om henholdsvis livstolkning og livsmestring.

Utredningen ble fulgt opp politisk og høsten 2002 la regjeringen Bondevik II frem stortingsmeldingen *Trusopplæring i ei ny tid*, der man foreslo en omfattende reform innenfor dåpsopplæringa i kirka (St.meld.nr.7 (2002-2003) s.5). Hovedinnholdet i stortingsmeldingen slår blant annet fast at dåp og dåpsopplæring hører sammen og at barn og unge har rett til å få en opplæring i egen tro. Samtidig må denne opplæringen skilles fra religions- og livssynsundervisningen i skolen da denne har et annet grunnlag og et annet mål enn opplæringa i regi av tros- og livssynssamfunnene.

Regjeringa ser ei styrking av dåpsopplæringa i kyrkja som ein del av den oppgåva det er å halde ved like og utvikle Den norske kyrkja som ei levande folkekyrkje og føre vidare den kristne kulturarven (St.meld. nr.7 (2002-2003) s.5).

Innstillingen til Stortinget fra Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen (Innst. S. nr. 200 (2002-2003)) ble behandlet i Stortinget i mai 2003 og endte opp som en tverrpolitisk enighet om en fornyet satsning som inkluderte ressurser til å styrke opplæringen av kirkens unge medlemmer. Innstillingen presiserer: ”For at Den norske kirke fortsatt skal være en bred folkekirke, er det av avgjørende betydning at barn og unge får grunnleggende kunnskap om den kristne tro og gis støtte til å mestre sitt liv i lys av den kristne tro” (ibid. s.3).

Reformvedtaket impliserte budsjettmessige konsekvenser på til sammen 250 mill. kroner. Dette var mer enn halvert i forhold til de 550 mill. NOU'en foreslo (NOU 2000:26 s.121). Med dette beløpet skulle kirken gjennomføre et organisert dåpsopplæringstilbud for alle barn og unge mellom 0-18 år i et årlig omfang på 315 timer (Innst. S. nr. 200 (2002-2003) s.1).

Den nevnte hovedrapporten fra trosopplæringsformen: *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet* (2008) viser til at reformen ble lokalt initiert og forankret i en "bottom-up"-strategi som medførte få føringer og rammer fra sentralt hold. Dermed fikk menighetene stort spillerom til å eksperimentere med egne trosopplæringstiltak. Prosjektene i de enkelte menighetene ble satt i gang på grunnlag av årlige utlysninger, og skulle gjennomføres over ti år. I første omgang med et femårig prosjektorganisert forsøks- og utviklingsarbeid (Hauglin m.fl. 2008 s.13). I forsøksfasen ble totalt 156 forsøksprosjekter gjennomført fordelt på 350 av de ca. 1300 menighetene i DNK (ibid. s.220).

3.2.1 Trosopplæring er mer enn kunnskapsformidling

Hovedrapporten fra evalueringen påpeker en begrepsdreining fra *dåpsopplæring* til *trosopplæring* i reformen. Dåpsopplæringsbegrepet ble brukt både i NOU-en og stortingsmeldingen. Hauglin (m.fl.) sikter i *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet* til Kirke-, utdannings- og forskningskomiteens innstilling (Innst. S. nr. 200 (2002-2003)) hvor begrepet *trosopplæring* innholdsmessig for første gang ble brukt: "Årsaken til dette synes å være at Stortinget ikke bare behandlet en reform for Den norske kirke, men en reform som skulle gjelde alle tros- og livssynssamfunn i Norge" (Hauglin m.fl. 2008 s.24). Hvordan skilles disse begrepene fra hverandre?

Kirkens opplæringsansvar skjernes i forarbeidene til reformen mellom en *vid* og en *smalere* forståelse. Den vide forståelsen sikter til skolens kristendomsformidling, kirkens konfirmantarbeid, det kristne barne- og ungdomsarbeidet (menigheter og kristne organisasjoner) og de mer spesifikke dåpsopplæringstiltak medregnes som trosopplæring. I den smalere forståelsen kan avgrensningen dels skje ved å avgrense *målgruppen* til å gjelde dømte barn fram til og med konfirmasjonsalderen. Dels kan skillet også markeres gjennom dåpsopplæringens mer avgrensede mål enn den mer brede trosopplæringen. Dette fordi dåpsopplæringens grunnlag ligger i dåpen forstått som et løfte. Dåpsopplæringens mål blir derfor å hjelpe de dømte til å holde fast på dette løftet gjennom livet (ibid. s.24).

Når tro skal læres (Hegstad m.fl. 2008) er en kvalitativ evaluering av trosopplæringsreformen på bakgrunn av observasjon i sju lokale trosopplæringsprosjekter. I evalueringen kommer det tydelig frem at trosopplæring ikke bare er formidling av kunnskapsinnhold, men like mye å lære de dømte å leve som kristne. Dette skal skje innenfor rammen av et kristent fellesskap, og med henblikk på livet som helhet (ibid. s.119). I evalueringen pekes det på at denne forståelsen også kommer til uttrykk i presentasjonen av reformen: ”Vi skal utvikle en systematisk trosopplæring som fremmer kristen tro, gir kjennskap til den treenige Gud og gir hjelp til livstolkning og livsmestring for aldersgruppen 0-18 år, uansett funksjonsnivå” (ibid. s.19). Hegstad refererer til målformuleringen i prosjektet som blant annet omhandler hjelp til livstolkning og livsmestring:

Det er i mange tilfeller mer uklart hvordan en skal plassere målsettingen om å bidra til en mer generell livshjelp og livsmestring. For mange synes det nærmest å være en implisitt forutsetning at det å tilegne seg kristen tro også bidrar til generell livsmestring, og at dette derfor ikke behøver å tematiseres mer eksplisitt” (ibid. s.120).

3.2.2 Fornyet forståelse av barn og unge

Kirkerådet opprettet en styringsgruppe for den femårige forsøks- og utviklingsfasen. I dette kapitlet vil jeg legge Styringsgruppas rapport fra Trosopplæringsreformens forsøks- og utviklingsfase 2003-2008: *Når tro deles* (Kirkerådet 2008) til grunn når jeg kort viser til trekk ved barneteologien⁶ i reformen. Allerede i tittelen *Størst av alt* setter Styringsgruppa standard for reformen. I Matteus 18 står det blant annet: ”Den som gjør seg selv liten som dette barnet, han er den største i himmelriket”. (ibid. s.35). Det lutherske dåpssynet gir alle dømte mennesker del i dåpen gjennom den ufortjente nåden fra Gud til en fullverdig tro, selv om den dømte er et lite spedbarn. I og med at DNK praktiserer barnedåp, er også barn og unge fullverdige medlemmer av kirken. Dermed blir DNK utfordret til å utvikle en trosopplæring som tar vare på denne forståelsen av barn og unge; fullverdige medlemmer og viktige bidragsyttere i kraft av hva de er nå, og ikke hva de skal bli som voksne. Samtidig har forståelsen av barn og unge som individ med rett til deltakelse også i økende grad preget samfunnets forståelse av oppvekst og oppdragelse. Rapporten henviser til artikkel 27 i Barnekonvensjonen med tanke på barns rett til åndelig utvikling: ”Heimen, samfunnet og trus- og livssynsamfunna må verke saman for at det blir lagt til rette slik at den åndelege utviklinga

⁶ Barneteologi forstås i denne oppgaven som en samlebetegnelse. Hvorvidt det er en teologi om barn, på vegne av barn, eller for barn vil ikke bli tematisert i denne sammenhengen.

blir stimulert og stadfesta som eit positivt aspekt i ei heilskapleg utvikling som menneske” (ibid. s.35).

Når tro deles viser til et fokus på ungdommens plass i kirka gjennom 90-tallets ”Ung i kirka”-satsing. Ungdommens deltakelse og medansvar ble satt på dagsorden. Reformen innebar en utfordring for å finne måter å ivareta barnas deltakelse i menigheten, slik at også barns ønsker og meninger ble hørt (ibid. s.36). De senere årene har flere fagpersoner og fagmiljø arbeidet for å imøtekomme dette ønske. Dette kommer til uttrykk gjennom teologisk og pedagogisk tenkning rundt barns plass og funksjon i kirken. Trosopplæringsreformens barneteologi beskrives slik av Styringsgruppa: ”Ein søkjer ikkje berre å utvikle ein teologi *for* eller *om* barn, men ein teologi *med* barn som gir rom for barneperspektiv på bibelforteljingar, liturgisk praksis og spiritualitet” (ibid. s.36). Dette vil si at barn og unge skal forstås som en naturlig del av menighetens fellesskap, og ikke som en målgruppe eller objekt for menighetens virksomhet. Styringsgruppas rapport viser til flere utviklingsprosjekt som på ulike måter har arbeidet med barneteologi i reformens forsøksfase. Dette har blant annet resultert i en rekke publiserte artikler, foredrag, kurs, studietilbud og metodeutvikling som stimulerte menighetenes trosopplæring (ibid. s.36).

Et resultat av dette fokuset har utfordret menighetene til å reflektere over sin egen forståelse av barn og ungdom i trosopplæringa. Styringsgruppas rapport referer til Arbeidsfellesskapet sin hovedrapport (Hauglin m.fl. 2008) hvor det står at ”både ideen og begrepet *barneteologi* er blitt fanget opp i mange av prosjektene, og forsøksfasen synes å ha bidratt til holdningsendringer, både hos menigheter og enkeltmedarbeidere” (Kirkerådet 2008 s.36). Menighetene i Tynset, Tyllidalen, Kvikne og Brydalen skriver i sin årsrapport for 2007 følgende, som kan stå som en oppsummering av reformens barneteologisyn: ”... dette skal skje i en åpen dialog med barna, hvor vi lytter på deres livserfaringer og møter dem der de står i livet” (ibid. s.36). Vi kan med andre ord forvente at PFT legger til rette for, og stimulerer til en åpen og inkluderende barneteologi.

3.2.3. Plan for trosopplæring

Plan for trosopplæring er et resultat av Trosopplæringsreformen. Den ble vedtatt av Kirkemøtet, november 2009 og gjort gjeldende fra 1.1.2010. Planen erstatter *Plan for dåpsopplæring* (1992) og *Plan for konfirmasjonstiden* (1998) som retningsgivende norm for

trosopplæringen i den lokale kirke. Det finnes, naturlig nok, ikke mye forskning på planen foreløpig. Direktør i Kirkerådet, Jens-Peter Johnsen sier følgende om PFT: ”Vi ønsker at *Plan for trosopplæring* skal være et redskap for å utvikle en fornyet trosopplæring for alle døpte i Den norske kirke” (Kirkerådet 2010 s.3).

3.3 Livstolkning

Kristen livstolkning defineres i PFT på følgende måte: *Kristen livstolkning innebærer å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til resten av skaperverket* (Kirkerådet 2010 s.14). Hvorvidt denne definisjonen er god eller dårlig kreves ikke begrunnelse for her. Idé- og ideologianalysen vil gi svar på hvordan PFT faktisk anvender denne definisjonen, og om PFD også ivaretar dette perspektivet selv om begrepet ikke blir brukt. *Livstolkning* er et tilsynelatende nytt begrep. Jeg har ikke funnet tidligere belegg for anvendelse før den nevnte utredningen ”... til et åpent liv i tro og tillit”. Her beskrives livstolkning i kapittel 4.2 *Dåpsopplæring – et liv forankret i dåpen* som en:

... mulighet til å forstå tilværelsen og seg selv i lys av tro og livssyn. Livstolkningen omfatter både kjennskap og tilhørighet til familie og slekt, kjennskap til og forståelse av egne evner og muligheter, kjennskap til og forståelse for nærmiljø og storsamfunn og kjennskap og tilhørighet til den sammenheng som er enda større: Jordens tilblivelse og historie, historien om relasjonen mellom Gud og verden og forholdet mellom tid og evighet (NOU 2000:26 s.53).

Dåpsopplæringen skal hjelpe barnet til å se sitt liv som en viktig del av en større sammenheng, til å tolke det som skjer i livet i forhold til den kristne troen på Gud og mennesket. Her trekkes livstolkning frem som et av syv aspekter en fornyet trosopplæringen bør inneha. Det presiseres videre at barnet skal få hjelp til dette.

Jeg har fått avdelingen for leksikografi ved Blindern til å undersøke begrepene livstolkning og livsmestring nærmere. I søket blant utgitte publikasjoner i Norge fant nynorskavdelinga v/ Olaf Almenningen et lite tilfang av *livstolkning*. Første registrering var i *Det levande ordet* (1972) av Sigmund Skard. Bokmålsavdelinga v/ Boye Wangensteen fant flere og eldre treff på begrepet. Det første belegget på *livstolkning* ble funnet i VG 23.april 1959 i forbindelse med Arne Hanneviks melding av *Ellisiv Steen: Kristin Lavransdatter – En kritisk studie*. Ordet finnes verken i *Bokmålsordboka* (Wangensteen m.fl. 2005) eller *Nynorskordboka* (Hovdenak m.fl. 2006).

Jeg vil gjøre en grenseoppgang mellom begrepene *livssyn* og *livstolkning*. I dette arbeidet vil jeg anvende boka *Livssyn* (2002) av professor i systematisk teologi ved Høgskulen i Volda, Per M. Aadnanes, og førsteamanuensis ved Det teologiske Menighetsfakultet Peders Gravems redegjørelse for *livstolkning* i en artikkelserie i: *Prismet. Pedagogisk tidsskrift* (1996). For det første skiller Aadnanes begrepene livssyn og religion ved å si at "... religion er noko meir enn livssyn, samstundes som religionane også inneheld eit livssynsmoment" (Aadnanes 2002 s.18). Gravem på sin side har et noe større omfang av *livstolkning* ved at begrepet også omfatter *religionene*, som kan "regnes som én type eller gruppe av livstolkninger" (Gravem 1996c s.260). Gravem kobler livstolkning med *mening* ved å si at "*livstolkning* er at vi prøver å finne mening i vår erfaring av livet og verden" (Gravem 1996a s.237) og definerer livstolkning helt allment som "forståelse av oss selv og vår virkelighetserfaring i lys av en helhetlig meningssammenheng" (Gravem 1996b s.249). I dette ligger *helhetsforståelse* av livet og verden som betyr at livstolkning omfatter både *virkelighetsforståelse*, *menneskesyn* og *verdiorientering* (moral og etikk) (ibid. s.250).

Gravem peker på at vi i dag ser en økt bevisstgjøring rundt begrepet livstolkning. Moderniseringsprosesser i samfunnet fører blant annet til at individer velger fritt blant ulike livstolkninger. "De mange *små fortellingene* utgjør ikke lenger deler av en *stor fortelling*. Alle de store fortellingene, dvs. de sammenhengende livstolkningene, har mistet sin troverdighet" (Gravem 1996a s.237). I dette bildet ligger en oppfatning av at mange har mistet troen på vitenskapelige sannheter, eller at det skal finnes en allmenngyldig moral. I tillegg lar ikke *objektive* fakta seg lenger påvise, fordi de er avhengig av øynene som ser. Gravem mener at det under slike forhold blir vanskelig å utvikle en helhetlig og sammenhengende livstolkning (ibid s.236).

Aadnanes definerer livssyn ut i fra "nokre av dei spørsmål og problem som gjerne ligg til grunn for diskusjonar og usemjer om moral og religion, om filosofiske standpunkt og politiske grunnholdningar" (Aadnanes 2002 s.14). Slike spørsmål og problem kan være om det finnes objektive normer og verdier som mennesket må følge, om menneskelivet er et tilfeldig resultat eller har et *mål* som gir livet mening. Aadnanes kaller slike eksistensielle spørsmål for *livsspørsmål* og slår i første omgang fast at et livssyn er sammensatt av oppfatninger omkring slike livsspørsmål.

Litt meir konkret vert det om vi seier at eit livssyn inneheld synsmåtar innanfor i alle høve tre område, nemleg *røyndomsoppfatning*, *menneskesyn* og *verdioppfatning*. Innholdsmessig er altså eit livssyn bygt opp av synsmåtar som gjeld problemstillingar frå desse tre felta (ibid. s.14).

Dermed ser vi at linken mellom begrepene *livstolkning* hos Gravem og *livssyn* hos Aadnanes ligger i at de begge omfatter både *virkelighetsforståelse*, *menneskesyn* og *verdiorientering*. Denne oppfatningen har Gravem registrert og konkluderer med følgende: ”Sammenhengen i dette er at livssyn er en type livstolkning, og at begge deler derfor inneholder en helhetsforståelse av livet og verden” (Gravem 1996b s.250).

Livssyn og livstolkning hører hos Aadnanes og Gravem til innenfor noe ulike teoriperspektiver. Innenfor den forståelsen av livstolkning som Gravem har skissert, er det også mulig og meningsfylt å reise og drøfte faglig hvor holdbar eller sann en livstolkning er. Noe tilsvarende opplegg for å vurdere livssyn finnes ikke hos Aadnanes. Hos han er vurderingen av livssyn overlatt til personlig valg: ”Livssyn er ei så personleg sak at ein berre kan stå inne for sitt eige og ikkje fullt ut underskriva andre sitt” (Aadnanes 2002 s.15). Jeg har vist til en grenseoppgang mellom livssyn og livstolkning. En videre faglig drøfting av de ulike teoriperspektivene kreves imidlertid ikke for denne oppgaven da det er PFT og PFDs anvendelse av definisjonen i PFT som er interessant. Men til slutt vil jeg peke på Gravems syn på den spesifikke kristne livstolkningen.

Gravem har vist oss at ”religionene kan regnes som én type eller gruppe av livstolkninger” (Gravem 1996c s.260). Og når kristendommen i denne forbindelse må forstås som en religion, definerer Gravem en spesifikk kristen livstolkning som en ”forståelse av oss selv og vår virkelighetserfaring i lys av Bibelen og dens virkningshistorie i kirkelig lære, tradisjon og fromhetsliv” (Gravem 1996d s.263). I forhold til den allmenne definisjonen av livstolkning ser vi at uttrykket ”helhetlig meningssammenheng” er erstattet av ”Bibelen og dens virkningshistorie i kirkelig lære, tradisjon og fromhetsliv”. Dermed viser Gravem at kristen livstolkning henter sin helhetsforståelse fra to steder: For det første fra Bibelen, illustrert ved hjelp av en fortellingsbue ”som strekker seg gjennom hele kanon, fra skapelse og syndefall gjennom Israels historie til Jesus og videre framover med utblikk mot dom og nyskapelse” (ibid. s.266). Og for det andre Bibelens virkningshistorie ”som krever en meningsramme som bare er tilgjengelig gjennom tolkning og forståelse” (ibid. s.267). Bruken av ”kirkelig tradisjon, lære og fromhet”, i definisjonen, utelukker ikke at kristen livstolkning i praksis kan

finne et mangfold av konfesjonelle utforminger. Gravem viser at kristen livstolkning i mange tilfeller har forplantet seg inn i kulturen:

Kristen livstolkning kan derfor gjerne skje i lys av for eksempel et dikt av Rolf Jacobsen, en roman av Edvard Hoem eller et maleri av Jakob Weidemann. Tekst og bilde må da formidle impulser fra Bibelen som uttrykker noe av kirkens felles tro og bekjennelse (ibid. s.264).

3.4 Livsmestring

”Livsmestring handler om å kunne møte livet i gode og onde dager. Å ha tro på egne ressurser og håp for framtiden”, står det i *Plan for trosopplæring* (Kirkerådet 2010 s.14). Det er denne definisjonen jeg vil bruke videre i oppgaven. Jeg vil først vise til hvorfor akkurat dette begrepet fikk en så sentral plass i *Plan for trosopplæring*. I utredningen ”... til et åpent liv i tro og tillit” (NOU 2000:26) finner vi ingen registreringer av begrepet livsmestring. Men i likhet med *livstolkning* nevnes *livskompetanse* i kapittel 4 som et av syv hovedfokus ved en ny trosopplæringspraksis. Denne kompetansen inneholder blant annet *mot, optimisme* og *håp*. Her vises det til at livet er fylt med utfordringer og kriser, gode og onde dager. I Norge er det mange selvmord, spesielt blant barn og unge. ”Det er viktig å sette søkelys på hvilken kompetanse barn og unge får til å mestre de onde dagene, til ikke å miste håpet og livsmotet i krisene, til å vite hvor man kan søke hjelp når livet oppleves for vanskelig” (NOU 2000:26 s.55). Her presiseres kirkens ansvar for at barn og unge skal få den nødvendige livskompetansen og realismen som trengs i møte med framtiden. Rapporten fra styringsgruppa *Når tro deles* (2008) sier følgende om livsmestring: ”I dei første utlysingsrundane vart det spurt etter prosjekt som la vekt på livskompetanse og livsmestring. Desse omgrepa har gitt viktige incitament til nytenking” (Kirkerådet 2008 s.38).

Livsmestring hadde et enda mindre tilfang enn livstolkning i søket gjort av avdeling for leksikografi ved Blindern. Samtidig var funnene av langt nyere dato. Første (og eneste) registrering av ”livsmestring” hos nynorskavdelinga v/ Almenningen ble gjort i avisa Hallingdølen i 2009. Bokmålsavdelinga v/ Boye Wangensteen fant første registrering av ”livsmestring” i Aftenposten 23.november 1985, s. 48: ”Høgberg og hans medarbeidere vil utarbeide et livsmestringskurs (for fengselsinnsatte), ...” Både Almenningen og Wangensteen presiserer en mulighet for at både ”livstolkning/livstolking” og ”livsmestring/livsmestring” er eldre enn disse beleggene tilsier. Spesielt ”livsmestring/livsmestring” ses i

leksikografisammenheng for å være et nytt ord/begrep. Ordet finnes verken i *Bokmålsordboka* (Wangensteen, m.fl. 2005) eller *Nynorskordboka* (Hovdenak, m.fl. 2006).

Senter for Livsmestring er et eksempel på et økt fokus rundt temaet de senere årene. Prosjektet startet opp i 2007 og gir følgende tilbud: ”Senter for Livsmestring er en nysatsing innen mestring og psykisk helse med fokus på tidlig behandling og forebygging, helhet og relasjoner” (Nettside: Senter for Livsmestring(a)). Senter for Livsmestring har tre lokaliseringer i henholdsvis Jølster (Sogn og Fjordane), Bergen og Oslo. Hovedfokuset ligger i livsmestring hos voksne, men det finnes også tiltak for barn og unge. Her er ”Friends” et eksempel. Kurset er for barn og ungdom med lav selvfølelse (Nettside: Senter for Livsmestring(b)).

I artikkelen *Gir konfirmantbøkene hjelp til å mestre livet?* (2007) har Kjetil Grandal undersøkt tre konfirmantbøker med henblikk på hvordan disse formidler mestringsaspektet ved troen. Grandal bruker *selvbilde* som et viktig kriterium for dette søket. Selvbilde kan skilles mellom nåtidig og fremtidig der det fremtidige selvbildet kan være mer stabilt enn det nåtidige selvbilde som ofte er utsatt for sterke svingninger i ungdomstiden (Grandal 2007 s.209). Videre forandres selvbildet gjennom livet. Barne- og ungdomsåra handler spesielt om å lete etter sin identitet.

Grandal mener konfirmantbøkene kommer skjevt ut når det gjelder formidlingen av Guds kjærlighet. I boken *Con dios konfirmantmagasin* viser Grandal til en selvmotsigelse i teksten med tanke på skapelse og synd. Først blir det sagt at Gud elsker deg akkurat slik som du er. Senere blir det sagt at du er så ille at du til og med er dødsdømt. ”Noen må dø for deg, for at Gud kan ha fellesskap med deg. Lenger fra ubetinget kjærlighet er det vanskelig å komme” (ibid. s.212). Denne selvmotsigelsen tror Grandal resulterer i at mange kristne sliter med sitt selvbilde. ”Jeg er fristet til å si at i stedet for å gi livshjelp på dette helt vesentlige området, gjør boken det motsatte” (ibid. s.212).

Resiliens er det siste aspektet ved livsmestring som jeg her vil trekke frem. Xxx Borge viser i sin bok: *Resiliens. Risiko og sunn utvikling* (2003) til at begrepet stammer fra det engelske begrepet *recilience*. Dette kan oversettes til norsk med for eksempel motstandskraft og/eller mestring (Borge 2003 s.14). I boken omtales briten Michael Rutter som verdens ledende barnepsykiater og en av de viktigste bidragsyterne til resiliensforskningen. Han definerer

resiliens følgende: ”Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik” (ibid. s.15). Forskningen viser at barn, til tross for opplevelse av store utfordringer og vanskeligheter, likevel klarer seg bra videre i livet. Her kommer livsmestringsaspektet til syne: Hvilke livsmestringsstrategier har disse barna, som mot alle odds utvikler resiliens på tross for stor risiko? Dette kunne vært interessant å se nærmere på. Samtidig ligger denne forskning utenfor mitt fokus da trosopplæringen har et mål om å nå alle, men resiliens ofte er forbeholdt mennesker med stor utfordringer, så store utfordringer at vanlig trosopplæringen ikke har metoder eller apparat for å takle dette.

3.5 Lidelse

I en verden som uomtvistelig inneholder lidelse og ondskap, vanskeliggjøres troen på en allmektig og allesteds nærværende god Gud. En følelse av avmakt og harme kan oppstå hos en person når denne i sin fortvilelse roper ut i bønn til Gud om hjelp, mens det tilsynelatende eneste svaret Gud gir er en kald skulder. Hvordan kan Gud tillate all den lidelse menneskene utsettes for? Hvordan kan en kjærlig og god Gud tillate en lidelse som kan ramme ”uskyldige” gode mennesker, ja sågar barn? *Det ondes problem* oppstår i en manglende koherens mellom følgende to teser som begge anses for gyldige, hver for seg, i et kristent perspektiv:

1. Gud er både god og allmektig
2. Det finnes ondskap i verden

Et forsøk på en løsning (en *teodicé*) av dette problemet ligger ikke i denne oppgavens siktemål. Likevel er det i denne avhandlingen nødvendig å definere hva jeg legger i *lidelse* når jeg senere i oppgaven vil drøfte hvordan dette aspektet ved menneskelivet og troen kommer til uttrykk i planene. Dr. theol. Tore Wigen ved Menighetsfakultetet skiller i boken *Religionsfilosofi* (1993) metodisk mellom tre komponenter som utgjør problemkomplekset. ”Alt etter hva for innfallsvinkel man velger, kan man betegne problemet som *lidelsens* problem, det *ondes* problem eller *teodicé*problemet” (Wigen 1993 s.223).

3.5.1 Avgrensning

Wigen viser til at det i litteraturen blir brukt ulike definisjoner på komponentene nevnt ovenfor. *Lidelsens* problem, det *ondes* problem og *teodicé*problemet kan hos noen forfattere

smelte sammen til et felles problem med samme betegnelse for hele problemkomplekset, mens andre forfattere tar i bruk en presis betegnelse for hver enkelt komponent. Ved det førstnevnte tilfelle sikter Wigen til den herlighetsteologiske bevegelsen som et eksempel der lidelse blir sett på som et resultat av den ondes makt. Dermed blir lidelse og ondskap sett på som to sider av samme sak. Dette synet problematiseres i lys av fortellingen i Jobs bok. Job var en rettferdig mann, men måtte likevel lide da han ble satt på prøve av Gud. Slik kan Wigen hevde at Jobs ”historie står i Bibelen som en påminnelse om at ”uskyldig” lidelse fins i vår verden med himmelens viten og vilje” (ibid. s.224). Dette er et syn jeg støtter. Lidelse kan ha sin rot i ondskapen, men det fins utallige eksempler på naturkatastrofer og andre årsaker som ikke har sin bakgrunn i moralsk ondskap, men som likevel fører til lidelse for mennesker. Vi ser at *lidelsens og det ondes problem* trenger en videre avgrensning og presisering.

Lidelsens problem henspeiler, ifølge Wigen til spørsmålet om hvorfor så mange rammes av harde slag uforskyldt. Når uskyldige rammes, blir det spesielt vanskelig å se meningen bak lidelsen. Mens lidelsen har det behagelige som motsetning, kan vi si at ondskapen har det gode som motsetning. En annen skjelning går på fordømmelsen av ondskapen, mens lidelsen kun er gjenstand for beklagelse. Samtidig er det viktig å skille lidelse og *fysisk smerte* fra hverandre. Lidelsesbegrepet bør reserveres for den fysiske smerte som alvorlig truer livskvaliteten. Slik jeg ser det vil et brukket bein gi store fysiske smerter, men det vil ikke utgjøre et eksistensielt problem. Wigen definerer *lidelse* på denne måten:

Lidelse er en mer eller mindre permanent, eksistensielt truende og hemmende opplevelse av smerte. Smerten kan ha en fysisk komponent, men er først og fremst sjelelige med preg fra den eksistensielle kontekst. Lidelsen kan ha åndelig mening, men den har ingen åndelig mening i seg selv (ibid. s.227).

Jeg mener dette er en forholdsvis vid definisjon av lidelse. Den gir ikke konkrete eksempler på ulike lidelser, men definisjonen åpner opp for flere årsaker til hva som faktisk fører til lidelse hos et menneske. Med uttrykk som ”mer eller mindre permanent”, ”kan ha en fysisk komponent” og ”kan ha åndelig mening” legger Wigen føringer for hva lidelse består i, men han gir ingen absolutte krav. Dette kan ha sin årsak i vanskeligheten med å bedømme hvor stor lidelsen er hos den enkelte. Wigen viser til lidelsens sjelelige og eksistensielle karakter som i prinsippet fører til at lidelse er *umålelig*. Dette tolker jeg dit hen at to personer som opplever samme ulykksalige hendelse i sine liv, ikke nødvendigvis vil føre til lik opplevelse av lidelse. Det sentrale i denne definisjonen er likevel en smerte som rommer store deler av

tilværelsen. ”Om det fins ett menneske som opplever en *bunnløs* lidelse, da er det referanse god nok for det vi nå omtaler som lidelsens problem” (ibid. s.227). Jeg ønsker å bruke Wigens definisjon av lidelse. Den er som nevnt vid, og gir meg derfor mulighet til selv å vise til eksempler på lidelse så lenge disse er innenfor rammene Wigen gir. I denne oppgaven vil jeg referere til lidelse generelt og ikke lidelsens problem.

3.5.2 Lidelse i GT og NT

I boken *Roserne vokser i dale – temaer i sjælesorg* (1995) presenterer Rita Nielsen og Mogens Kaasgaard Bibelens syn på lidelse. I Det gamle Testamentet beskriver de hvordan både det onde og det gode kommer fra Gud. ”Det er Gud, der lader en ond ånd komme over Saul, så han bliver sindssyg. Det er også Gud, der sender David, for at han med sit strengespil skal mildne tilværelsen for Saul” (1. Sam. 18,10) (Nielsen og Kaasgaard 1995 s.69).

Riktignok oppfattes lidelsen hovedsakelig som Guds rettferdige straff over mennesker som synder (Job. 22 og Sal. 38). Forfatterne forklarer Guds straff over syndere som en tilfredsstillende av et dypt behov hos mennesket: Vi trenger rettferdighet. Fortellingen om Abraham som ble befalt å ofre sin sønn Isak, er et bevis på lidelsen som en prøvelse fra Gud. Nielsen og Kaasgaard viser videre til lidelsens problem som et uløst problem i GT. Men det finnes likevel et svar, som de beskriver som troens svar: Gud er med den lidende midt i lidelsen. (Sal. 23,4) (ibid. s.69).

Videre refereres det til Jobs bok som mest utførlig behandler problemet om lidelse og Guds rettferdighet (eller mangel på rettferdighet) i GT. I kapittel 1 og 2 ses lidelsen som en prøvelse fra Gud.⁷ Satan er i fortellingen underlagt Gud, men Gud gir Satan fullmakt til å påføre Job alle mulige lidelser (spar bare livet hans!). Jobs venner forsøker i kapittel 22 å finne en forklaring for Jobs lidelser. Men boken gir ikke en endelig løsning på lidelsens problem. Riktignok henvises det i kapittel 38-41 til Guds allmektighet i skaperverket. ”Menneskets innsikt i Guds orden er mindre end en myres (maur) i menneskets verden, så hva ret har mennesket til at stille spørsmålstegn ved Guds suveræne dispositioner?” (ibid. s.69). Nielsen og Kaasgaard presiserer: Sjelesørgisk sett er det ikke avgjørende om vi finner svaret på lidelse intellektuelt tilfredsstillende, men om Job kan leve med det (noe han kan: 42,1-6). ”Skal der

⁷ Berit Okkenhaug viser til en forandring av synet på lidelsens mening gjennom tiden. Eksempelvis sikter hun til en del kristne miljøer på 60-tallet hvor man bare leste de to første kapitlene i Jobs bok. ”I disse kapitlene oppførte Job seg ”eksemplarisk” og lovet Gud midt i sin lidelse” (Okkenhaug 2002 s.190), skriver Okkenhaug som viser til at i dag siteres det oftere fra de senere kapitlene hvor Job tar ut klagen og går i rette med Gud. Det mener hun kan hjelpe mennesker til å våge å klage sin nød i sjælesorgens rom.

findes et svar på eller en mening med den konkrete lidelse, er det kun det svar, den lidende selv kan give sin tilslutning, der er gyldig og kan bære gjennom lidelsen” (ibid. s.70).

I Det nye Testamentet er det en oppfatning av at lidelsen kommer fra *den Onde*: Lidelsen er Satans verk (Luk. 13,16). Nielsen og Kaasgaard sikter til fortellingen om den blindfødte i Johannes 9 der Jesus avviser sammenhengen mellom personlig skyld og straff ved å si: ”Verken han eller hans foreldre har syndet. Det skjedde for at Guds gjerninger skulle åpenbares på ham” (Joh. 9,3). ”Gud vil ikke alt, hvad der sker, men han vil noget med det, der sker” (ibid. s.70). Jesus gir ikke et teoretisk svar på lidelsens problem, ifølge forfatterne. Men nøkkelen ligger i Jesu virksomhet som skildres som en lang kamp mot de lidelser som han selv blir et offer for i Korsfestelsen. Hjørnesteinen i den kristne tro ligger dermed i den oppstandne Kristus’ egne lidelser, som er til stede hos ethvert menneske i nød. Dette perspektivet kan, for den troende, være med på å bære gjennom lidelsen (ibid. s.70).

Her vil jeg benytte anledningen til å komme med noen egne refleksjoner. Når Nielsen og Kaasgaard sier: ”Gud vil ikke alt som skjer, men han vil noe med *det* som skjer”, kan dette peke på en avgrensning mellom livssyn og livsmestring. For mens livssyn forklarer virkeligheten og meningen med livet, gir livsmestring strategier for å takle det vanskelige. Mitt fokus ligger i dette siste, og her har Bibelen noen strategier til hjelp. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 3.5.4. Først til Torborg Aalen Leenderts tanker om en *idyllisering* av barns liv og tilværelse i kristne sammenhenger.

3.5.3 Idyllisering av tilværelsen

Torborg Aalen Leenderts, sosionom og høgskolelektor med videreutdanning i familierapi omtaler i boken *Når glassflaten brister* (2007) det hun kaller en *idyllisering* av barns liv og tilværelse i kristne sammenhenger (Leenderts 2007 s.133). Aftenbønnen ”Kjær Gud Fader i himmelens slott” brukes av Leenderts som eksempel på denne idylliseringen. Hun sikter her til at barnet takker for at ”det har det så godt, slik at det kan sove så trygt og så godt.” Er alle dager gode for barn,? spør Leenderts, før hun legger til at vi i dag ser en bevisstgjøring omkring disse forholdene.

Men altfor lenge har barn skullet være lykkelige solskinnsbarn som hver kveld takker Gud for nok en god dag. Fokus har vært på glede, takk, trygghet og solskinn. Men også i barns liv er det frykt, sorg og bekymringer. Også barn får både godt og vondt i sin bagasje. Alt må tas like alvorlig (Leenderts 2007 s.133).

Leenderts viser videre til at det i den grad barnesanger og bønner tematiserer livets vanskeligheter har det i utstrakt grad vært i forbindelse med barn i fjerne land som sulter og lider nød, og som dermed ikke har det like godt som oss i Vesten. Leenderts viser til at også barn i Vesten lider nød, både på det ytre og det indre plan (ibid. s.134). I kapittel 1.1 viste jeg til mine egne erfaringer med aftenbønnen: ”Kjære Gud, jeg har det godt.” Jeg vil her presisere viktigheten av at barnet får mulighet til å takke Gud for de gode dagene. De fleste barn i Norge har det materielt sett godt. Og jeg tror også de fleste barn som synger aftenbønnen i de fleste tilfellene vil kunne si om seg selv at de har hatt en god dag. Men kanskje burde foreldrene gi barna en bønn for de dagene det har vært vanskelig å bruke ”Kjære Gud, jeg har det godt”-bønnen? Dette vil være med på å gi barna en helhetsforståelse av livet.

Førsteamanuensis og forsker Kristin Moen Saxegaard ved Det teologiske Menighetsfakultet følger påstanden til Leenderts. I et intervju med kirken.no sier Saxegaard følgende: ”Det blir lite troverdig om barnefortellingene bare handler om Gud for de gode dagene. Vi må åpne opp og vise barna det mangfoldet som Bibelen selv forteller om og som gjelder alle livets sider” (Den norske kirke). Saxegaard problematiserer den ensidige måten å formidle bibelfortellinger til barn på. Førsteamanuensisens hevder vi i større grad må formidle en barnetro som kan oppleves troverdig selv for barn som er blitt 12 år og har fått kjennskap til Darwins lære. I artikkelen *Når Gud angrer – nesten. Gammeltestamentlige fortellinger fremstilt i norske barnebibler* (Saxegaard 2009) viser hun til eksempler på barnebibler fra sent 1800-tall til Anne de Vries’ *Barnas bibel* (oversatt til norsk i 1959), før hun analyserer og sammenligner fem barnebibler utgitt i Norge fra 1995-2008. Utvalget er representert av Bibelselskapet, IKO og Verbum som ”ligger på linje med og står i særstilling i Den norske kirkes trosopplæring og forkynnelse for barn” (Saxegaard 2009 s.78f). Saxegaards forskning på barnebibler kan dermed ha en overføringsverdi til min studie. Hun har sett på utvalget av bibeltekster og hvilke bearbeidelser som er gjort av disse til mer barnevennlige fremstillinger. For å belyse dette har hun valgt ut fortellingen om Jakob-Esau, og fortellingen om Noahs ark.

I *Den store barnebibelen* av Synne Graff, viser Saxegaard til det hun beskriver som ”et klassisk eksempel på hvordan de gammeltestamentlige gudsbildene modereres til noe vi kan

føle oss noenlunde vel med når vi formidler dem for barn” (ibid. s.88). I den nevnte barnebibelen står det om Gud: ”Jeg angrer *nesten* på at jeg skapte menneskene.” Saxegaard mener at barn gjerne tåler å høre mer enn det voksne tåler, på barnets vegne. Ellers preges barnebiblene av en overstyrende oppdragende moral hvor snille og modige smågutter som stoler på Gud lykkes i livet. Mot alle odds, slår eksempelvis David seg opp og frem i livet fordi han ”visste at Gud alltid var med ham og kunne hjelpe ham å vinne” (ibid. s.80). Saxegaard avslutter med et ønske om et fortellingsutvalg og en teologi som gir rom for hele livet. Et utvalg som forteller at Gud har skapt deg, Gud ser deg, og Gud elsker deg, alltid og uansett:

Når du er glad som Hanna, når du er lei deg som Job, når du er modig som Ester,... ... når noen har vært slemme med deg som Tamar, eller når du ikke skjønner noen ting, som Jona. En slik innfallsvinkel åpner for muligheten til å trekke fram også en del vanskelige tekster, mens kanskje ikke alle de typiske klassikerne kommer med (ibid. s.89).

I hovedanalysen ønsker jeg å se på PFD og PFTs skriftstedhenvisninger. Målet er å finne bibeltekster som taler sant om livet, der lidelsen er en størrelse som skal tåles og bæres og som det ikke gir noen løsninger for der og da. Det er ikke enkelt å gi kriterier for hvilke tekster som skal tas med. En tekst kan sees fra ulike perspektiver. Fortellingen om Enken i Sarepta (1. Kong. 17,7-16) kan ses fra enkens eller profeten Elias perspektiv. Men noen tekster taler veldig tydelig om at livet ikke går med oss, om at Gud ikke alltid svarer oss og at det er normalt å kjempe med livets begredelighet. Hvis alle tekstene handler om at du er sulten så kommer Jesus med mat, og hvis du er redd på en båt så kommer Jesus og stiller vannet for deg, så er det noe vi kan tro på og be om, men erfaringen er at det ikke alltid skjer. Når underet er løsningen på problemet og det er normalen, så får vi fort problemer med troen. Der er Job et problem, for han får alt tilbake. Likevel kan vi si at Jobs ”historie står i Bibelen som en påminnelse om at ”uskyldig” lidelse fins i vår verden med himmelens viten og vilje” (Wigen 1993 s.224).

3.5.4 Strategier for å takle lidelsen

Wigen, Leenderts, Saxegaard og Nielsen/Kaasgaard har gitt oss noen strategier allerede. For å systematisere hvilke idealtyper vi leter etter i hovedanalysen vil jeg her trekke frem noen strategier som kan hjelpe barn og unge gjennom lidelsen. Jeg vil presisere at disse strategiene er sammensetning av det teoretiske materialet ovenfor og livsmestringsstrategier som vi finner i Bibelen. Flere av disse strategiene vil kunne overlappe hverandre samtidig som de må ses på

som et utvalg av livsmestringsstrategier i lys av den kristne virkelighetsforståelsen. Jeg vil kunne finne andre strategier enn de som her nevnes. Men jeg anser disse som spesielt viktige, samtidig som de dekker et godt spekter av spesifikt kristne strategier.

Strategi 1: Bruke skriftsteder relatert til lidelse

Bibelens fortellinger har i lang tid vært viktigste kilde for vår kulturs myter. Det betyr at bibelske personer og hendelser blir brukt som modeller og tolkningsrammer for våre liv. Dette er en kilde til livsmestring. Denne strategien tar utgangspunkt i Saxegaards tanker om et fortellingsutvalg i Bibelen som gir rom for hele livet. Hvilke skriftsteder gir uttrykk for at livet er, eller kan være, vanskelig? For hvis alle tekstene handler om at du er sulten så kommer Jesus med mat, og hvis du er redd på en båt så kommer Jesus og stiller uværet for deg, så er det noe vi kan tro på og be om, men erfaringen er at det ikke alltid skjer. Strategien her er å bruke bibelske tekster til å gi lys over egen situasjon. For å kategorisere har jeg valgt å se etter tre type tekster:

- a) Narrative tekster. Fortellingene, som vi kan kjenne oss igjen i, der bibelske personer og hendelser brukes som modeller og tolkningsrammer for våre liv. Eks. Josef i 1.mos 37.
- b) Refleksive tekster. Bibelen gir refleksjon til egen situasjon gjennom refleksive tekster. I motsetning til a) kjenner du deg ikke igjen, men den gir en refleksjon som du kan være enig eller mindre enig i.
- c) Affektive tekster. Først og fremst salmenes bok, kanskje også klagesalmene ivaretar dette perspektivet ut i fra tankene om hvorfor det går de ugudelige godt, når jeg sliter? Disse tekstene kan gi oss ord for vår smerte, som vi også kan oppleve ord som er mine.

Strategi 2: Guds deltakelse i lidelsen

Leenderts sier noe om dette perspektivet ut fra tanken om en Gud som selv er blitt fornedret og har lidd, går det an å være fortrolig med og stole på (Leenderts 2007 s.76). Forståelsen av at Gud selv har lidd, kan for den troende være med på å bære gjennom lidelsen. Biskop Halvor Nordhaug skrev nylig en artikkel i Bergens Tidende med tittel ”Mening i det meningsløse?”⁸ hvor han viser til at Gud selv kjenner til menneskelivets vilkår. ”Han har kjent lidelsen på sin egen kropp og selv gått inn under dommen for at vi skal slippe.” Dette har vi

⁸ <http://www.bt.no/meninger/kronikk/Mening-i-det-meningsloese-1090625.html> (Lesedato 26/5-2010)

også sett i det Nielsen og Kaasgaard betegner som *troens svar på lidelsen*: ”Gud er med den lidende midt i lidelsen” (Nielsen og Kaasgaard 1995 s.69). ”Selv om jeg går i dødsskyggens dal, frykter jeg ikke for noe vondt. For du er med meg. Din kjepp og din stav, de trøster meg” (Salme 23,4).

Strategi 3: Å lide for Kristi skyld

Bibelen gir eksempler på at ikke all lidelse er *unyttig* lidelse. Lidelsens paradoks møter vi i motsetningen mellom en tilsynelatende urettferdig Gud og Jesu lidelse på korset. Bildet av Jesus som henger på korset ser vi i flere skriftsteder som noe ettertraktelsesverdig: ”For likesom vi har rikelig del i Kristi lidelser, får vi ved Kristus også rikelig trøst” (2 Kor. 1,5), ”da kjenner jeg ham og kraften av hans oppstandelse, får del i hans lidelser og blir ham lik idet jeg dør som ham” (Fil. 3,10) og ”nå gleder jeg meg over mine lidelser for dere, og det som ennå mangler i Kristi lidelser, utfyller jeg på min egen kropp; jeg lider for hans legeme, kirken” (Kol. 1,24) Også Romerne 5,3: ”Ja, ikke bare det, vi priser oss lykkelige også over våre trengsler. For vi vet at trengslene gir utholdenhet”. Det nye Testamentet, og i sær i Paulus brevlitteratur, tegner et bilde av, ja oppfordrer til, å følge Jesus inn i lidelsen. Dette bør være et tema planene tar opp. Dette er en spesiell form for lidelse som er knyttet til tjenesten for Gud, disippelskapet, og dermed ikke en allmennmenneskelig strategi for å takle lidelsen.

Strategi 4: Forsakelse

Forsakelse⁹ kan forstås som en konsekvens av å være Jesu disippel. Jeg har her valgt å ta begrepet opp som eget punkt, nettopp for å skille det fra disippelskapet. Vi forsaker “djevelen og alt hans vesen”, slik vi leser det i dåpsliturgien og trosbekjennelsen. Samtidig, når vi forsaker at det behagelige livet skal bli det endelige mål, så er det en livsmestringsstrategi som hjelper oss til å tåle motgang. Forsakelsen forstås da ikke som å ta på seg lidelse, men å la være å søke nytelsen. Derfor er det en strategi som hjelper oss å takle situasjoner der nytelsen ikke eksisterer. Vi gir ikke avkall på det, men setter det på andre plass fordi Gud er på førsteplass. Jeg har valgt *forsakelse* som eget punkt, fordi jeg mener det er et viktig punkt. Vi ber for våre konfirmanter hver eneste søndag og leser forsakelsen i dåpsliturgien og trosbekjennelsen. Begrepet er tett tilknyttet den kristne identiteten. Vi bekjenner aldri forsakelsen uten å bekjenne troen.

⁹ Definert av bokmålsordboka som: gi avkall på noe (en har lyst på).

Strategi 5: Troen på himmelen der all urettferdighet og lidelse skal opphøre

En annen strategi ligger i troen på himmelen der all urettferdighet og lidelse skal opphøre. Vi kan dermed tåle mye en kort stund fordi vi vet at det er en evighet som venter. Dette er perspektivet Karl Marx kalte for ”opium for folket”. En hjørnestein i den kristne troen ligger i det eskatologiske bildet hvor det verdslige jaget skal oppheve. I himmelen ser vi at ”Ulven og lammet skal beite sammen, løven skal ete halm som oxen, ...” (Jes. 65,25a). Mitt tema er lidelse, og i Johannes Åpenbaring finner vi en mer utfyllende beskrivelse i henhold til dette temaet: “Han skal tørke bort hver tåre fra deres øyne, og døden skal ikke være mer, heller ikke sorg eller skrik eller smerte. For det som en gang var, er borte” (Åp. 21,4). Saligprisningene i Bergprekenen forteller oss også om himmelen som et mål: ”Salige er de som blir forfulgt for rettferdighets skyld, for himmelriket er deres” (Matt 5,10). Andre aktuelle bibelvers i denne sammenhengen kan være Hebr. 10,37; Åp 3,10-11 og Luk 21,19.

Strategi 6: Troen på at Gud kan vende det onde til noe godt

Videre er troen på at Gud kan vende det onde til noe godt en annen slik strategi. Her kan Josefs egen forståelse av sitt liv være en god referanse: ”Dere tenkte å gjøre ondt mot meg, men Gud tenkte det til det gode. For han ville gjøre det som nå er hendt, og berge mange menneskeliv” (1 Mos 50,20). Josef-fortellingen viser at Gud har den store oversikten. I denne oversikten kan våre lidelser bli velsignelser i det store bildet som vi ikke er i stand til å ha oversikt over. Et annet eksempel: “Vi vet at alt tjener til det gode for dem som elsker Gud, dem han har kalt etter sin frie vilje” (Rom 8,28). Dette er en spesifikt kristen livsmestringsstrategi. Men strategien har en distinksjon: For det første kan Gud fjerne det onde – som når han gjør syke friske. På denne måten vender han ikke det onde til noe godt, men han tar vekk det onde. For det andre, slik som Paulus beskriver sin lidelse, tornen i kjødet (2. Kor. 12,7-10), så blir selve lidelsen til slutt noe godt fordi den hjelper ham til å forstå mer av Guds kraft. Gud fjerner den ikke, men gir lidelsen en funksjon i Paulus liv.

Strategi 7: Det å møte ondskap med godhet

Bibelen gir flere henvisninger til en spesiell form for livsmestring, en strategi som først og fremst møter menneskers ondskap: ”Slår noen deg på det ene kinnet, så by fram det andre også. Om noen tar fra deg kappen, så nekt ham heller ikke skjorten” (Luk 6,29). ”Om noen tvinger deg til å følge med én mil, så gå to med ham” (Matt 5,41). Kanskje skal vi også finne oss i en urett som rammer oss selv? Et annet eksempel finner vi i Rom 12,20: “Men: Er din

fiende sulten, så gi ham mat, er han tørst, så gi ham drikke. Gjør du det, samler du glødende kull på hans hode”.

Strategi 8: Det onde kommer fra Gud

Denne strategien tar utgangspunkt i at *lidelsen er ment på forhand*. I forbindelse med utlegningen av Jobs bok i teorikapitlet så vi hvordan Berit Okkenhaug viste til en forandring av synet på lidelsens mening gjennom tiden. I den forbindelse skriver hun: “Mange vil med meg kjenne på en indre protest over å måtte love Herrens navn når lidelsen rammer” (Okkenhaug 2002, s.190). Eksempel: “Herren gav, og Herren tok, Herrens navn være lovet” (Job 1,21). Dette er nok en strategi som har vært mer utbredt tidligere, slik Okkenhaug impliserer. Det er en strategi som er vanskelig å forsvare teologisk.¹⁰ Samtidig vil det for enkelte, spesielt i situasjoner der mennesker sliter med skyldfølelse, være en livsmestringsstrategi og kunne si at det er Gud som har ansvaret for det som har skjedd. Dermed frigjør de seg fra en skyldfølelse de ikke kan takle. En variant av dette er tanken om at Gud lar noe vondt skje for å hindre et større onde. I herlighetsteologien vil lidelse være uttrykk for mangel på tro. Hvis du tror rett, så vil Gud ta vekk all lidelse. Herlighetsteologi vil i mine øyne dermed være en dårlig livsmestringsstrategi.

¹⁰ Den teologiske drøftelsen av *lidelsens mening* har jeg tidligere argumentert for at dette ligger utenfor min oppgave.

4.0 Innholdsanalyse

4.1 Presentasjon av ordliste

Ordlisten i denne databaserte analysen bygger på definisjonene av *lidelse* i kapittel 3.2 og PFT's definisjon av *livstolkning* og *livsmestring*. Utvalget av kodingsenheter (i dette tilfelle ord) (Bergström og Boréus 2005) er gjort ut fra følgende kriterier: Først gjorde jeg meg kjent med planene for å få et overblikk over oppbygning, form og innhold. Deretter leste jeg gjennom hver plan flere ganger for å sortere ut kodingsenheter som kan relateres til ovennevnte begreper. Her ble totalt 32 kodingsenheter valgt. I utgangspunktet ønsket jeg å kategorisere kodingsenhetene i tre kategorier: Livstolkning, livsmestring og lidelse. I prosessen opplevde jeg disse begrepene som smale i forhold til utvalget av kodingsenheter. Eksempelvis kan *hjelp til vanskelig* plasseres innenfor livstolkning eller livsmestring, mens *oppbrudd* og *tvil vanskelig* kan plasseres inn under lidelse.

Derfor har jeg valgt å gjengi funnene i to kategorier. Tabell 1 *Livshjelp*, hvor livshjelp er forstått som et vidt begrep som rommer mer enn kristen livstolkning og livsmestring. Tabell 2 *Livet er vanskelig*, henspeiler til ord som gir uttrykk for at livet er, eller kan være, vanskelig. I teorikapittelet definerte vi lidelse som noe eksistensielt problematisk. Samtidig vil livsmestring nettopp være å ta de tunge tingene slik at det ikke blir en lidelse. Dette henspeiler til presiseringen innledningsvis hvor jeg argumenterte for sammenhengen mellom *livet er vanskelig* og *lidelse*. Mestrer man det vanskelig godt, kan det fortsatt være problematisk, men det vil ikke bli en lidelse. For jo bedre man mestre livet, jo mindre vil man betrakte som lidelse når vi har definert *lidelse* som noe som går ut over livskvaliteten. Hos noen vil opplevelsen av å miste et familiemedlem føre til at verden raser sammen, mens for andre vil det være noe å leve med. Her bruker jeg derfor kategorien *livet er vanskelig* som alt som kan føre til lidelse.

Utvalget av kodingsenheter har vært vanskelig. Jeg har valgt en bred vinkling. En annen forsker vil kunne velge en smalere vinkling og dermed luke ut noen av mine enheter. I tilknytning til innholdsanalysen bør det tas flere forbehold. For det første er innholdsanalysen generaliserende og tolkningen betoner hovedsakelig tekstinnholdet på bekostning av det underforståtte og uuttalte (Bergström og Boréus 2005). For det andre vil det i et slikt datasett

også være potensielle feilkilder. Kan et ord som er blitt brukt i PFD fått en endret betydning i PFT? Språket utvikler seg stadig og jeg vil tro dette kan være en sannsynlig feilkilde. For det tredje har planene kvalitative og kvantitative forskjeller. PFD har betydelig mer tekst som er gjengitt flere ganger enn i PFT. Eksempelvis er ”Arbeidsmåter i dåpsopplæringen” (Kirkerådet 1992 s.26-27) for de ulike aldersgruppene også gjengitt senere i planen. I tillegg er PFD bygd opp etter aldersgruppene 0-3, 4-6, 7-9, 10-12 og 13-15år, mens PFT bygger på aldersgruppene 0-5, 6-12 og 13-18år. Dette gir mer tekst med flere gjentakelser i PFD, mens PFT har mindre og mer unik tekst for sine aldersgrupper. Gjentakelsene gjelder i mindre grad for mine utvalgte kodingsenheter. Derfor har jeg valgt også å ta med gjentakelser. Ut fra denne presiseringen og avgrensningen i kapittel 1.3, står vi igjen med PFD bestående av ca. 16 000 ord. PFT, uten kapittelet om konfirmasjonstiden, består av ca. 23 000. Dermed er PFT i underkant av 50 % mer omfangsrik enn PFD. For å veie opp denne ulikheten vil jeg i tabellene regne ut frekvens pr. 5000 ord ut i fra omfanget på de to planene. Den prosentvise endringen er dermed i forhold til pr. 5000 ord og ikke frekvensen.

Kolonnen til høyre presenterer nedgang fra høyest til lavest frekvens. Her bruker jeg fargekoder for å vise hvilken retning nedgangen har vært. Rød farge viser nedgang fra PFD til PFT. Grønn farge viser nedgang fra PFT til PFD. Med dette valget ser jeg vekk fra reell tid. Jeg mener at tabellen blir mest lettlest hvis vi alltid tar utgangspunkt i den høyeste frekvensen, for så å regne ut den prosentvise nedgangen.¹¹

¹¹ Her ønsker jeg å gi et eksempel på at tabellen vil gi store forskjeller hvis vi beholder reell tid. Gitt at en kodingsenhet har en frekvens på 1 (pr. 5000 ord) i PFD og 8 i PFT vil dette gi en økning på 800 %. Motsatt, en kodingsenhet med en frekvens på 8 i PFD og 1 i PFT, vil det gi en nedgang fra PFD til PFT på 82,2 %. Tallene er de samme, men økning 800 % - nedgang 82,2 % gir et vanskelig sammenlikningsgrunnlag. Jeg ser dermed vekk fra reell tid, og måler alltid nedgangen i prosent, fra høyest til lavest frekvens.

Tabell 1. Frekvenser av kodingsenheter relatert til *livshjelp* i PFD og PFT

Livshjelp i PFD og PFT	Plan for dåpsopplæring (1992) 16 000 ord		Plan for trosopplæring (2010) 23 000 ord		Prosentvis nedgang - Fra PFD - - Fra PFT -
	frekvens	pr. 5000 ord	frekvens	pr. 5000 ord	
Livstolkning	0	0	14	3,04	100 %
Livsmestring	0	0	13	2,83	100 %
Hjelp til	40	12,50	10	2,17	82,6 %
Legge til rette for	6	1,88	32	6,96	73 %
Tolke	0	0	7	1,52	100 %
Utruste	3	0,94	12	2,61	64 %
Forstå	2	0,63	5	1,09	42,2 %
Mestre	0	0	5	1,09	100 %
Selvforståelse	0	0	2	0,44	100 %
Selvbilde	1	0,31	8	1,74	82,2 %
Livshjelp	0	0	4	0,87	100 %
Livsspørsmål	0	0	5	1,09	100 %
Livet	20	6,25	51	11,09	43,6 %
Sum	72	22,50	169	36,74	38,8 %

Tabell 2 Frekvenser av kodingsenheter relatert til *livet er vanskelig* i PFD og PFT.

Livet er vanskelig i PFD og PFT	Plan for dåpsopplæring (1992) 16 000 ord		Plan for trosopplæring (2010) 23 000 ord		Prosentvis nedgang - Fra PFD - - Fra PFT -
	frekvens	pr. 5000 ord	frekvens	pr. 5000 ord	
Lide	5	1,56	3	0,65	58,3 %
Job	5	1,56	1	0,22	85,9 %
Tvil	8	2,50	3	0,65	74 %
Klage	0	0	4	0,87	100 %
Sorg	3	0,94	8	1,74	46 %
Sykdom	1	0,31	1	0,22	29 %
Død	9	2,81	9	1,96	30,3 %
Vanskelig¹²	5	1,56	4	0,87	44,2 %
Krise	0	0	2	0,44	100 %
Skilsmisse	3	0,94	0	0	100 %
Oppbrudd	0	0	2	0,44	100 %
Urettferdighet	0	0	2	0,44	100 %
Ond	5	1,56	10	2,17	28,1 %
Krig	2	0,63	2	0,44	30,2 %
Vold	2	0,63	0	0	100 %
Overgrep	0	0	1	0,22	100 %
Bot	2	0,63	1	0,22	65,1 %
Synd	19	5,94	12	2,61	56,1 %
Forsakelse	3	0,94	2	0,44	53,2 %
Sum:	72	22,50	67	14,57	35,2 %

4.2 Kort presentasjon av funn

I lys av *den hermeneutiske sirkel* vil vi kunne si at funnene i innholdsanalysen gir oss et glimt av delene i planene. Ut fra Tabell 1 og Tabell 2 er det vanskelig å dra en bastant slutning på om det virkelig har vært en utvikling fra PFD til PFT rundt temaene *livshjelp* og *livet er vanskelig*. Det ser ut til at det har vært en generell økning i fokus på *livshjelp* fra PFD til PFT og motsatt utvikling for kategorien *livet er vanskelig*. For å verifisere eller falsifisere endringene har jeg gjennomført en statistisk test.¹³ Denne viser tilnærmet signifikant utvikling¹⁴ som taler for at det har vært en tendens til at kategori *livet er vanskelig* har blitt

¹² Kodingsenheten *vanskelig* har en frekvens på 5 (1,56 per 5000 ord) i PFD, og 4 (0,87 per 5000 ord) i PFT. Her har jeg gjort et subjektivt utvalg av de stedene hvor det refereres til en vanskelig tilværelse for barnet/den unge. Der *vanskelig* står i en sammenheng som eksempelvis beskriver at det er *vanskelig* å regne antall timer i trosopplæring, har jeg utelatt disse forekomstene.

¹³ Her har jeg brukt *Wilcoxon signed rank sum test* som er presentert i *Probability & Statistics for Engineers & Scientists* (Walpole m.fl. 2002). Fremgangsmåte, tabell og resultater av testen er presentert utførlig i vedlegg 1.

¹⁴ Uttrykket "tilnærmet signifikant utvikling" forklares i ovennevnte vedlegg.

tonet ned fra PFD til PFT. Hypotesetesten gav signifikant utvikling som taler for at det har vært en tendens til at kategorien *livshjelp* har økt fra PFD til PFT.

Ut fra Tabell 1 ser vi at syv kodingsenheter, deriblant livstolkning og livsmestring, er fraværende i PFD. *Hjelp til* er den eneste av kodingsenhetene som har hatt en nedgang fra PFD til PFT med 12,50 registreringer (pr. 5000 ord) i PFD og 2,17 i PFT noe som gir en nedgang på 82,6 %. Hvis vi ser vekk fra kodingsenhetene som ikke har frekvensregistrering i PFD, er det tre enheter som har en nedgang på over 50 % fra PFT til PFD: *Legge til rette for* (73 %), *utruste* (64 %) og *selvbilde* (82,2 %). *Livet* har flest registreringer i forhold til utvalget av kodingsenheter og har en frekvens på henholdsvis 6,25 og 11,09. Til sist vil jeg fremheve en nedgang på 38,8 % fra PFT (36,74) til PFD (22,50) av kodingsenheter i Tabell 1 *Livshjelp*.

I Tabell 2 registrer vi en endring i forhold til Tabell 1. PFD har høyere frekvens på kodingsenheter relatert til *livet er vanskelig*. I 12 av 19 kodingsenheter (63 %) faller frekvensen. PFD (22,50) har totalt flere registreringer på kodingsenheter relatert til *livet er vanskelig* enn PFT (14,57) noe som gir en nedgang på 35,2 % fra gammel til ny plan. *Klage, krise, oppbrudd* og *urettferdighet* har kun registreringer i PFT, mens det motsatte er tilfelle for *skilsmisse* og *vold*. Sett bort fra disse registreringene har *Job* (85,9 %), *tvil* (74 %), *bot* (65,1 %), *synd* (56,1 %) og *forsakelse* (53,2 %) en nedgang fra PFD til PFT på over 50 %, mens *sorg* (46 %) og *ond* (28,1 %) er de eneste kodingsenhetene som har en nedgang fra PFT til PFD.

4.3 Analyse av høringsutkastet og høringsuttalelsene

I tillegg til den databaserte analysen av PFD og PFT har jeg gjort jeg en analyse av høringsuttalelsene¹⁵ i forbindelse med *Plan for trosopplæring*. Dette kapitlet hører egentlig til utenfor problemstillingen, men jeg har valgt å ta det med da det belyser en del av prosessen med å lage *Plan for trosopplæring*. Jeg har fått brukernavn og passord av Kirkerådet som gir tilgang til høringsuttalelsene på www.storstavalt.no. For å avgrense søket valgte jeg å søke i høringsuttalelser på spørsmål 10d ”Er det anliggende som ikke er med i planen, men som burde vært ivare tatt”? Dette spørsmålet gav tilbakemelding fra 46 av i alt 88 leverte høringsuttalelser.

¹⁵ Høringsutkastet (Kirkerådet 2009) ble sendt ut til følgende instanser: Kirkelige organer, organisasjoner og instanser, fakulteter og høgskoler, yrkes/fagorganisasjoner, og barne- og ungdomsorganisasjoner. Dette var også en offentlig høring hvor privatpersoner eller andre organisasjoner kunne komme med uttalelser.

Av de 46 besvarelsene på spørsmål 10d, vil jeg i særlig grad trekke frem fem besvarelser med relevans for denne oppgaven. En menighet, et kirkelig organ og tre ulike fakulteter eller høyskoler leverte høringsuttalelser som på hver sin måte påpekte en idylliserende eller feil virkelighetsforståelse i høringsutkastet. Første eksempel er en kort besvarelse fra et kirkelig organ som skriver: ”Mer fokus på barn og unges krevende livssituasjon”. Neste kommentar er fra en menighet som henviser til side 13 hvor fortellingen om Job er koplet med lidelsens problem. Menigheten fremhever en redsel for at barn i møte med skilsmisse eller alvorlig sykdom i familien vil kople lidelsen med Guds vilje. Derfor argumenterer de for at Job koples opp mot eksempelvis *tro*, og heller tar *lidelsens* problem opp mot syndefallet. De tre siste besvarelsene er alle fra fakulteter eller høyskoler og samtlige peker på det teologiske emnet *synd* er så godt som fraværende i planen. To av disse begrunner dette med at kjennskap til, og erkjennelsen av synden gir grunnlag for å mestre våre liv. Den krasseste kommentaren gav uttrykk for at utkastet i stor grad blir ført i et ”motstandsløst og friksjonsfritt språk som i verste fall speiler en forestilling om en tro, en teologi og en kirke som preges av det samme”. Denne kritikken gjaldt høringsdokumentet og ikke den endelige planen. I hvor stor grad disse kommentarene har fått konsekvenser for den endelige planen vil jeg nå se nærmere på ved å sammenlikne de to versjonene. Dette gjør jeg ved å presentere funn fra en innholdsanalyse av høringsutkastet. Her har jeg brukt samme fremgangsmåte og valg av kodingsenheter som i kapittel 4.2, men jeg har ikke tatt hensyn til forskjell i omfanget på versjonene da disse er tilnærmet lik like store. Jeg starter med kategorien *livshjelp*.

To kodningsenheter (*selvbilde* og *livshjelp*) har like mange registreringer, mens fem kodningsenheter (*hjelp til, forstå, mestre, selvforståelse* og *livsspørsmål*) går enten opp eller ned med én registrering fra høringsutkastet til endelig versjon av planen. *Livstolkning* (19-14), *livsmestring* (17-13) og *livet* (64-51) har alle en frekvensnedgang fra høringsutkast til endelig versjon, mens *legge til rette for* (24-32), *tolke* (4-7) og *utruste* (7-12) har en tydelig frekvensoppgang. Kategorien *livet er vanskelig* viser en tydeligere endring mellom høringsutkast og endelig versjon. Det er riktignok åtte enheter (*Job, sykdom, skilsmisse, urettferdighet, krig, vold, overgrep* og *forsakelse*) uten frekvensendring, men kodingsenhetene *lide, tvil, klage, sorg, krise, oppbrudd, ond, bot* og *synd* har alle flere frekvenser i den endelige planen. Det er kun *død* (11-9) som har en frekvensnedgang. Dette tolker jeg som et resultat av at høringsuttalelsene nevnt ovenfor ble tatt til følge. Spesielt vil jeg trekke frem at *synd* har en oppgang fra 5 frekvenser i høringsutkastet til 12 i den endelige versjonen.

5.0 Idé- og ideologianalyse av PFD og PFT

Hva sier PFD om lidelse? Hvordan presenteres livstolkning og livsmestring og på hvilke områder av livet er det PFT snakker om disse begrepene? Hvordan skal barn og unge bli utrustet til å leve et liv som inneholder vonde dager så vel som gode dager? PFD inneholder ikke begrepene livstolkning og livsmestring, men gir sannsynligvis uttrykk for disse tankene gjennom andre ord eller setninger. For å systematisere analysen har jeg valgt følgende fremgangsmåte:

I den første delen ser vi rent deskriptivt på hva som faktisk står om kristen livstolkning (kapittel 5.1) i planene. Her venter vi å finne et større fokus på kristen livstolkning i PFT enn PFD siden dette er en hovedsak i PFT og ikke nevnt i PFD. I analysens andre del (kapittel 5.2) konsentrerer vi oss om livsmestringen og hvilke strategier for livsmestring som utledes av den kristne livstolkningen. Funnene vi gjør her vil ses i lys av de strategier for livsmestring som vi faktisk finner i Bibelen og i den kristne tradisjonen. Her har jeg i teorikapittelet gitt åtte eksempler på spesifikt kristne livsmestringsstrategier som i denne sammenhengen oppfattes som idealtyper. Som jeg tidligere har nevnt, kan det godt hende vi møter på andre spesifikt kristne strategier i tillegg. Tredje og siste del (kapittel 5.3) analyserer vi funnene i lys av intervjuene med Kristine Aksøy og Kristin M. Saxegaard.

5.1 Kristen livstolkning

I teoridelen viste jeg til at Gravem definerer livstolkning allment som ”forståelse av oss selv og vår virkelighetserfaring i lys av en helhetlig meningssammenheng” (Gravem 1996b s.249). Denne oppgaven tar for seg en spesifikk kristen livstolkning og vi har også her vist til Gravems definisjon som en ”forståelse av oss selv og vår virkelighetserfaring i lys av Bibelen og dens virkningshistorie i kirkelig lære, tradisjon og fromhetsliv” (Gravem 1996d s.263). Her ligger ikke hovedfokuset i oppgaven, men vi skal kort presentere hvilke rammer for livet de to planene gir, hvordan barnet/den unge skal se sitt liv i lys av en større helhet, før vi i kapittel 5.2 leter etter spesifikt kristne livsmestringsstrategier i planene. Vi starter med *Plan for dåpsopplæring*.

5.1.1 Kristen livstolkning i Plan for dåpsopplæring

”Kristen livstolkning innebærer å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til resten av skaperverket” (Kirkerådet 2010 s.14). Finner vi elementer av denne definisjonen i PFD? Jeg ønsker nå å gå igjennom planen kapittel for kapittel og analysere rent deskriptivt hvordan livstolkningsrammen presenteres i PFD.

PFD setter dåpen i fokus fra starten av i kapittel 1 som handler om ”grunnlaget for dåpsopplæring og sammenhengen mellom dåp og opplæring”. PFD presenterer menneskers forhold til synd på følgende måte: ”Den dømte skal regne seg som død for synden, men levende for Gud i Kristus. Den dømte settes med dette inn i en daglig kamp der det nye brytes med det gamle. Det er en kamp som vil vare hele livet ut” (ibid. s.7). Dette vil jeg betegne som sterke begreper for å forklare menneskets kamp mot synden, der synden er en virkelighet som skiller oss fra Gud. Planen ”trekker fram det mest sentrale i den kristne tro og i kristenlivet: forholdet til den treenige Gud, til en selv, til andre mennesker, til den kristne menighet og til skaperverket” (Kirkerådet 1992 s.10). Denne setningen har i seg alle elementene fra PFT’s definisjon som vi viste til innledningsvis i dette kapitlet; forholdet til Gud, seg selv, andre mennesker og skaperverket. Det kan faktisk se ut som PFT’s definisjon bygger på denne setningen i PFD.

I kapittel 2 er temaet målgrupper og mål. PFD viser til følgende mål for dåpsopplæringen i DNK:

Barnet skal bli hos Kristus når det vokser opp, slik det ved dåpen ble forenet med ham.

Dette innebærer at

- barnet lærer å kjenne Gud som Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd,
- barnet får hjelp til å leve som kristen i forsakelse og tro, tilbedelse og tjeneste (ibid. s.21).

Her gis dåpsopplæringen et overordnet mål som skal oppnås gjennom to konkrete delmål. Hovedmålet er visjonært, og ligger utenfor foreldre og menighetens ansvarsområder. Verken foreldre, faddere eller menigheten som sådan kan sørge for at barnet blir værende hos Kristus når det vokser opp. Dåpsopplæringsplanens hovedmål er rettet mot selve barnet. Til syvende og sist blir det barnets eget ansvar å svare på Guds tiltale (se Evenshaug og Hallen 1997 s.104 og Kirkerådet 2010 s.6). Når det gjelder delmålene, ser vi et klart kunnskapsaspekt ved det

første, mens livstolkingsaspektet øyensynlig kommer frem i det andre. Dette presiseres videre:

”Å gi hjelp til å leve som kristen innebærer veiledning og hjelp til å se hele sitt liv i lys av den kristne tro. Det dreier seg ikke bare om en undervisning om det kristne liv, men å leve i et fellesskap der en selv kan bidra og få erfaringer og modeller for praktisk kristenliv” (ibid. s.21).

Kapittel 3 ”Arbeidsmåter og innhold” gir en innføring i arbeidsmåter og innhold i dåpsopplæringen. ”Premissene ligger i ønsket om at barnet skal oppdras i den kristne forsakelse og tro” (ibid. s.23). Her finner vi også *kjernen* (de avgrensede arbeidsmåtene) i planen. På bakgrunn av planens målformulering er innholdet organisert i fire vide hovedemner (ibid. s.30): Barnet og Gud, Barnet i menigheten, Barnet i Guds verden, og Bibelen. Disse emneområdene skal inkludere det mest sentrale i den kristne troen. Her finner vi blant annet Luthers lille katekisme, trosbekjennelsen, sakramentene og bønn/Fadervår. Her tas det utgangspunkt i at barnet for det første er døpt inn i kirkens fellesskap og at det tilhører Kristus. For det andre må barnet bli hjulpet til å leve som kristen gjennom å få et bevisst personlig forhold til Jesus. Men så kommer en spesielt relevant setning i denne sammenhengen som beskriver at barnet også er et menneske som er satt inn i verden av Skaperen: ”I lys av sin kristne tro må barnet få hjelp til å forstå seg selv og skaperverket, og til å ta ansvar for seg selv og andre og alt Gud har skapt” (ibid. s.30). Setter vi denne setningen opp mot PFTs definisjon av kristen livstolkning ser vi enda tydeligere likheten mellom setningene. ”Kristen livstolkning innebærer å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til resten av skaperverket” (Kirkerådet 2010 s.14).

Vi har sett at planens målformulering presiserer den nære sammenhengen mellom kristen kunnskap og kristent liv, hvor kunnskap om Gud slik han har åpenbart seg i sin Sønn er sentralt. ”Samtidig må det få hjelp til å se de store frelseshistoriske linjene, fra skapelse og syndefall til håpet om Jesu gjenkomst og en ny himmel og en ny jord” (ibid. s.30). Denne setningen likner svært på Peder Gravems definisjon av kristen livstolkning: ”Forståelse av oss selv og vår virkelighetserfaring i lys av Bibelen og dens virkningshistorie i kirkelig lære, tradisjon og fromhetsliv” (Gravem 1996d s.263).

Videre i kapittel 3.3 "Plan over arbeidsmåter og innhold" presiseres det for hver enkelt aldersgruppe hva dåpsopplæringen skal bidra til. Presiseringen har en tredeling i kunnskap/kjennskap, erfaring og handling. For aldersgruppen 13-15 år finner vi følgende utdyping av innholdet: "Den unge får veiledning i handling ut fra et kristent menneskesyn og hjelp til tolkning av etiske spørsmål i lys av kristen tro" (ibid. s.58). "I lys av kristen tro" vil være hjelp til livstolkning.

Vi har i innholdsanalysen ikke registrert bruk av *livstolkning* i PFD. Ordparet *hjelp til* har hele 40 registreringer i PFD og kan i utgangspunktet peke på et endret fokus i de to planene. Hva legger PFD i *hjelp til*? Hvem skal få hjelp og hva skal man få hjelp til? I innledningen møter vi ordparet to ganger i forbindelsen med grunnlagstenkningen for dåpsopplæringen og sammenhengen mellom dåp og opplæring: "Dåpsopplæring er hjelp til å leve i dåpen. Dåp og opplæring henger nøye sammen. Den dømte skal få hjelp til å leve i det livsfellesskapet hun og han er satt inn i gjennom dåpen" (Kirkerådet 1992 s.7). Dette konkretiseres videre: "Planen er et redskap for menigheten til å hjelpe det enkelte barn til kunnskap om den treenige Gud og til å leve det kristne livet" (ibid. s10). Planen har dermed to fokus. Barnet skal få mer kunnskap om den treenige Gud og barnet skal få hjelp til å leve det kristne livet. I denne sammenhengen er "hjelp til å leve det kristne livet" sentralt.

Ofte er det barnet som skal få hjelp, enten det er "... hjelp til å oppleve høytid og trygghet gjennom bønn og fellesskap i hjem og menighet ..." (ibid. s.34), "... hjelp til å fungere i grupper, ..." (ibid. s.39) eller "... hjelp til trygghet og tillit i møte med Gud" (ibid. s.47). Menigheten blir den aktive bidragsyteren, mens barnet fremstilles som en passiv mottaker og objekt for dåpsopplæringen. Jeg skal ikke begi meg ut i omfattende setningsanalyse, men vi har allerede registrert at *hjelp til* forekommer totalt 40 steder i PFD. Barnet, barna, den dømte eller de/den unge forekommer totalt 25 ganger (62,5 %) i forbindelse med ordparet. I denne sammenhengen er verbet *å få* klart oftest brukt, eksemplifisert i delmålet: "Barnet får hjelp til å leve som kristen i hverdagen" (ibid. s.21). Leddssetningen "hjelp til å leve som kristen" forekommer syv ganger i PFD. Inkluderer vi setninger som beskriver det å "leve som kristen" vil antallet setninger dobles. Eksempel: "Hjelp til å leve i livsfellesskap med Kristus og til å vokse som kristen" (ibid. s.9) og "hjelp til å oppleve Guds nærhet i bønn og i fellesskapet i menigheten" (ibid. s.39). Dette sier oss noe om dåpsopplæringsplanens fokus. Barnet skal få hjelp til å leve som, og vokse som kristen. Hva innebærer dette perspektivet? "Å gi hjelp til å leve som kristen innebærer veiledning og hjelp til å se hele sitt liv i lys av den kristne tro. Det

dreier seg ikke bare om en undervisning om det kristne liv, men å leve i et fellesskap der en selv kan bidra og få erfaringer og modeller for praktisk kristenliv” (ibid. s.21).

5.1.2 Kristen livstolkning i Plan for trosopplæring

Planen starter med å vise til dåpen som forutsetning for frelse. Her siteres det fra *Luthers lille katekisme* på spørsmålet hva det vil si å bli døpt i vann: “Det betyr at den gamle Adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot, og dø med alle synder og onde lyster, og at et nytt menneske daglig skal stige fram og leve evig for Gud i rettferd og renhet” (Kirkerådet 2010 s.4). Målformuleringen stilles slik:

Plan for trosopplæring i Den norske kirke har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som;

- vekker og styrker kristen tro
- gir kjennskap til den treenige Gud
- bidrar til kristen livstolkning og livsmestring
- utfordrer til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv

for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne (Kirkerådet 2010 s.4).

Måloppnåelsen beskrives i kapittel 1 “Livslang læring” som et resultat av at foreldre/foresatte, faddere og menighet gjennom blant annet forbønn og opplæring står sammen om et hellig ansvar. Mens PFD bruker setningen “barnet skal bli hos Kristus når det vokser opp,...”, står det mer passivt i PFT: “Slik kan de bli hos Kristus, lære om og leve i den troen de døpes til” (ibid. s.5). Dette viser tydeligere at det til syvende og sist er barnets ansvar å svare på Guds tiltale.

Overskriften til kapittel 2 “Gud gir – Vi deler” beskriver nettopp forutsetningen for en måloppnåelse i en Gud som gir, og dermed kan vi dele. (ibid. s.6). Et virkemiddel som går igjen i dette kapitlet er anvendelsen av eksempler fra Trosopplæringsreformen som er satt inn i blå bokser. Totalt er det seks eksempler som blant annet handler om treåringers møte med Jesusbarnet, konfirmantgruppa som samtaler om de store spørsmålene, og forståelsen av den verdensvide kirken som et resultat av pinsedramaet. Disse eksemplene er med på å synliggjøre hva kristen livstolkning er i praksis ved å relatere til forståelsen av seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og resten av skaperverket.

Kristen livstolkning er svaret: ”Et gjennomreflektert verdigrunnlag gir forankring. Med basis i at hvert enkelt menneske er unikt, elsket og ansvarlig for å forvalte skaperverket i tråd med Guds vilje og kjærlighet, gir kristne verdier retning for valg og handling” (ibid. s.9) ”En slik verdiforankring gir utrustning til å møte livets utfordringer og ivareta menneskelige relasjoner” (ibid. s.10).

Innholdsmessig bygger PFTs struktur på følgende aspekter: Livstolkning og livsmestring, kirkens tro og tradisjon, og kristen tro i praksis (ibid. s.14) som konkretiseres videre gjennom den skjematiske oversikten ”Trosopplæringens innhold” (ibid. s.16-17). Selve oppbygningen av trosopplæringen skjer rundt de tre aldersgruppene: ”De første leveårene 0-5 år”, ”Barndomsårene 6-12 år”, og ”Ungdomsårene 13-18 år”.

PFT har som sentralt anliggende å bidra til kristen livstolkning. Innholdsanalysen viser totalt 14 registreringer av begrepet. Her kreves en avklaring: *Kristen livstolkning* står nevnt i forbindelse med målformuleringen¹⁶ (ibid. s.4) og definisjonen (ibid. s.14). I definisjonen presenteres livstolkning som *kristen livstolkning*, mens i resten av dokumentet nevnes kun *livstolkning*. Siktes det da til kristen livstolkning eller livstolkning generelt? Jeg har i denne oppgaven fulgt ordlyden i definisjonen hvor det står kristen livstolkning. De 11 gangene kun *livstolkning* forekommer, forutsetter vi at begrepet har *kristen* foran seg. Side 14 viser til aspekter ved trosopplæringens innhold som ”søker å holde sammen den enkeltes livssituasjon, kirkens tro og tradisjon, samt et fokus på kristen tro i praksis. Dette kommer til uttrykk i en modell (s.15), men her er første leddet skiftet ut med ”livstolkning og livsmestring”. Dette tolker jeg som at *den enkeltes livssituasjon* er det samme som *kristen livstolkning og livsmestring*. Men kan en situasjon være det samme som en tolkning og mestring? Det vil si at *den enkeltes livssituasjon, livstolkning og livsmestring* går over i hverandre og betyr det samme.

I definisjonen av kristen livstolkning (ibid. s.14) ser vi en firedeling av begrepet: I lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og til resten av skaperverket. Barnet/den unge skal eksempelvis forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud: ”Gjennom trosopplæringen skal barn og unge arbeide med hva det vil si å være elsket av Gud, elske seg selv, sin neste og Gud” (ibid. s.16). Kristen livstolkning presiseres videre under

¹⁶ Målformuleringen er gjengitt på baksiden av PFT.

trosopplæringens innhold (ibid. s.16-17). ”Trosopplæringen skal fremme opplevelsen av egenverd og legge til rette for at barn og unge kan se seg selv og tolke sin verden som skapt, elsket og holdt oppe ved Guds kjærlighet” (ibid. s.16). Til slutt ser vi at den kristne livstolkningen brytes ned til stikkordsform under temaet “Sentrale dimensjoner ved menneskelivet”, som er med på å presisere hva livstolkning handler om. Her er det mange relevante punkter og vi kan nevne noen: “Kropp, selvbilde, identitet. Kjærlighet, seksualitet og samliv. Sorg og tap. Død og håp. Godt og ondt” (ibid. s.17).

Legge til rette for forekommer med en frekvens på 6,96 pr. 5000 ord i PFT mot 1,88 i PFD. Samme trenden gjelder for kodingsenhetene *utruste* og *tolke*, der *førstnevnte* forekommer med en frekvens på 2,61 pr. 5000 ord i PFT mot 0,94 i PFD, mens *tolke* har 1,52 i PFT og ingen registreringer i PFD.

5.1.3 Sammenfatning

Den kristne livstolkningen gir rammene for våre liv som kristne. Her skal jeg ikke gå dypt inn i hvilke rammer som blir presentert i de to planene. Men jeg vil vise noen trekk som kan skille PFD og PFT fra hverandre.

For det første er det interessant å se begrepsmessige forskjeller, men innholdsmessig likhet i planene. Selv om begrepet *kristen livstolkning* ikke finnes i PFD, ser vi at kristen livstolkning, ut fra definisjonen i PFT, sterkt er tilstede også i PFD. Først og fremst gjennom setningen: “forholdet til den treenige Gud, til en selv, til andre mennesker, til den kristne menighet og til skaperverket” (Kirkerådet 1992 s.10). Livstolkning og livsmestring kan i denne sammenhengen beskrives som ”politikerord” eller ”moteord”. Begge ble først tatt i bruk i forbindelse med de politiske dokumentene ”... *til et åpent liv i tro og tillit*” (NOU 2000:26) og ”*Trusopplæring i ei ny tid*” (St.meld. nr.7 (2002-2003)). Samtidig er det viktig å presisere at like ord ikke nødvendigvis trenger å bety at planene mener det samme.

For det andre ser vi at barnet i større grad settes i en selvstendig posisjon i PFT enn PFD. Det kan se ut som PFT har byttet ut ordparet *hjelp til*, som forekommer ofte i PFD, med begreper som *legge til rette for* og *utruste*. Her tror jeg vi har med et endret fokus i planene å gjøre. I den nye planen skal menighetene *utruste* og *legge til rette for*, mens i PFD skal menighetene

hjelpe barnet/den unge. Ut i fra ovennevnte teorier om barneteologien mener jeg at vi ser et endret fokus. Barnet gjøres mer til et subjekt i den nye planen kontra den gamle.

Utruste, tolke, legge til rette for i PFD fremhever barnet mer som et subjekt enn *hjelp til* som brukes mye i PFT. *Hjelp til* setter barnet i en mer hjelpløs og passiv tilstand.

5.2 Livsmestring

Ut fra de ovennevnte livstolkingsrammene gir planene føringer for livsmestringen. Når livsmestring er en hovedsak, slik som i PFT, så kan vi forvente at barn, unge og konfirmantene får hjelp til å bruke livstolkingsrammene til å mestre livet. Nå ser vi først og fremst på lidelsen og det vanskelige. Og da spørres det hvilke strategier som utledes av den kristne livstolkningen. For hvis det eneste som står er at barnet/den unge skal få hjelp til å se sitt liv i lys av den kristne virkelighetsforståelsen, så sier det lite eller ingen ting om hva kristen livstolkning innebærer. Men hvis barnet/den unge eksempelvis skal se sitt liv i lys av en kjærlig og god Gud, så er det mer konkret. I dette kapittelet analyserer jeg hvilke spesifikt kristne livsmestringsstrategier planene gir som er utledet fra den kristne livstolkingsrammen. Dermed utelukker jeg de mer allmennmenneskelige strategiene som eksempelvis det å være ærlig, snill, hjelpe andre, forstå sin fortid og sin kultur.

5.2.1 Livsmestringsstrategier i Plan for dåpsopplæring

Hva sier PFD om dette med å mestre livet, om lidelse, om møtet med de tunge dagene? ”Livsmestring handler om å kunne møte livet i gode og onde dager. Å ha tro på egne ressurser og håp for fremtiden” (Kirkerådet 2010 s.14) er PFTs definisjon på livsmestring. Hvordan synliggjøres innholdet i livsmestringsbegrepet slik vi kjenner det fra PFT i PFD? Selv om PFD ikke brukte de samme begrepene som politikerne innførte i forkant av PFT kan vi undersøke om ikke PFD, atten år før, skrev om å møte livet, tro på egne ressurser og om håp. Videre konsentrerer vi oss om de åtte utvalgte livsmestringsstrategiene som jeg presenterte i teorikapitlet og ser om disse er tilstede i PFD.

Strategi 1: Bruke skriftsteder relatert til lidelse

PFD innehar totalt 172 konkrete henvisninger til skriftsteder. Jeg har dermed utelatt referanser som for eksempel ”utvalg av påsketekster, også fra Det gamle testamente” (ibid. s.43) og

henvisninger til *Bibelen for små og store*. De fleste skriftstedene repeteres flere ganger.¹⁷ Angående tekstutvalget i PFD, så beskrives dette følgende: ”Materialet er så omfattende for at det skal gis valgmulighet i bruk av tekster, og tilfang for dem som har et mer omfattende arbeid enn kjernen i denne planen” (ibid. s.32). I kapittel 3.5.4 har vi sett hvilke kriterier som ligger til grunn for utvalget av skriftsteder. Finnes det slike skriftsteder i PFD som tydelig taler om at livet er vanskelig uten at det blir gitt en løsning på problemet der og da? For å kategorisere, leter vi etter tre typer tekster: De narrative, affektive og refleksive skriftstedene som kan relateres til lidelse.

a) Narrative skriftsteder

Fortellingen om Josef (1. Mos 37,23-28) er en sterk tekst som bringer frem lidelsen hos Josef og den starter slik: ”Da nå Josef kom bort til brødrene sine, rev de kjortelen av ham – kjortelen med de lange ermene – som han hadde på seg. Så tok de og kastet ham ned i brønnen. Den var tom; det fantes ikke vann i den” (1 Mos. 37,23-24). Bibelhenvisningen i PFD stopper etter at brødrene til Josef har solgt ham til ismaelittene for tjue sekel sølv og tatt ham med til Egypt. Dermed gis det ikke noe svar på hvordan det går med Jakobs yngste sønn. Men skriftstedet i PFD gir en tekst som omhandler urettferdig behandling. Kanskje burde hele Josef-fortellingen vært med i PFD slik at vi også får med slutten av historien. Bare slik kan vi få innblikk i Josefs historie.

Neste eksempel er Enken i Sarepta (1. Kong 17,7-16) Enken og hennes sønn er fattige. Profeten Elia blir sendt av Gud til enken for at hun skulle ta seg av han. Men enken er fattig og sier ”Så sant Herren din Gud lever: Jeg eier ikke en brødbit; jeg har bare en neve mel i krukken og litt olje i kruset” (1. Kong 17,12). Enken blir reddet og siden manglet det ikke på mel i krukken og olje i kruset. Likevel vil jeg beskrive denne lykken som ganske tilmålt. Hun får nok til å klare seg dag for dag. Likevel lever hun på ingen måter i noen form for overflod. Men Gud sørger for henne.

Fortellingen om Nabots vingård (1. Kong 21) har jeg også tatt med i dette utvalget. Nabot er bonde og eier en vingård. Kong Akab i Samaria vil bytte til seg, eller kjøpe Nabots vingård, men Nabot nekter. Etter rådførelse med kona Jesabel får Akab Nabot drept ved steining til tross

¹⁷ Dette viser at PFD bygger på et pedagogisk spiralprinsipp. Gjennomsnittlig gjengis et skriftsted 3 ganger i PFD. Fortellingen om Jesus og barna (Mark 10,13-16) gjengis eksempelvis hele ti ganger. Totalt er det referanser til et bibelvers 515 ganger i PFD.

for at Nabot ikke hadde gjort noe galt. Dette er en tekst som uten tvil omhandler urettferdig behandling. Likevel handler teksten lite om å mestre det urettferdige. Poenget i fortellingen er nok heller Akabs synd enn Nabots lidelse.

Job er en sterk fortelling som handler om tro gjennom store lidelser. Det finnes to henvisninger til Job i PFD: Job 1: Job blir satt på prøve, og Job 42,1-6: Job gjør bot. Jobs bok handler om ”hederlig og rettskaffen mann, som fryktet Gud og holdt seg borte fra det som er ondt” (Job 1,1b). Satan får tillatelsen av Gud til å påføre Job store lidelser. Kapittel 1 forteller om de første lidelsene Job blir utsatt for: Tap av buskap og arbeidsfolk og barna til Job. Dermed kan vi si at Jobs ”historie står i Bibelen som en påminnelse om at *uskyldig* lidelse fins i vår verden med himmelens viten og vilje” (Wigen 1993 s.224).

Syndefallet i 1. Mos 3 har fire henvisninger i PFD. Denne referansen har jeg tatt med fordi den er en forklaringsmodell for hvorfor menneskelivet er som det er. Det handler om menneskets lodd her i livet på bakgrunn av Adam og Evas valg i Edens hage.

b) Refleksive tekster

Ingen funn av disse tekstene i PFD.

c) Affektive skriftsteder

Salme 22: ”Min Gud, min Gud” nevnes tre ganger i PFD. Dette er en Davidsalme som sterkt betoner avstanden til Gud: Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg? Hvorfor er du så langt borte fra meg? Hvorfor hjelper du ikke når jeg klager min nød? Jeg roper om dagen, Gud – du svarer ikke, og om natten, men jeg får ikke ro” (Salme 22,2-3).

Jeg vil også trekke frem Salme 51 ”Vær meg nådig, Gud!” som representativt for dette utvalget av skriftsteder i PFD som omhandler lidelse. Den behandler det syndige ved mennesket med setninger som ”Mot deg alene har jeg syndet, det som er ondt i dine øyne, har jeg gjort” (Sal 51,5) og ”Ja, jeg kom til verden med skyld, med synd ble jeg til i mors liv” (Sal 51,7). PFD har én henvisning til Romerne 12. Her kan vi lese: ”Vær glade i håpet, tålmodige i trengselen, utholdende i bønner” (Rom 12,12). Kapitlet omhandler de kristnes liv og verset tilsier at man må være tålmodig i motgangen. Det å være tålmodig i motgangen er en strategi som vi også finner igjen senere. Tålmodighet viser til det kristne håpet; himmelen.

Strategi 2: Guds deltakelse i lidelsen

I teoridelen viste jeg til at Gud i vår kristne tro beskrives som en lidende Gud. Det er ikke bare mennesker som lider. Samtidig er det viktig å formidle at Gud også deltar i sorgen til barn og unge. Som vi har sett i kapittel 3.5.2 viser Nielsen og Kaasgaard til det de betegner som troens svar på lidelsen: Gud er med den lidende midt i lidelsen. Dette aspektet ved troen kan vi si at PFD ivaretar. For aldersgruppen 4-6 år står det blant annet at vi kan snakke med Jesus om alt, og på forskjellige måter: ”Alt som er vanskelig og vondt, og alt godt og gledelig, bryr Jesus seg om” (ibid. s.42). Videre forklares det, under overskriften *Når vi sørger*, at ”Gud er med i sorgen” (ibid. s.42), og under overskriften *Når vi er redd* står det at ”Det er også trygt å ha Jesus” (ibid. s.43). For aldersgruppen 7-9 år ser vi det første eksempelet på gjentakelse i PFD i denne sammenhengen. Her finner vi igjen overskriften *Når jeg er redd*. Ordlyden er noenlunde den samme som for forrige aldersgruppe: ”Gud er nær når vi opplever noe vondt: tap, angst, død m.m. Gi hjelp til å søke trøst hos Gud” (ibid. s.50). Den siste setningen i sitatet forteller at Gud er til stede når vi trenger trøst. Dette er en god livsmestringsstrategi. Til sist finner vi en repetisjon fra det foregående: ”*Jesus lever i dag*. Jesu oppstandelse og himmelfart representerer noe helt nytt i menneskenes liv og historie. Jesus er ikke avhengig av tid og rom. Han er hos oss hvor vi enn er” (ibid. s.64).

Under “aldersgruppen 10-12 år” finner vi et par interessante poeng i denne sammenhengen. Under overskriften *Vi møter Gud i bønner* finner vi blant annet setningene: ”Gud er nær oss som luften omkring oss... .. ikke noe er så lite eller så vanskelig at han ikke bryr seg om det” (ibid. s.54). Videre ser vi en ny gjentakelse fra det foregående hvor det står at ”Gud har omsorg for oss, i alle livets situasjoner” (ibid. s.55). For “aldersgruppen 13-15 år” er det mye repetisjon i stoff fra yngre grupper. Først og fremst gjennom tanken at Gud er med i motgang og medgang, men her tilføyes det blant annet at ”Han er der også om vi ikke ser ham, om han føles langt borte” (ibid. s.61). Dette gir den sørgende følgende trøst i lidelsen: Du står ikke alene.

Strategi 3: Å lide for Kristi skyld

Liksom Gud beskrives som en lidende Gud oppfordres mennesker i NT til å ta opp sitt kors og følge Jesus inn i lidelsen. Dette perspektivet blir ivaretatt i PFD hovedsakelig gjennom to setninger. ”Livet i Jesu følge er rikt, men kan også være vanskelig” (ibid. s.53) er plassert under emnet *Den unge og Gud* for aldersgruppen 10-12 år. Vi har tidligere sett at livet (generelt) kan være vanskelig. Her presiseres det at livet kan medføre vanskeligheter for den

som tror. Selv om det her ikke kommer frem en oppfordring til å ta opp sitt kors og kjempe for troen, sier setningen noe om at det kan være vanskelig å følge Jesus. Men på side 60, for aldersgruppen 13-15 år, kommer dette klarere frem: ”Jesus kaller mennesker til etterfølgelse og omvendelse. Jesu etterfølgelse kan innebære kamp og strid. Gud har ikke lovet bare fremgang og lykke for den som tror”. Dette perspektivet kommer også her frem under emnet *Den unge og Gud*. Begge setningene står under overskriften *Å følge Jesus* noe som er med på å tydeliggjøre budskapet. Begrepet *disippel* nevnes overraskende kun én gang i PFD, og det er i forbindelse med Saulus som blir Jesu disippel.

Strategi 4: Forsakelse

Forsakelsesaspektet møter vi allerede i målformuleringen: ”Barnet får hjelp til å leve som kristen i forsakelse og tro, tilbedelse og tjeneste” (ibid. s.21). Hvordan blir dette fulgt opp videre i planen? Neste gang aspektet nevnes er i starten av kapittel 3. *Arbeidsmåter og innhold* hvor vi leser følgende:

Dåpen og dåpsliturgien er basis for innholdet i planen. Premissene ligger i ønsket om at barnet skal oppdras i den kristne forsakelse og tro. Dette gir kriteriene for valg av bibelstoff, hovedemner og delemner (ibid. s.23).

Selv om *forsakelse* er med i målsettingen, nevnes det kun tre ganger i planen.

Hovedhenvisningen kommer i planens siste aldersgruppe (13-15 år) hvor det står i forbindelse med et av målene for aldersgruppen: ”Den unge må hjelpes til å velge livet som kristen og til å leve i forsakelse og tro og i tjeneste for andre. Forholdet dåp, frafall og omvendelse tas opp” (ibid. s.58). Begrepet blir altså brukt i PFD, men det blir ikke konkretisert og fylt med mening. Jeg finner ikke belegg for at forsakelsesaspektet indirekte kommer frem andre plasser i PFD.

Strategi 5: Troen på himmelen der all lidelse skal opphøre

PFD har én teksthenvi­sing til Johannes’ åpenbaring 21,1-4 hvor vi blant annet leser: ”Han skal tørke bort hver tåre fra deres øyne, og døden skal ikke være mer, heller ikke sorg eller skrik eller smerte. For det som før var, er borte” (Åp. 21,4). Dette er bare en skrifthenvi­sing og står ikke som løpende tekst. Henvi­sing­en forekommer hele 8 ganger og er den nest mest brukte henvi­sing­en i PFD etter ”Jesus og barna” i Markus 10,13-16. Men vi finner noe om dette perspektivet også i løpende tekst i forbindelse med ovennevnte skriftstedreferanse og

spesielt i forbindelse med det kristne håpet: Elementet fremtidshåp kommer klart til uttrykk i planen hovedsakelig gjennom emnet *Barnet i Guds verden*. Under overskriften *Når vi sørger* står det i stikkordsform: “Det evige liv, Guds nyskapelse” (Kirkerådet 1992 s.42). Videre på side 49: ”Ny himmel og ny jord. Håpet som inspirasjon til arbeid. Håpet som trøst”. Som mål for aldersgruppen 10-12 år skal barnet blant annet få kunnskap om det kristne håp (ibid. s.51). ”*Jesus gir oss håp*. Om en fremtid for vår jord, og om livet etter døden. Gud har verden i sin hånd. Det gir håp, for dette livet og for evigheten” (ibid. s.55). Her refereres det til flere skriftsteder, blant annet til Jer 29,1-14: Fremtid og håp. ”*Fremtiden i Guds hender*. Som menighet har vi en fremtid og et håp. Den nye himmel og den nye jord” (ibid. s.62).

Strategi 6: Troen på at Gud kan vende det onde til noe godt.

Denne livsmestringsstrategien kan ses i forlengelse av strategi nr. 2: *Guds deltakelse i lidelsen*. Tidligere har vi behandlet det faktum som ligger i at Gud er med den lidende midt i lidelsen. Men det er ikke alltid det kan oppleves som at Gud er tilstede. Dermed er det viktig å være bevisst på at Gud alltid ser til oss og passer på oss. Hvordan ivaretar PFD dette? ”Jesus hører oss og vet om oss, selv om vi ikke kan finne ord. Liksom foreldre har omsorg for sine barn, har han omsorg for oss. Han hører selv om vi ikke får det svaret vi ønsker” (ibid. s.42). Spesielt denne siste setningen i dette sitatet kjenner vi igjen Guds strategi. Selv om vi ikke får det svaret vi kanskje skulle ønsket oss, så vet Gud hva som er det beste. Dette kommer også frem for aldersgruppen 10-12 år, med en litt annen ordlyd: Under overskriften *Å følge Jesus* står det: ”Tross vår usikkerhet og tvil vil han lede oss, også når vi ikke ser ham” (ibid. s.53). De to siste sitatene som i denne sammenhengen kan beskrive at Gud kan vende det onde til noe godt: ”Gud er nær oss som luften omkring oss. Jesus oppfordrer til bønn. Gud hører oss, men svarer når og hvordan han vil” (ibid. s.54), og ”Jesus hjalp i ulike sammenhenger: sykdom, frykt, sult, tvil. Ikke noe er så lite eller så vanskelig at han ikke bryr seg om det. Men vi får ikke alltid det svaret vi ønsker når vi ber om noe. Han vet best hva vi trenger og hva som tjener oss til det gode” (ibid. s.54).

Men disse setningene forteller oss mer at Guds veier er uransakelige enn at Gud enten 1) fjerner det onde – eksempelvis når han gjør syke friske, eller 2) vender det onde til noe godt – eksempelvis ved at det å oppleve en stor sorg kan hjelpe mennesker til å trøste andre som også sørger, slik at det onde kan vendes til noe godt i ens liv. Denne distinksjonen kommer ikke tydelig frem i PFD.

Strategi 7: Det å møte ondskap med godhet

PFD gir få eller ingen føringer for en livsmestringsstrategi som sier at man skal møte ondskap med godhet. Verken i løpende tekst eller skriftstedhenvisninger. Verken Matt 5,41: ”Om noen tvinger deg til å følge med én mil, så gå to med ham” eller Luk 6,29: ”Slår noen deg på det ene kinnet, så by fram det andre også. Om noen tar fra deg kappen, så nekt ham heller ikke skjorten” er med som skriftsteder i planen.

Strategi 8: Det onde kommer fra Gud

Jeg finner ingen belegg for at denne strategien er med i dåpsopplæringsplanen. Det er heller motsetningen som kommer frem i planen: ”*Når vi møter det onde*. Hvordan kan Gud som er god og allmechtig, tillate at det skjer så mye vondt?” (Kirkerådet 1992 s.63). Her er vi inne på det ondes problem, noe som ikke skal drøftes i denne avhandlingen. Men sitatet viser tydelig at vi ikke kan tilegne Gud ansvaret for alt det onde som skjer i verden. Dermed overses strategien *Det onde kommer fra Gud* i PFD.

5.2.2 Livsmestringsstrategier i Plan for trosopplæring

”Trosopplæringen har som et sentralt anliggende å styrke barn og unges identitet og gi hjelp til livsmestring.” Hvordan gjør de det? Fra livstolkning bygges det en bro over til livsmestring ved hjelp av setningen: ”Dette kan gi utrustning til å leve livet i hverdag og høytid, i sorg og glede, i krise og oppbrudd, alene og i fellesskap” (ibid. s.14). Det synes dermed klart at kristen livstolkning er en forutsetning for livsmestring ved at kristen livstolkning utrufter mennesket til å takle livets ulike sider. Planen viser flere steder til at livet kan være vanskelig, noe vi også har sett ut fra innholdsanalysen. Samtidig som at enheten av dåp og tro kan være en ressurs til å møte nettopp disse vanskelige sidene: ”Nye livserfaringer åpner for ny innsikt i mangfoldet som den kristne dåp rommer. Slik vil enheten av dåp og tro både være en ressurs til å tolke og møte livets ulike sider, og for utviklingen av egen identitet” (ibid. s.5).

“Trosopplæringen skal knytte an til barn og unges livssituasjon og formidle troen slik at den dømte kan forstå sitt liv og sin virkelighet i lys av troen på den treenige Gud. Dette kan gi den enkelte erfaringer og språk for å tolke sitt liv og sin fortelling i sammenheng med hvordan Gud handler i og gjennom historien” (ibid. s.14) Dette er god livsmestring! Videre konsentrerer vi oss om de åtte utvalgte livsmestringsstrategiene som jeg presenterte i teorikapitlet og ser om disse er tilstede i PFT.

Strategi 1: Bruke skriftsteder relatert til lidelse

Plan for trosopplæring har 58 ulike skriftstedreferanser. Disse er ikke knyttet opp mot de ulike aldersgrupper, men er samlet i vedlegget ”Kjernetekster i en fornyet trosopplæring” på bakgrunn av følgende kriterium: ”... tekster om de sentrale høytidene og liturgien, fortellinger fra Jesu liv og undervisning, utvalg fra brevlitteraturen, katekismetradisjonen, utvalgte salmer, et riss av Bibelens store fortelling” (Kirkerådet 2010 s.46). I tillegg har planen omfattende henvisninger til Bibelen på side 17 under ”Kirkens tro og tradisjon” hvor det blant annet vises til et utvalg bestående av ”Noen personer og hendelser i Det gamle testamentet, ... Utvalg fra Salmenes bok; takk og tillit, klage- og lovsang, bønner... Job og lidelsens problem” (ibid. s.17). Vi har imidlertid definert skriftsteder i denne oppgaven som konkrete henvisninger. Dermed blir ikke de nevnte henvisningene i PFT tatt med videre i denne analysen. Av de 58 unike skriftstedene samsvarer 38 med PFD. Dette gjelder blant annet for syndefallsfortellingen (1 Mos. 3) og Salme 51 ”Tilgi meg Gud”. Disse er behandlet i kapittel 5.2.1. Men av de 58 skriftstedene er det 20 som er nye i forhold til PFD og det er dermed nærliggende å se på disse, og her vil jeg trekke frem to skriftsteder:

a) Narrative tekster

”Jesus og den rike unge mannen” (Luk 18,18-30) er en referanse i PFT som også er aktuell for dette utvalget. Den handler om en mann som går bedrøvet bort etter at Jesus sa til ham: ”Selg alt det du eier, og del pengene ut til de fattige. Da skal du få en skatt i himmelen. Kom så og følg meg!” (Luk 18,22b). Teksten gir et svar på hvordan man skal komme inn i himmelrike: Gi avkall på det materielle og følge Jesus. For denne rike unge mannen var ikke dette aktuelt og han gikk bedrøvet bort. Teksten har relevans for oss mennesker også i dag. Kanskje ligger mye av vår lidelse at vi nettopp søker det materielle istedenfor Guds rike? I så måte er dette mer en strategi i møte med nytelse og overflod enn i møte med lidelse.

b) Refleksive tekster

PFT inneholder ingen skriftsteder med refleksive tekster.

c) Affektive tekster:

Salme 71 har i likhet med Salme 51 i PFTs utvalg et klageelement i seg. ”Til deg, Herre, tar jeg min tilflukt”. Salmisten roper ut til Gud: ”..., vær ikke langt borte fra meg! Skynd deg å hjelpe meg, min Gud!” (Sal 71,12). Den gir uttrykk for at ikke alt er lykke og glede, samtidig som den er en livsmestringsstrategi i nødens stund.

Strategi 2: Guds deltakelse i lidelsen

Som Mogens og Kaasgaard argumenterte for, så ligger en hjelp i det å tåle lidelsen i forståelsen av Guds deltakelse i smerten hos den lidende. Dette ivaretas først og fremst gjennom to setninger. ”Vi tror på løftet om Jesu nærvær i gode og onde dager inntil verdens ende” (ibid. s.5) er den tydeligste og uttrykker klart at Jesus er med oss, også på de onde dagene. Den andre henvisningen er mer kryptisk. Vi finner den korte setningen under den skjematiske oversikten på s.16-17: ”Guds omsorg for den skapte verden” (ibid. s.16). Dette er de eneste formuleringene som sier noe om at Gud er med når livet er vanskelig. Det ondes problem og lidelsens problem står nevnt i planen. Og riktignok gis det, om enn ufullstendig, en forklaringsmodell for lidelsen: ”Trosopplæringen må preges både av at troen har et innhold som vi kan bli kjent med, men også av at ingen fullt ut kan forstå Gud” (ibid. s.11).

Strategi 3: Å lide for Kristi skyld

Det kristne idealet om å følge Jesus inn i lidelsen er så godt som fraværende i PFT. Under ”Kristen tro i praksis” (s.16-17) kunne det godt stått noe om dette aspektet. En helhetsforståelse av den kristne livstolkningen krever også et innblikk i Jesu disippelskap. Det nærmeste svaret PFT gir er setningen: ”Når mennesker lider som følge av urettferdighet, sykdom, klimaendringer og krig, innebærer det å være del av en verdensvid kirke å ta del i smerten”. Men denne setningen ivaretar diakoniaspektet ved troen og kan vanskelig ses på som en oppfordring til å følge Jesus inn lidelsen. ”Å være Jesu disippel er å stå i et livs- og læringsforhold til den treenige Gud” (ibid. s.5). Formuleringen “å være Jesu disippel...” kan gi rom for å ta opp temaet “å lide for Kristi skyld”, men dette aspektet er ikke uttrykt i PFT. Aldersgruppen 13-18 år har et punkt som går på ”disippelskap og etterfølgelse” (ibid. s.21). Men det utdypes ikke noe mer utover dette.

Strategi 4: Forsakelse

Det nærmeste punktet kommer inn under *faste og forsakelse*: ”Barn og unge skal få impulser til å leve bærekraftig og se egne behov i lys av fellesskapets beste. Barn og unge skal få mulighet til å delta i lokale pilegrimsvandring og gjennom det kunne oppleve fellesskap og undring” (ibid. s.17). Her kan det synes som om miljømessige hensyn har forrang foran det å forsake for Kristi skyld. Vi må til beskrivelsen av konfirmasjonstiden i PFT før forsakelsen koples opp mot disippelskapet. Her nevnes *forsakelse* for andre og siste gang i planen: ”Målet for konfirmasjonstiden er å vekke og styrke troens liv som gis i dåpen, slik at de unge kan leve sitt liv i forsakelse og tro, tilbedelse og tjeneste som Jesu Kristi disipler i hjem, menighet

og samfunn” (ibid. s.23). Jeg tolker denne setningen slik at forsakelse og tro, som vi kjenner igjen fra dåpsliturgien, koples direkte opp mot det å være en Jesu Kristi disippel. Det er fint at planen vektlegger dette, men man kunne kanskje ønsket litt mer konkrete føringer? Forsakelse er et så vanskelig ord at når det ikke blir forklart videre, står det i fare for å bli tomt innholdsmessig.

Strategi 5: Troen på himmelen der all urettferdighet og lidelse skal opphøre

Under kirkens tro og tradisjon i trosopplæringens innhold finner vi et eskatologisk perspektiv i teksten ”Endetiden med oppgjøret og den nye himmel og jord”. PFT har i likhet med PFD ivaretatt teksten om ”den nye himmel og jord” i Johannes Åpenbaring (Åp 21,1-5). Håpet er sentralt i PFT: ”Gjennom Jesu fødsel og dåp, liv, død og oppstandelse deler Gud livet her og nå og håpet om evig liv med oss” (ibid. s.6).

Under overskriften *Vi deler håp og kjærlighet* på side 11, uttrykker planen sterkt et fremtidshåp som kan være med på å bære gjennom det som er vondt å vanskelig på bakgrunn av dåpen hvor døden ikke er det siste ordet. Her har jeg valgt å vise til hele avsnittet da dette er svært sentralt for oppgaven:

Først etter at livet er til ende, på den ytterste dag, er dåpen fullbyrdet. I oppstandelsen ligger den fulle innsikt i hva vi hele livet har i dåpen. Dette håpet gir kraft til å møte sorg, motgang og nederlag i livet. Dåpen gir håp for eget liv, håp for den verden vi lever i og et håp som strekker seg ut over denne verden. Dette kan gi hjelp til å møte livets utfordringer og fremtidshåp for den enkelte. Guds kjærlighet varer selv når alle våre krefter tar slutt. I vanskelige tider er kjærligheten og det kristne håpet en kraft som skaper mot og vilje til å kjempe mot det som er vondt og nedbrytende (ibid. s.11).

Under “Trosopplæringens innhold” på side 16-17 finner vi et par sitater som tar opp temaet. Men igjen, disse er mindre direkte: ”Jesus kommer igjen og holder oppgjør” (ibid. s.16), og ”endetiden med oppgjøret og den nye himmel og jord” (ibid. s.17).

Strategi 6: Troen på at Gud kan vende det onde til noe godt

Den eneste setningen som kan linkes til denne strategien, finner vi i starten av planen:

“Mange tanker og livserfaringer reiser spørsmål som det er vanskelig å finne gode svar på. Trosopplæringen må preges både av at troen har et innhold som vi kan bli kjent med, men også av at ingen fullt ut kan forstå Gud” (ibid. s.9). Den sier riktignok ikke direkte at Gud kan vende det onde til noe godt, men den sier noe om at Gud i det store og hele har oversikten. I

denne oversikten kan våre lidelser bli velsignelser i det store bildet som vi ikke er i stand til å ha oversikt over.

PFT sier imidlertid ikke noe om at Gud kan fjerne det onde – som når han gjør syke friske, eller at Gud kan vende det onde til noe godt, slik som en stor sorg kan hjelpe mennesker til å trøste andre som også sørger. Denne distinksjonen kommer ikke frem i PFT.

Strategi 7: Det å møte ondskap med godhet

PFT gir heller ingen føringer for en livsmestringsstrategi som tilsier at man skal møte ondskap mot godhet. Verken i løpende tekst eller skriftstedhenvisninger. Verken Matt 5,41: ”Om noen tvinger deg til å følge med én mil, så gå to med ham” eller Luk 6,29: ”Slår noen deg på det ene kinnet, så by fram det andre også. Om noen tar fra deg kappen, så nekt ham heller ikke skjorten” er med som skriftsteder i planen.

Strategi 8: Det onde kommer fra Gud

Jeg finner ingen belegg for at denne strategien er med i trosopplæringsplanen.

5.2.3 Sammenlikning av idealtyper i PFD og PFT

Med et særlig henblikk på mine åtte utvalgte livsmestringsstrategier har vi nå sett hvordan disse blir presentert i PFD og PFT. Jeg ønsker nå å stille planene opp mot hverandre ved å sammenlikne strategi for strategi i planene. På den måten kan vi senere konkludere med hvilken plan som kommer best ut av analysen.

5.2.3.1 Bruke skriftsteder relatert til lidelse

Her har vi sett at PFD har betydelig flere tekster relatert til at mennesker også har vanskelige dager og lidelser i sine liv, og at det ikke gis et under der og da. Men samtidig har PFD (172) tre ganger så mange skriftsteder enn PFT (58). Kanskje det da ikke er forskjell likevel? Spørsmålet er da hvorvidt planene bør gi tydelige føringer for den lokale menigheten hvilke skriftsteder som skal anvendes. Denne drøftingen vil jeg komme tilbake til i kapittel 5.3.2 Foreløpig konkluderer vi med at strategi 1 *bruke skriftsteder relatert til lidelse*, tydeligst kommer frem i PFD.

5.2.3.2 Guds deltakelse i lidelsen

PFD har klart flere setninger som forteller at Gud har omsorg og bryr seg om den enkelte i alle situasjoner. Eks: ”Gud er nær når vi opplever noe vondt: tap, angst, død m.m. Gi hjelp til å søke trøst hos Gud” (ibid. s.50). Her er det vanskelig å se at PFT kommer med trøst til den lidende, som ser ut til å måtte stå på egne ben. Når setningen “Gud er med i gode og onde dager” er den eneste i PFT som omtaler dette, kan vi konkludere med at strategien 2 *Guds deltakelse i lidelsen* kommer klart frem i PFD, mens den fremstår mer kryptisk og indirekte i PFT.

5.2.3.3 Å lide for Kristi skyld

PFD ivaretar dette aspektet ved troen ut fra hovedsakelig to setninger: ”Livet i Jesu følge er rikt, men kan også være vanskelig” (Kirkerådet 1992 s.53) og ”Jesu kaller mennesker til etterfølgelse og omvendelse. Jesu etterfølgelse kan innebære kamp og strid. Gud har ikke lovet bare fremgang og lykke for den som tror” (ibid. s.60). Denne strategien er ikke nevnt i PFT og vi må da spørre oss hvorfor den ikke nevnes når PFT har som hovedsak å bidra til livsmestring. Det kan synes som PFT ikke har et særlig fokus på disippelskap. Ser vi mer antydning til en folkekirketankegang der “det personlige offer”¹⁸ ikke har noen stor plass?

5.2.3.4 Forsakelse

Forsakelsesaspektet er med i målformuleringen til PFD gjennom setningen: “Barnet får hjelp til å leve som kristen i forsakelse og tro, tilbedelse og tjeneste” (Kirkerådet 1992 s.21). I så måte kan vi si at dette aspektet er svært sentralt i planen. Innholdsanalysen viser oss at begrepet nevnes totalt tre ganger i PFD. De to neste treffene utdyper imidlertid ikke hva *forsakelsen* innebærer videre. Heller ikke PFT gjør et stort nummer ut av forsakelsen. Her kan det synes som om miljømessige hensyn har forrang foran det å forsake for Kristi skyld. Forsakelse er et så vanskelig ord at det kanskje er helt nødvendig å forklare det bedre når det først brukes i planene. Forsakelsesaspektet kommer like dårlig frem i begge planene.

5.2.3.5 Troen på himmelen der all urettferdighet og lidelse skal opphøre

Skrifthenvisningen Johannes Åpenbaring 21,4 er den nest mest brukte i PFD. Her står det: ”Han skal tørke bort hver tåre fra deres øyne, og døden skal ikke være mer, heller ikke sorg

¹⁸ Offer, forstått som “den som lider”.

eller skrik eller smerte. For det som før var, er borte” (Åp. 21,4). Ellers står det flere steder i løpende tekst om *det kristne håpet*. ”Ny himmel og ny jord. Håpet som inspirasjon til arbeid. Håpet som trøst” (Kirkerådet 1992 s.49). Totalt finner vi fem liknende sitater i PFD. PFT bærer også her preg av mindre gjentakelse, men har vel så klare setninger: “I vanskelige tider er kjærligheten og det kristne håpet en kraft som skaper mot og vilje til å kjempe mot det som er vondt og nedbrytende” (Kirkerådet 2010 s.11). Jeg vil si at denne livsmestringsstrategien kommer like godt frem i begge planene.

5.2.3.6 Troen på at Gud kan vende det onde til noe godt

I PFD kan vi lese følgende: “Ikke noe er så lite eller så vanskelig at han ikke bryr seg om det. Men vi får ikke alltid det svaret vi ønsker når vi ber om noe. Han vet best hva vi trenger og hva som tjener oss til det gode” (Kirkerådet 1992 s.54). I tillegg til dette sitatet viste jeg i kapittel 5.2.1 til tre andre liknende setninger/avsnitt i PFD. Når det gjaldt PFT fant jeg ett avsnitt: “Mange tanker og livserfaringer reiser spørsmål som det er vanskelig å finne gode svar på. Trosopplæringen må preges både av at troen har et innhold som vi kan bli kjent med, men også av at ingen fullt ut kan forstå Gud” (Kirkerådet 2010 s.9). Disse sitatene viser at Gud har den store oversikten. Men de sier ikke noe konkret om at Gud både kan 1) fjerne det onde, eller 2) vende det onde til noe godt. Derfor mener jeg at verken PFD eller PFT fullt ut anvender strategien.

5.2.3.7 Det å møte ondskap med godhet.

Strategien kommer ikke frem i noen av planene PFD eller PFT. Verken gjennom løpende tekst eller skriftstedreferanser.

5.2.3.8 Det onde kommer fra Gud

Denne strategien kommer (heldigvis) ikke fram i planene. Det er snarere motsetningen som kommer frem i behandlingen av det ondes problem, eksemplifisert i PFD: “*Når vi møter det onde*. Hvordan kan Gud som er god og allmektig, tillate at det skjer så mye vondt? (Kirkerådet 1992 s.63).

5.2.3.9 Finner vi andre strategier i planene?

I tillegg til ovennevnte strategier finner vi følgende livsmestringsstrategier i planene som også må drøftes. I kapittelet om kristen livstolkning i PFT (5.1.2) viste jeg til følgende sitat:

”Å gi hjelp til å leve som kristen innebærer veiledning og hjelp til å se hele sitt liv i lys av den kristne tro. Det dreier seg ikke bare om en undervisning om det kristne liv, men å leve i et fellesskap der en selv kan bidra og få erfaringer og modeller for praktisk kristenliv” (Kirkerådet 2010 s.21).

Her ser vi en ny strategi som jeg ikke har tatt med i mine åtte forslag. “Felles samtale rundt livets gode og vanskelige sider kan hjelpe barn og unge til å mestre tilværelsen og fungere i samhandling med andre” (ibid. s.10). Samtidig: ”Guds kjærlighet utrunder og utfordrer til omsorg” (ibid. s.11). Selv om omsorg ikke har fått en sentral plass i denne oppgaven, vil jeg likevel trekke frem dette sitatet hvor det i forlengelsen står: ”Når mennesker lider som følge av urettferdighet, sykdom, klimaendringer og krig, innebærer det å være del av en verdensvid kirke å ta del i smerten” (ibid. s.11). Dette hører inn under fellesskapet i menigheten. ”Hvis et lem lider, lider alle”. Dette kan være en strategi som bærer igjennom lidelsen. Dette finner vi en rekke eksempler på i PFT. Samtidig er ”samtalen” mer utbredt i PFT enn PFD. Denne livsmestringsstrategien kan høre til under fellesskapet og nevnes derfor i denne sammenhengen. Dette er en klar og tydelig livsmestringsstrategi. Det kristne fellesskapsaspektet, som livsmestringsstrategi, kommer klarest frem i PFT.

Innholdsanalysen viser en klar økning i bruken av *selvbilde* fra PFD til PFT. Grandal kobler det å mestre livet med et godt selvbilde. I denne sammenhengen kan ikke *selvbilde* ses på som en livsmestringsstrategi da det handler mer om resultatet. Det som gir et dårlig selvbilde er ikke god livsmestring. Samtidig kan ikke dette ses på som spesifikt kristne strategier med mindre det står ”å være villet av Gud og skapt i hans bilde gir selvbilde og verdi”. PFD setter fokus på selvbildet én gang, men i stikkordsform: For aldersgruppen 7-9 år beskrives Gud som en skaper som ”har skapt meg i sitt bilde, med utallige muligheter. Kropp og sjel, fornuft og sanser. Utvikling av selvbildet” (Kirkerådet 1992 s.49). For denne aldersgruppen skal det jobbes med utvikling av selvbildet, likestilling og likeverd. *Selvbildet* forteller her ingenting om strategier for mestring, men det nevnte sitatet står under overskriften *Skapt av Gud*. Det vil jeg hevde er en god livsmestringsstrategi i møte med de vonde dagene.

Første registrering i PFT plasseres *selvbilde* sammen med kropp og identitet som sentrale dimensjoner ved menneskelivet. ”Med basis i at hvert enkelt menneske er unikt, elsket og ansvarlig for å forvalte skaperverket i tråd med Guds vilje og kjærlighet, gir kristne verdier retning for valg og handling. En slik verdiforankring gir utrustning til å møte livets utfordringer og ivareta menneskelige relasjoner.” (ibid. s.9). PFT skriver for aldersgruppen 6-12 år: ”Å bidra til trygghet på egen verdi og egne ressurser er god livshjelp i denne perioden” (ibid. s.21). For konfirmasjonstiden kommer dette synet enda klarere frem:

“Konfirmasjonstiden skal fremme opplevelsen av egenverd og legge til rette for at konfirmantene kan se seg som skapt, elsket, frelst og holdt oppe ved Guds kjærlighet” (ibid. s.24). Et siste eksempel: “Selvbilde – å se seg som skapt unik i Guds bilde, at jeg er elsket og hører til hos Gud og i kirken” (ibid. s.50). Livsmestringsstrategien “godt selvbilde som følge av at man er skapt og villet av Gud” kommer klarest frem i PFT.

Bønn som strategi brukes mye i PFD, men i mindre grad i PFT. ”... bønn om hjelp med skyld, sorg og redsel” (Kirkerådet 1992 s.41). ”Bønn gir trygghet” (ibid. s.61). I PFT fremstilles ikke bønner som egen livsmestringsstrategi: “Barn og unge skal få erfaring med ulike bønner og ritualer hvor kristen tro uttrykkes. Gjennom trosopplæringen skal de selv lære å be” (Kirkerådet 2010 s.16). Dette viser en endring mellom planene. Når PFD henviser til bønn i forbindelse med skyld, sorg og redsel, samt viser til at bønn gir trygghet, så er dette en klar livsmestringsstrategi i møte med det vanskelige.

Sang, musikk og kultur: “Barn og unge skal få anledning til å uttrykke seg selv, tro, tvil, tilbedelse, glede og klage gjennom salmer, lovsang, musikk og andre kulturuttrykk” (Kirkerådet 2010 s.16). Med denne setningen viser PFT at sang, musikk og kultur er en strategi i møte med blant annet tvil og klage. PFD anvender ikke “musikalske uttrykk” like aktivt i forbindelse med livsmestring. “Sang” brukes mer som ett kunnskapsaspekt enn livsmestringsaspekt ved troen. Musikk og kultur nevnes for øvrig kun ett par ganger i PFD, mens det er svært sentrale ord i PFT.

Sjelesorg: “For å uttrykke sorg og vonde følelser, kan språk, symbolhandlinger og sjelesorg være måter å medvirke til hjelp og støtte på” (Kirkerådet 2010 s.30). Sjelesorg nevnes ikke i PFD. ”Den Hellige Ånd viser oss veien til Jesus, gir liv og kraft og leder oss gjennom livet” (PFD s.57).

5.2.3.10 Tro, håp og kjærlighet

For og ytterligere kategorisere funnene, kan vi kanskje gruppere idealtypene i tre kategorier? Noen strategier hører hjemme under *tro*, andre under *håp*, mens noen hører hjemme under *kjærlighet*. Jeg mener vi kan gruppere følgende:

Kategorien *tro*.

- *Strategi 1, bruke skriftsteder relatert til lidelse.*
- *Strategi 4, forsakelse.*
- *Strategi 6, troen på at Gud kan vende det onde til noe godt.*
- *Strategi 8, det onde kommer fra Gud.*

Kategorien *håp*.

- *Strategi 5, troen på himmelen der all urettferdighet og lidelse skal opphøre.*

Kategori *kjærlighet*.

- *Strategi 2, Guds deltakelse i lidelsen.*
- *Strategi 3, å lide for Kristi skyld.*
- *Strategi 7, det å møte ondskap med godhet.*

Når vi nå har kategorisert funnene, kan vi trekke noen slutninger.

- Begge planene er like gode på strategi 5, som er den eneste i kategori *håp*.
- Hovedanalysen har vist oss at PFD har både flest treff, samt bedre setninger som både beskriver Guds deltakelse i lidelsen, og at etterfølgelsen av Jesus kan være vanskelig. Og når strategi 7 ikke kommer frem i noen av planene kan vi dermed si at PFD er mest utfyllende når vi kommer til kategorien *kjærlighet*.
- I siste kategori, *tro*, kan vi ekskludere strategi 4, 6 og 8 som ikke kommer frem i noen av planene. Vi har sett at strategi 1, *skriftsteder relatert til lidelse*, kommer klarest frem i PFD når vi legger til grunn at PFD har et mye større skriftutvalg enn PFT.

5.3 Funn i lys av intervju med Aksøy og Saxegaard

Vi har nå sett hvordan livsmestringsstrategiene, ut fra de åtte idealtypene, kommer tydeligst frem i *Plan for dåpsopplæring*. Videre vender vi blikket til intervjuene med Kristine Aksøy og Kristin M. Saxegaard for å se hva de sier om planene. Av plassmessige årsaker kan jeg bare

kommentere et fåtall av uttalelsene til informantene. Her har jeg valgt ut det som jeg mener er mest interessant for å belyse problemstillingen. Jeg henviser til vedlegg 2 og 3 der intervjuguiden er presentert.

5.3.1 Kristen livstolkning og livsmestring

”I dei første utlysingsrundane vart det spurt etter prosjekt som la vekt på livskompetanse og livsmestring. Desse omgrepa har gitt viktige incitament til nytenking” (Kirkerådet 2008 s.38). Kristine Aksøy i Kirkerådet mener at disse begrepene var med på å gjøre trosopplæringen til et mer allment prosjekt i tillegg til et kirkelig og personlig prosjekt. Hva Aksøy legger i et *allment prosjekt* er for meg noe uklart. Et allment prosjekt står i motsetning til kirkelig og da blir det et folkeopplysningsprosjekt. Jeg tolker uttrykket først og fremst dithen at prosjektet skulle favne bredt, og nå massene. Samtidig er det et politisk prosjekt, som startet med de politiske dokumentene Norsk offentlig utredning ”... *til et åpent liv i tro og tillit*” (NOU 2000:26) og Stortingsmeldingen nr. 7 (2002-2003) *Trusopplæring i ei ny tid*. Hvis prosjektet skulle få politisk støtte, var det avhengig av å favne bredt. Bruken av *livstolkning* og *livsmestring* tror jeg i denne sammenhengen var med på å bidra til politisk velvilje. I denne sammenhengen tror jeg ikke det er like populært å snakke om forsakelse, offer og synd. Vi ser nok her mer til konturene av en folkekirketankegang. Har dette å gjøre med breddefokuset som trosopplæringsformen har hatt – hvor man skal nå alle døpte? Og at det dermed ikke er strategisk å legge vekt på eksempelvis disippelskap, offer og forsakelse? I denne sammenhengen kan det være interessant å spørre om PFD har et mer “åndelig” syn på den kristne enn PFT? “Livet i Jesu følge” og “livet som kristen” er vanlige uttrykk i PFD, men fraværende i PFT.

Tilbake til begrepene. Aksøy mener at *livstolkning* og *livsmestring* fungerte fornyende. På spørsmål om livstolkning og livsmestring også kunne vært et hovedfokus i 1992-planen, tror hun dette godt kunne ha vært tilfelle, samtidig som at situasjonen i DNK var annerledes på starten av 90-tallet. Hun sikter her til at utfordringen den gang lå i å utvikle et mer systematisk breddetiltak i dåpsopplæringen. Kirken innså at barne- og ungdomsarbeidet, supplert med noen få krafttiltak, som hovedsakelig 4års fasen og konfirmasjonstiden, ikke fungerte godt nok som en systematisk trosopplæring for alle døpte. Dermed lå fokuset heller i å utvikle det som den gang ble kalt *avgrensede tiltak*, slik at dåpsopplæringen kunne nå bredt.

Innholdsanalysen viser en økning i kodingsenheter relatert til kategorien *livshjelp*. Ut fra PFTs målsettingen om å bidra til livstolkning og livsmestring kan dette sies å være et ventet utslag. Samtidig ser vi en begrepsdreining fra at barnet skal få *hjelp til* å leve som kristen i PFD, til at det skal utrustes og tolke selv i PFT. PFT er et redskap til å lage menighetens planer for trosopplæring. Peker PFT på redskap som kan brukes av barn og unge til livsmestring? For “Barndomsårene 6-12 år” står det eksempelvis: “Det stilles større krav og legges sterkere vekt på prestasjoner. Å bidra til trygghet på egen verdi og egne ressurser er god livshjelp i denne perioden” (Kirkerådet 2010 s.21). Her skulle jeg ønsket at planen var enda tydeligere ved å gi eksempler på hvordan man kan bidra til trygghet på egen verdi. Rent kvantitativt inneholder PFT flere ord relatert til dette aspektet enn PFD. ”Utruste”, ”mestre”, ”selvbilde” og ”livshjelp” gir et foreløpig svar på dette. Barnet og den unge settes på egne bein slik at det skal tolke og møte livets ulike sider. Men igjen; Få konkrete føringer blir gitt for hvordan barnet skal oppnå livsmestring. Kristine Aksøy sier følgende om dette endrete fokuset:

Disse andre og nye, veldig ofte forekommende ordene som er mer aktive: *å tolke, å utruste*, ja utruste er kanskje beslektet med *hjelp, forstå*, altså, det er mer aktive ord som putter barnet i en mer selvstendig rolle i forhold til å ikke være hjelpetrengende, men å være delaktig og reflekterende.

Økningen i kodingsenhetene relatert til *livshjelp* forventet jeg også å se igjen i kategorien *livet er vanskelig*. Men her hadde utviklingen snudd fra PFD til PFT. Forholdet 22,5 – 14,6 gir en nedgang på 35,2 % fra PFD til PFT. Dette viser en tydelig nedgang i begreper som omtaler at livet er vanskelig, og som dermed kan føre til lidelse. Aksøy kommenterer dette følgende:

Jeg synes ikke det er så verst hvis det å lykkes er å ha mest mulig av det vanskelige, så synes jeg jo tross alt at det... Jeg ville kanskje forventet, ut fra høringen at du fant mye større forskjell, men forbehold om dimensjoneringen her da, det er en større plan og det er mer original tekst her (PFT) enn i PFD. Den har enda mindre omfang i og med at en del tekst gjentas flere ganger i den planen.

Når det gjelder bruken av begrepet *synd* vil hun ikke karakterisere det som en nedgang fra PFD: ”Av disse ordene som er uttrykk for at *livet er vanskelig* så står det jo oftest (av kodingsenhetene) likevel da”. Et interessant moment her er utviklingen fra høringsutkastet til den endelige planen. Som vi har sett hadde *synd* 5 registreringer i høringsutkastet, mens etter press fra flere høringsinstanser ble dette økt til 12 i den endelige planen.

Aksøy tar videre opp et viktig tema i forbindelse med denne analysen. Spørsmålet om hvor mange ganger et begrep skal være nevnt før det er behandlet nok ganger: “For dette var jo ikke et uttrykk for å ikke ønske å gjøre det. Det var et uttrykk for at denne planen er såpass lite konkret at det blir hele tiden en balanse for om du har kvittert ut et tema når det er nevnt én gang, eller må det nevnes fem ganger for å ha vekt?”, spør hun. Svaret på dette kan vi vanskelig gi ut i fra funnene i den kvantitative innholdsanalysen. Hvis vi legger strategiene til grunn kan vi utdype bildet litt mer. Her vil jeg i neste kapittel, under delkapitlet om skriftsteder, drøfte hvorvidt en trosopplæringsplan bør gi sterke føringer for lokalmenigheten eller ikke.

5.3.2 Livsmestringsstrategier

Å lide for Kristi skyld

Plan for dåpsopplæring har flest setninger som beskriver at Gud er med i den lidendes smerter. Det kan vanskelig sies at PFT har i seg dette aspektet ved troen. Samtidig beskriver PFD i større grad at vi må ta opp vårt kors og lide for troen. Setningen ”Jesu etterfølgelse kan innebære kamp og strid. Gud har ikke lovet bare fremgang og lykke for den som tror,” beskriver dette på en god måte. Kristine Aksøy registrer dette synet: ”Det har trolig ikke vært et veldig sentralt anliggende å formidle denne biten av troen. Samtidig har det ikke vært et bevisst bortvalg”.

Skriftsteder

Kristin M. Saxegaard presiserer at hun ikke har helhetlig kjennskap til planene, men at hun har sett på *kjernetekster* innenfor PFT med henblikk på hva de handler om og hvor de plasseres i planen. Her mener Saxegaard at tekstene ikke samsvarer med trosopplæringsens innhold som utfoldes i aspektene livstolkning og livsmestring, kirkens tro og tradisjon, og kirkens tro i praksis. For når kjerneteksten kategoriseres lenger bak i planene, så går alle disse inn under *kunnskap*: ”Det er sikkert ikke ment at bibeltekstene bare skal bli forstått som læretekster, men likevel, bibelmaterialet blir jo først og fremst kunnskapsformidling. Ingen ting referer til livstolkning, eller livsmestring”, sier Saxegaard som videre peker på at dette blir en veldig tradisjonell måte å tenke bibelbruk på. Ved en nærmere analyse av kjernetekstene sier hun seg riktignok fornøyd med utvalget av ”Jesus-tekster” der både

fortellingen om Sakkeus, og den rike unge mannen er med. Men når det gjelder utvalget fra GT er hun mer kritisk:

Det er en veldig fokus på frelseshistorien: Kallelsen av Abraham, kallelsen av Moses, kallelsen av Samuel, kallelsen av David, eller i hvert fall løftene til David, og kallelsen av Jesaja. Det blir et veldig fokus på kallelsen av viktige store menn. Dette handler ikke om livsmestring tenker jeg, fordi disse mennene er alt for store til å bli forstått i noen form for identifikasjon. Det går jo veldig bra med dem da. De har det kanskje litt kronglete i starten, men det ender jo med at de blir ledere for folket, alle sammen.

Saxegaard savner tekster hvor man kan identifisere seg med flere enn de som bare gjør rett, skjønner poenget og hvor alt blir som de hadde tenkt. Hun mener at fortellingen om enken i Sarepta som oppnår en veldig tilmålt lykke (hvor hun får akkurat nok til å klare seg hver dag) forteller mer sant om livet enn at man er en gjeter som ender opp som konge i Israel:

Slike fortellinger er det umulig å forholde seg til som sammenlikning. David og Goliat fortelles gjerne som om at bare du er modig så går det bra. Men det er ikke alltid det stemmer i virkeligheten. Det er mange bibelfortellinger som ikke er så heltmodige. Vi må bare gi dem litt bedre plass. Det finnes vonde fortellinger om overgrep og vold også. Kanskje skal man til og med driste seg til å ha med noe av det, når det lar seg gjøre. Og fortellinger om død.

Videre mener hun at når det legges såpass få føringer i planen kan man vanskelig forvente noe annet av de lokale planene. Her sikter hun til at planene, som blir utarbeidet av et utvalg i menighetsrådet bestående av frivillige og gjerne litt eldre folk, vanskelig vil fremstå som fornyende i trosopplæringen når det legges så få føringer fra sentralt hold. Samtidig merker hun stor forskjell i hva som foregår i fagmiljøet, og det som faktisk skjer i menighetene: "Det blir lett en 20 års etterheng. Den forrige planen hadde jo gode kvaliteter den også, men når man først vil lage en ny, synes jeg det er litt vel defensivt å gjøre det så tradisjonelt. Så jeg er litt overrasket".

Vi har sett at bruken av skriftsteder har endret seg kraftig fra PFD til PFT. Hva skyldes dette? Kristine Aksøy viser til at det i utgangspunktet kun var ment å ha med den generelle listen over bibelhenviisninger (Kirkerådet 2010 s.17) i PFT. Men høringsuttalelsene gav uttrykk for et ønske om å få mer konkret veiledning og dermed ble "kjernetekster i en fornyet trosopplæring" (ibid. s.46-47) tilført. Aksøy sier følgende om nedgangen fra PFD i antall skriftsteder:

Det er et bevisst valg på dette nivået når det gjelder detaljering av akkurat hvilke bibeltekster de skal lese i hvilken aldersgruppe. Det må menigheten lokalt finne ut av... . . . Det er et uttrykk for at mennesker som jobber med undervisning i Den norske kirke har kompetanse på Bibelen og vil ut fra temaene som står her (ibid. s.17) kunne hente relevante tekster.

Når jeg nå i ettertid av intervjuet har registrert et lavt fokus i PFT med tanke på skriftsteder som omhandler *de vanskelige dagene*, kan det være legitimt å spørre om Aksøy her har rett. Jeg tviler ikke på ferdighetene til de som jobber med undervisning i DNK, men når livsmestringsstrategien kun i mindre grad finnes i PFT kan vi ikke garantere for at menighetene velger å fokusere på dette aspektet ved troen. Da blir det et spørsmål om Kirkerådet ønsker å formidle den strategien jeg nå har nevnt, og trolig har ikke dette vært et fokus. Dette mener jeg for øvrig gjelder de andre livsmestringsstrategiene også. Det er klart at jo tydeligere et budskap blir belyst i en slik plan, jo mer vil det være en hovedprioritet hos lokalmenigheten når de videre skal utvikle lokale planer.

Jeg oppfatter Saxegaards agenda som en tydelig nytenkning rundt bibelhermeneutikk for barn. Spørsmålet om formidling av vanskelige bibeltekster overfor barn er et viktig tema. Hvis vi fordreier gudsbildet og formidler en teologi for barnet som sier at det vil lykkes deg i livet, så lenge du er snill og grei, tror jeg vi som formidlere møter oss selv i døra. Tittelen til denne oppgaven er "Kjære Gud jeg har det ...?" I innledningskapitlet viste jeg til mine egne erfaringer med denne aftenbønnen. På lik linje kan den kjente barnesangen til Børudgjengen: "Gud er så glad i meg" beskrive en Gud som alltid er med, og passer på barnet:

Gud er så glad i meg, at han kan ikke holde øynene fra meg.
Dag eller natt, aldri forlatt. Han bevarer meg.
Jeg er bestandig trygg, for han er med meg gjennom alt det som skjer meg.
Der hvor jeg går, sitter og står, passer han på meg.¹⁹

Lik Saxegaard, tror jeg at barnet før eller senere vil oppdage en uoverensstemmelse mellom aftenbønnen/sangen og gudsbildet. Her vil jeg presisere at Gud ser barnet når det mislykkes og har det vondt, det har hele tiden vært med oss i denne oppgaven som en livsmestringsstrategi. Det er erfaringen jeg sikter til. Det å gi rom for de reelle følelsene og ikke lage en barnetro som er så snever at man faktisk må avvise troen fordi man skjønner at det ikke er så enkelt, som Saxegaard sier.

¹⁹ Fritt sitert

6.0 Oppsummering og utblikk

Vi kan nå konkludere med følgende:

Gjennom innholdsanalysen kunne det se ut til at det har vært en generell økning i fokus på *livshjelp* fra PFD til PFT og motsatt utvikling for kategorien *livet er vanskelig*. For å teste denne hypotesen gjennomførte vi ”Wilcoxon signed rank sum – test”, og denne viser tilnærmet signifikant utvikling som taler for at det har vært en tendens til at kategori *livet er vanskelig* har blitt tonet ned fra PFD til PFT. Hypotesetesten gav signifikant utvikling som taler for at det har vært en tendens til at kategori *livshjelp* har økt fra PFD til PFT.

Begrepet *kristen livstolkning* finner vi ikke i PFD, men definisjonen, slik vi kjenner den fra PFT²⁰, er tydelig tilstede først og fremst gjennom setningen: ”I lys av sin kristne tro må barnet få hjelp til å forstå seg selv og skaperverket, og til å ta ansvar for seg selv og andre og alt Gud har skapt” (Kirkerådet 1992 s.30). *Kristen livstolkning* og *livsmestring*, som begrep, ble først tatt i bruk i forbindelse med de politiske dokumentene ”... til et åpent liv i tro og tillit” (NOU 2000:26) og ”Trusopplæring i ei ny tid” (St.meld. nr.7 (2002-2003)). Begrepsmessig er de nye, men innholdsmessig finner vi tankene om kristen livstolkning og livsmestring også fra 1992-planen.

PFT er klart mindre konkret enn PFD. Dette ser vi tydelig i anvendelsen av skriftsteder. Mens PFD har hele 172 konkrete henvisninger, så har PFT kun 58. Dette legger et større ansvar på lokalmenigheten i utvelgelsen av skriftsteder. Dette bekrefter også Aksøy: ”Det er et uttrykk for at mennesker som jobber med undervisning i Den norske kirke har kompetanse på Bibelen og vil ut fra temaene som står her (s.17) kunne hente relevante tekster.” Dette er jeg bare tildels enig i. For når livsmestringsstrategien ”å bruke skriftsteder relatert til lidelse” kun i mindre grad finnes i PFT kan vi ikke garantere for at menighetene velger å fokusere på dette aspektet ved troen.

Rent kvantitativt inneholder PFT flere ord relatert til livsmestring enn PFD. ”Utruste”, ”mestre”, ”selvbilde” og ”livshjelp” gir et foreløpig svar på dette. Barnet og den unge

²⁰ ”Kristen livstolkning innebærer å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til resten av skaperverket” (Kirkerådet 2010 s.14).

selvstendigjøres, slik at det skal tolke og møte livets ulike sider. Men det gis få konkrete føringer for hvordan barnet skal oppnå livsmestring. På den andre siden bruker PFD i overkant mye ordparet *hjelp til*. Dette setter barnet i en mer passiv rolle. PFD gir hjelp til det ene og det andre, mens PFT utrunder barnet til selv å tolke. Spørsmålet er om barnet og den unge står for mye alene i PFT?

Et av de klareste skillene mellom PFD og PFT finner vi i anvendelsen av strategi 3: Å lide for Kristi skyld. Strategien kommer klart frem i PFD gjennom setningene ”Livet i Jesu følge er rikt, men kan også være vanskelig” (Kirkerådet 1992 s.53) og ”Jesus kaller mennesker til etterfølgelse og omvendelse. Jesu etterfølgelse kan innebære kamp og strid. Gud har ikke lovet bare fremgang og lykke for den som tror” (ibid. s.60). Men strategien blir ikke nevnt i PFT og vi må da spørre oss hvorfor den ikke nevnes når PFT har som hovedsak å bidra til livsmestring, når vi har sett at kristen tro har tegnet ut noen strategier for å takle det som er vondt og vanskelig. Kanskje er det fordi man vektlegger et folkekirkelig syn på hva det er man skal lære bort. Dermed er det ikke disippelens strategier som presenteres, men den løser troen på en kjærlig Gud som ikke kaller til forsakelse, tro og tjeneste. Det handler kanskje om, som vi har drøftet i kapittel 5.3.1, et mer folkeopplysningsprosjekt, og politisk prosjekt – enn et spesifikt kristent prosjekt.

I denne masteroppgaven har vi sett hvilke kvantitative og kvalitative forskjeller vi finner mellom gammel og ny plan for dåpsopplæring/trosopplæring med særlig henblikk på lidelse og det vonde. Et forslag til senere forskning vil være hvordan PFD og PFT balanserer hvis man vektlegger det gode og lykkelige ved troen. Kanskje gir det et annet utslag mellom planene enn det vi her har sett?

7.0 Litteraturliste

- Aadnandes, P. M.** (2002) *Livssyn*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Bergström, G. og Boreus, K.** (2005) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Danmark: Studentlitteratur.
- Borge, A. I. H.** (2003) *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Dalland, O.** (2006) *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal.
- Den norske kirke.** *En barnetro som holder*. Hentet 22.feb 2010 fra <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=105566>
- Det Norske Bibelselskap** (1986) *Bibelen*. Oslo: Det Norske Bibelselskap
- Evenshaug, O. og Hallen, D.** (1997) *Familiepedagogikk. Oppdragelsens hva, hvordan og hvorfor*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.
- Everett, E.L. og Furseth, I.** (2004) *Masteroppgaven. Hvordan begynne – og fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grandal, K.** (2007) Gir konfirmantbøkene hjelp til å mestre livet? En undersøkelse av tre konfirmantbøkers teologi. I: Johnsen, E. T. (red.) *Barneteologi og kirkens ritualer. Perspektiver på trosopplæring, barn og konfirmanter*, s.209-221. Oslo: Det praktisk-teologiske seminars skriftserie (14).
- Gravem, P.** (1996a) Det meningssøkende mennesket. I: *Prismet. Pedagogisk tidsskrift* nr. 6, s.235-237. Oslo: IKO/Universitetsforlaget.
- Gravem, P.** (1996b) Meningserfaring og livstolkning. I: *Prismet. Pedagogisk tidsskrift*. nr.6, s.242-254 Oslo: IKO/Universitetsforlaget.
- Gravem, P.** (1996c) Livstolkning i kulturen. I: *Prismet. Pedagogisk tidsskrift*. nr.6, s.255-261. Oslo: IKO/Universitetsforlaget.
- Gravem, P.** (1996d) Kristen livstolkning. I: *Prismet. Pedagogisk tidsskrift*. nr.6, s.262-274. Oslo: IKO/Universitetsforlaget.
- Grønmo, s.** (1996) Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskning. I: Holter, H. og Kalleberg, R. (red.) *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, s. 73-108. Oslo: Universitetsforlaget.
- Harsem, I.** (2009) *Barns livsmestring og livstolkning*. Masteravhandling ved Diakonhjemmet Høgskole. Tilgjengelig på brage.bibsys.no Hentet 24.jan 2010 fra http://brage.bibsys.no/diakon/handle/URN:NBN:no-bibsys_brage_9497

- Harbo, S.** (1989) *Barndomserfaringer og voksentro. En religionspsykologisk undersøkelse av forholdet mellom tidlig påvirkning og senere holdning til kristendom.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauglin, O. m.fl.** (2008) *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet: Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform.* Bergen: Fagbokforlaget.
- Hegstad, H. m.fl.** (2008) *Når tro skal læres: Sju fortellinger om lokal trosopplæring.* Oslo: Tapir akademisk.
- Hovdenak, M. m.fl.** (2006) *Nynorskordboka. Definisjons- og rettskrivingsordbok.* Oslo: Samlaget.
- Innst. S. nr. 200 (2002-2003)** *Om trosopplæring i en ny tid. Om reform av dåpsopplæringen i Den norske kirke.* Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen. Hentet 2.mai 2010 fra <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Stortinget/2002-2003/inns-200203-200.pdf>
- Johnsen, E. T.** (red.). (2007) *Barneteologi og kirkens ritualer. Perspektiver på trosopplæring, barn og konfirmanter.* Oslo: Det praktisk-teologiske seminars skriftserie nr. 14.
- Jacobsen, D. I.** (2005) *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode.* Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Kirkerådet** (1992) *Plan for dåpsopplæring i Den norske kirke. Dåpen og veien videre* Oslo: Kirkerådet.
- Kirkerådet** (2008) *Når tro deles. Styringsgruppas rapport fra Trosopplæringsreformens forsøks- og utviklingsfase 2003-2008.* Oslo: Kirkerådet.
- Kirkerådet** (2009) *Plan for trosopplæring i Den norske kirke. Vi deler. Høringsutkast 2009.* Oslo: Kirkerådet.
- Kirkerådet** (2010) *Plan for trosopplæring i Den norske kirke. Gud gir – Vi deler.* Oslo: Kirkerådet.
- Krogh, T. m.fl.** (2003) *Historie, forståelse og fortolkning. Innføring i de historisk-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter.* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Leenderts, T.A.** (2007) *Når glassflaten brister. Om brytning mellom livet og troen* Oslo: Verbum.
- NESH** (2006) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi.* Hentet 28.okt 2009 fra [http://www.etikkom.no/Documents/Publikasjoner-som-PDF/Forskningsetiske%20retningslinjer%20for%20samfunnsvitenskap,%20humaniora,%20juss%20og%20teologi%20\(2006\).pdf](http://www.etikkom.no/Documents/Publikasjoner-som-PDF/Forskningsetiske%20retningslinjer%20for%20samfunnsvitenskap,%20humaniora,%20juss%20og%20teologi%20(2006).pdf)
- NOU 2000:26** (2000) *"...til et åpent liv i tro og tillit": Dåpsopplæring i Den norske kirke.* Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning. Hentet 12.desember 2009 fra

<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20002000/026/PDFA/NOU200020000026000DDD/PDFA.pdf>

Okkenhaug, B. (2002) *Når jeg ser ditt ansikt. Innføring i kristen sjelesorg*. Oslo: Verbum.

Repstad, P. (2007) *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sagberg, S. (2008) *Barnet i trosopplæringen. Pedagogiske og teologiske refleksjoner over barneteologi, spiritualitet og livssyn*. Oslo: IKO-Forlaget.

Saxegaard, K. M. (2008) *High Fidelity – And Character Complexity in the Book of Ruth*. Doktorgradsavhandling ved MF

Saxegaard, K. M. (2009) Når Gud angrer – nesten. Gammeltestamentlige fortellinger fremstilt i norske barnebibler. I: Prismet, 60. Religionspedagogisk tidsskrift. Oslo: IKO-Forlaget

Senter for Livsmestring (a). *Om Senter for Livsmestring*. Hentet 2.mai 2010 fra <http://www.livsmestring.no/default.aspx?pageId=3>

Senter for Livsmestring (b). *Senter for Livsmestring – Bergen*. Hentet 2.mai 2010 fra <http://www.livsmestring.no/default.aspx?pageId=16>

St.meld. nr.7 (2002-2003) *Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja*. Oslo: Det kongelige kultur og kyrkjedepartement. Hentet 12.desember 2009 fra <http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20022003/007/PDFS/STM200220030007000DDDDPDFS.pdf>

Tranøy, K. E. (1986) *Vitenskapen – samfunnsmakt og livsform*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Walpole, R. E. m.fl. (2002) *Probability & Statistics for Engineers & Scientists*. Prentice Hall; Seventh edition.

Wangensteen, B. (red.) (2005) *Bokmålsordboka. Definisjons- og rettskrivningsordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.

Wigen, T. (1993) *Religionsfilosofi. En bok om tro, fornuft og livets mening*. Oslo: Luther Forlag

Vedlegg 1. Wilcoxon signed rank sum test.

- Test av utvikling mellom PFD og PFT

Ut fra Tabell 1 og Tabell 2 er det vanskelig å dra en bastant slutning på om det virkelig har vært en utvikling fra PFD til PFT rundt temaene *livshjelp* og *livet er vanskelig*. Det ser ut til at det har vært en generell økning i fokus på *livshjelp* fra PFD til PFT og motsatt utvikling for *livet er vanskelig* kategorien. For å undersøke om denne utviklingen er reell har jeg tatt i bruk den ikke parametriske metoden *Wilcoxon signed rank sum test* som er presentert i *Probability & Statistics for Engineers & Scientists* (Walpole m.fl. 2002). Testen er ikke parametriske og det knyttes dermed ingen antagelser til fordelingen av frekvensene. Testen sammenligner frekvensen for at ord i hver kategori oppstår i de ulike kategoriene. For *livshjelp* mistenker jeg ut fra registreringene en frekvensøkning fra PFD til PFT. Av den grunn er følgende hypoteser testet for denne kategorien:

H_0 : Frekvens for PFD er lik PFT²¹

H_1 : Frekvens for PFD – PFT >0

Tabell 3 Rangering av PFD-PFT for *livshjelp* kategorien

<i>Livshjelp</i> i PFD og PFT	<i>Plan for dåpsopplæring</i>	<i>Plan for trosopplæring</i>	PFD-PFT	Rank
Kodingsenheter	Frekvens pr. 5000 ord	Frekvens pr. 5000 ord		
Livstolkning	0	3,04	-3,04	10
Livsmestring	0	2,83	-2,83	9
Hjelp til	12,50	2,17	10,33	13
Legge til rette for	1,88	6,96	-5,08	12
Tolke	0	1,52	-1,52	7
Utruste	0,94	2,61	-1,67	8
Forstå	0,63	1,09	-0,46	2
Mestre	0	1,09	-1,09	4,5
Selvforståelse	0	0,44	-0,44	1
Selvbilde	0,31	1,74	-1,43	6
Livshjelp	0	0,87	-0,87	3
Livsspørsmål	0	1,09	-1,09	4,5
Livet	6,25	11,09	-4,84	11

²¹ H_0 vil bli forkastet ved et signifikansnivå på 0,05.

For denne testen er det viktig å bemerke at vi kun har 26 observasjoner og dermed 13 par. Testen tar hensyn til få observasjoner, men likevel er den sårbare for tilfeldigheter når testgrunnet er så lavt. Denne testen gav en P-verdi²² på 0,0126, eller ca 1,2 %. Det betyr at H_0 blir forkastet og at det da altså har vært en utvikling. Forkastingen av H_0 er så klar at jeg vil si at dette er et sterkt resultat. Resultatet hadde vært enda sterkere om testen hvilte på flere observasjoner. Kun 1 av 13 observasjoner har hatt nedgang fra PFD til PFT. Jeg mistenker en motsatt utvikling for kategorien *livet er vanskelig*. Dette gir følgende hypotesetester:

H_0 : Frekvens for PFD er lik PFT²³

H_1 : Frekvens for PFD – PFT < 0

Tabell 4 Rangering av PFD-PFT for kategorien *livet er vanskelig*.

<i>Livet er vanskelig i PFD og PFT</i>	<i>Plan for dåpsopplæring</i>	<i>Plan for trosopplæring</i>	PFD-PFT	Rank
Kodingsenheter	Frekvens pr. 5000 ord	Frekvens pr. 5000 ord		
Lide	1,56	0,65	0,91	15
Job	1,56	0,22	1,34	17
Tvil	2,50	0,65	1,85	18
Klage	0	0,87	-0,87	14
Sorg	0,94	1,74	-0,80	12
Sykdom	0,31	0,22	0,09	1
Død	2,81	1,96	0,85	13
Vanskelig	1,56	0,87	0,69	11
Krise	0	0,44	-0,44	6
Skilsmisse	0,94	0	0,94	16
Oppbrudd	0	0,44	-0,44	6
Urettferdighet	0	0,44	-0,44	6
Ond	1,56	2,17	-0,61	9
Krig	0,63	0,44	0,19	2
Vold	0,63	0	0,63	10
Overgrep	0	0,22	-0,22	3
Bot	0,63	0,22	0,41	4
Synd	5,94	2,61	3,33	19
Forsakelse	0,94	0,44	0,50	8

²² P-verdi angir sannsynligheten for å observere noe annet enn H_0 gitt at H_0 er reelt.

²³ H_0 vil bli forkastet ved et signifikansnivå på 0,05.

Resultatene fra denne testen gav en p-verdi på 0,06. Dette indikerer at det har vært en utvikling fra PFD til PFT, men testen forkaster H_0 ved et signifikansnivå på 0,05. En P-verdi på 0,06 betyr at testen estimerer sannsynligheten for at H_0 er rett gitt våre observasjoner til å være 6 %. Det er altså overveiende sannsynlig at det har vært en utvikling. Men jeg presiserer likevel at H_0 ikke kan forkastes ettersom at testens grense ligger på 5 %.

Konklusjon

Hypotesetesten i Tabell 3 gav signifikant utvikling som taler for at det har vært en tendens til at kategori *livshjelp* har økt fra PFD til PFT. Resultatet ville imidlertid vært enda sterkere om testen hvilte på flere observasjoner.

Hypotesetesten i Tabell 4 gav tilnærmet signifikant utvikling som taler for at det har vært en tendens til at kategori *livet er vanskelig* har blitt tonet ned fra PFD til PFT.

Til grunn for disse konklusjonene må vi legge til grunn at utvalget av kodingsenheter er et representativt og godt utvalg for henholdsvis *livshjelp* og *livet er vanskelig*.

Vedlegg 2. Transkribert intervju med Kristine Aksøy - seksjonsleder for barn, unge og trosopplæring i Kirkerådet.

Dato: 23.april kl. 09.00. Slutt kl. 10.30

Sted: Rådhusgaten i Oslo. Et møterom i Kirkerådets lokaler.

Trosopplæringsplanen

00.09 Fortell om prosessen som ledet fram til planen som ble vedtatt i november.

Prosesen har jo på en måte vært lang og er jo et redskap som er blitt til som en konsekvens av trosopplæringsreformen i DNK, som ble igangsatt med en forsøks- og utviklingsfase i 2004. Og hvor Kirkerådet bad styringsgruppa for trosopplæringsreformen på grunnlag av forsøksfasens erfaringer å utarbeide et utkast til en ny plan for trosopplæring i DNK.

Som skulle erstatte *Plan for dåpsopplæring fra 1991*?

Ja, ble vedtatt på Kirkemøtet i 1991. Så det var den siste saken som styringsgruppa for forsøksfasen i trosopplæringsreformen leverte videre inn i Kirkeråds- og Kirkemøtebehandling. Så planen bygger på forsøks erfaringene fra trosopplæringsreformen, men den bygger også i veldig stor grad på den prosessen som egentlig har vart fra begynnelsen av 70-tallet gjennom det som ble kalt for UPRO (Undervisningsprogram for hjem og kirke) hvor IKO hadde en særlig rolle i det. Det som gav oss dåpsamtalen, 4års boka og en kontinuerlig prosess i DNK på jobbe med plan for konfirmasjonstida som hadde pågått også lenge før det også, fra 50- og 60-tallet. Så den planen vi nå har fått viderefører de tradisjonene som er videreutviklet over lang tid, men tar samtidig inn i seg en del av de impulsene og den lærdommen som er gjort gjennom forsøksfasen i reformen.

02.05 Hvilken rolle hadde du i dette arbeidet?

Jeg ledet prosessen med utarbeidelsen av planen. I Kirkerådet var vi jo på det tidspunktet trosopplæringssekretariatet som jobbet med ulike sider ved trosopplæringsreformen og var saksforberedere for styringsgruppa, så jeg ledet denne gruppa i trosopplæringssekretariatet som administrativt jobbet med dette. Men det involverte også dialog med veldig mange fagmiljøer. Vi hadde planverksteder rundt omkring i Bispedømmene der vi involverte ansatte i kirken på ulike nivå til å komme med innspill og gi respons på og ulike biter av planen gjennom en prosess på halvannet år omtrent.

03.25 Og selve planen er lagt i pennen av noen her i kirkerådet?

Ja, men av flere. Vi har også innhentet tekster og hatt en del ressurspersoner som responsgivere på tekster. Men vi har fordelt hovedansvaret for ulike deler av tekstene. Noe av dette har jeg skrevet, noen deler har andre kollegaer skrevet, men så har det vært i prosesser der man har jobbet sammen på tekst. Både i de valgte organene i Kirkerådet gjennom høringsprosessen, som også gav vesentlige innspill til planen, og til sist da i behandlingen i Kirkemøtet.

04.18 Hvilke tilbakemeldinger fikk dere etter høringsutkastet?

Vi fikk jo hovedinntrykket av høringen var en positiv respons. Og da må jeg ta et forbehold om at jeg ikke sitter med hele høringssvaret present, det har jo du, så det kan du på en måte legge mye av... Tilslutningen, som det store bildet, gikk jo på form og på hovedtanker eller fundamentet for planen fikk god tilslutning gjennom høringen. Men så fikk vi jo selvfølgelig, og det er jo en høring til for, gode innspill til videreutvikling, suppleringer, justeringer som var veldig verdifulle. Og som jeg tror har bidratt til å styrke planen kvalitetsmessig og så har en sånn høring en veldig viktig funksjon i forhold til forankring. Så en høringsprosess er også en måte å forankre planen i de miljøene som skal eie den og bruke den.

05.45 Enkelte betraktet planen som idylliserende. Hva er din kommentar til det?

Ja, altså vi registrerte også det. Det som ble etterspurt er riktig en idylliserende beskrivelse i forhold til livet, det ondes problem, altså at både troen og livet kunne omtales noe friksjonsløst, tror jeg er et type sitat jeg tror jeg kan huske fra en av høringene. Og vi tenkte, ja det kan hende det at det kan fremstå

sånn. Så vi jobbet gjennom planen en gang til for å se de stedene vi mente dette anliggende faktisk var sagt, om det kunne tydeliggjøres bedre, om det var steder der det manglet og det burde inn. For vi fikk ikke mange konkrete innspill på hvor og hvordan. Vi fikk det mer som en generell tilbakemelding og da særlig til kapittel 2 og 3. Så i bearbeidingen etter høringen, så gikk vi gjennom teksten i kapittel 2, som jo er dette med Vi deler for å se hvilke steder det ville være helt naturlig å si noe om livet på godt og vondt. Og i innholdskapittelet i alle disse aspektene som da beskrives om det var gitt tydelige nok ansatser til om det var både å kunne ta opp lidelse, det ondes problem, livet også med de vanskelige spørsmålene. For dette var jo ikke et uttrykk for å ikke ønske å gjøre det. Det var et uttrykk for at denne planen er såpass lite konkret at det blir hele tiden en balanse for om du har kvitert ut et tema når det er nevnt en gang, eller må det nevnes fem ganger for å ha vekt.

08.25 Du snakket om kapittel 2 og 3. Ble det gjort endringer?

Ja, eller endringer er kanskje å ta litt hardt i. Det ble gjort justeringer. Det ble kanskje tilføyd et ord her og der. Smerte, sorg, der det egentlig var omtalt naturlig i sak for å tydeliggjøre at det var der. Og nå klarer jeg ikke helt å gjøre rede for hvert enkelt utkast ..., men det kan nok hende at det ble tilføyd på temanivå noen flere steder i kapittel 3. Ellers i kapittel 2 handlet det mer om å videreutvikle den teksten ved og mer supplere teksten med ord som konkretiserte vondt og vanskelig nær sagt.

09.32 Ble det tatt utgangspunkt i dåpsopplæringsplanen, eller startet dere utformingen av trosopplæringsplanen med blanke ark på bakgrunn av trosopplæringsreformen?

Nei, den lå ikke helt vekke. Forsøksfasen er ikke frakoplet fra *Plan for dåpsopplæring*. Forsøksfasen bærer preg av at DNK ikke har utviklet seg og den planen har hatt ganske stor innvirkning på hvordan menighetene har utviklet trosopplæringen sin. Du ser for eksempel de fasetiltakene som mange menigheter i forsøksfasen valgte å videreutvikle er jo fasetiltakene, eller det som kalles for avgrensede tiltak i *Plan for trosopplæring*. Så vi ser på hvilke tidspunkt som mange fullskalamenigheter har valgt å sette inn tiltakene sine og det er rundt dåp, rundt 4års alder, rundt 6års alder, 6årsfasen var jo på mange måter ny i -91. Det er rundt 10-11års alder knyttet til Bibel, som er en av de avgrensede tiltak der (PFD). Så både forsøkene og det som nå da står som kjernetiltak, anbefalte tiltak i den nye planen, bygger på og viderefører det. Samtidig, når det gjaldt struktur, så ønsket vi å lage en plan som både gav menigheten god nok frihet til å sette inn sine tiltak der det er riktig for dem og samtidig gi nok impulser i noen grad å kunne få en noenlunde enhetlig praksis i hvor de store innsatsene gjøres i trosopplæringen. For det er jo dilemmaet ved et lokalt planarbeid. At menigheten skal gjøre dette ut fra sine ressurser, særpreg og målsetninger og samtidig er det en nasjonal plan som skal realisere et mål som kan realiseres på veldig mange ulike måter, men det vil også være hensiktsmessig med tanke på tilgang til materiell. Man kan si noe om vi trenger kirkebok for 4åringer fortsatt. For der det skjer mye aktivitet, vil det også forventes at det vil finnes en del ressurser. Så du kan si at forskjellen på disse to planene er at den nye planen er løsere i anbefalt modell i forhold til, hvis du ser på sammendragsskjemaet bakerst her, så har denne planen her i kapittel 4, som da er et tilsvarende kapittel til, så har vi for det første laget lengre aldersspenn, så man står friere til å dele inn sånn som det er hensiktsmessig i den enkelte menighet. Og så har vi flere tiltak nevnt under de ulike aldersspenn som kjernetiltak av de som vi da ser mange gjør, enten basert på Plan for -91, eller på forsøksfasen. Men også eksempel på andre aktuelle tiltak som vi ser har forekommet mye ... Så denne er mer som en sånn igangsetter på ideer. Men fordi en del menigheter likevel ber om mer konkret veiledning, fortell oss hva vi skal gjøre, så valgte vi da løsningen med disse vedleggene der vi jo etter høringen laget vedlegg 3, som matcher den der. Og så er det jo eksempler på to enkelte planer som er mer omfattende, men som er eksempler på hvordan disse impulsene i kapittel 3 og 4 kan bli til konkrete planer når det gjelder tiltak og innhold. Så jeg tenker de henger sammen og vi har definitivt forholdt oss til Plan for dåpsopplæring i dette arbeidet. Og flere av oss som har vært inne i skrivningen kjenner også denne planen (PFD) veldig godt og har jobbet med dette i mange år og har det litt under huden. Så når vi for eksempel jobbet med målformuleringer, så forholdt vi oss til det som står her. Det vil man også kunne se at noen ord er med og noen ting er skrudd til og videreutviklet. Det gjelder både *Plan for dåpsopplæring*, og det gjelder også Plan for konfirmasjonstiden.

14.49 Hvilke styrker/svakheter ser du i den gamle planen?

Den har mange styrker. For det første hjalp den DNK til å sette trosopplæringa i system. Så den var veldig verdifull og viktig da den kom. For den satte ord på og tegnet en struktur på en praksis som hadde utviklet seg i DNK. Og den gav også noe tekst i forhold til grunnlagstenkning. Jeg er usikker på hvordan den fungerte i menighetene, hvordan teksten her har fungert i menighetene, hvordan den har blitt brukt. Jeg tror nok veldig mye, basert på bare erfaringer og et slags inntrykk, så tror jeg nok denne skjematisk oversikten (s. 78f) er blitt mest brukt. Jeg jobbet som kateket i DNK da denne planen ble innført og hadde ansvaret for å lede samtalegrupper i prostiet der prester og kateketer satt sammen. Og med studiehefter for å jobbe seg inn i denne planen. Også denne planen gav jo en anledning til at de som er ansatt i stillinger som er aktuell for trosopplæring, da valgte man å fokusere på prester og kateketer, satt seg ned og reflekterte rundt mål og praksis og utvikling og tiltak. Det som kom som innvendig fra mange i -91 var jo det at denne planen ikke var ledsaget av noen særlige ressurser i det hele tatt. Noen ressurser til å gjennomføre den type kurs som jeg nevnte nå, men ikke økte ressurser til menigheter i form av penger eller stillinger eller noe. Sånn at den ble jo møtt av en hvis type matthet over at man erkjente størelsen på jobben, og ikke opplevde å få tilført ekstra ressurser for å gjøre mye av det. Kateketene, som jeg var i tette kontakt med, tok i mot denne planen på en veldig god måte og brukt den som et redskap. Det var nok en større jobb å måtte motivere en del prester til og liksom ta den og bruke den, mens andre nok har sett verdien av den og brukt den. Og så har jeg nok også fått som tilbakemelding nå i høringsprosessen at disse litt sånne konkrete, denne er ganske så konkret i forhold til henvisninger til bibeltekster for ulike alder og sånt noe, har vært brukt av en del. Både i lokalmenigheter, men i særdeleshet i organisasjonene. Søndagsskoleforbundet, KFUK/KFUM speiderne har gitt tilbakemelding om at de har tatt opp denne planen og brukt både temahenvisninger og teksthenvvisninger når de har laget opplegg og materiell. Så det fikk oss jo til også etter høringen til å legge noe mer konkret innhold på det i den nye planen. Liste med kjernetekster, liste med kjernetiltak, altså det som ligger på vedleggs plass da, kom inn som et svar på bestillingen fra de som er leverandører av materiell og metodikk som ønsket litt mer konkrete føringer på når og hva.

Noen svakheter også?

Nei, jeg vet ikke om jeg klarer helt og ... Svakheten var jo ikke til plandokumentet, men til ressursene som ledsaget den. Det var enda et plandokument som ble sendt ut i DNK uten å ha sånn veldig mye handlekraft i seg. Likevel må jeg si at Kirkerådet, som sikkert også stod bak dette også i samarbeid med IKO, fikk mye ut av det. Hvis jobben var og kritisk å analysere her, så tenker jeg nok ut i fra hvor vi nå er og hva vi nå tenker, så er nok denne bevisstheten på hva kirkens rolle overfor foreldrene og i særlig grad barna... Altså ordet "hjelp", en trosopplæring som skal hjelpe barna, det er jo en terminologi som vi har blitt litt bevisst nå at vi skal finne noen andre ord om det som kirken gjør. Hjelper barn til å tro, altså barn må ha en mer selvstendig aktiv rolle enn det, men det er mer sånn som tiden nok har lært oss, og et uttrykk generelt i pedagogikken om barn og unges rolle generelt. Og en styrke er absolutt strategien her. Den gav oss en strategi og den er jo videreført i planen i forhold til å fokusere på punktvis breddetiltak i menigheten som har en helt bevisst tankegang og forbindelse til hva som kan skje i hjemmet, involvering og samarbeid med hjemmet, gjerne gi noen ressurser til hjemmet som gjør at tro kan praktiseres der. Og tilknytning til gudstjenstlivet og barne- og ungdomsarbeidet. Det har jo denne planen (PFD) på en god måte satt i en sammenheng.

20.45 Vil du karakterisere *Plan for trosopplæring* som en plan laget av grasrota eller kirka?

Ja, men kirka er jo grasrota.

Ja, beklager. Dårlig stilt spørsmål. Er det politikk eller demokrati, eller en blanding kanskje?

Jeg holder en del kurs og da bruker jeg å si at *Plan for trosopplæring* er blitt til som en skikkelig dugnadsjobb i DNK. Den bygger på, som jeg sa, Plan fra -91 og en utvikling som har foregått i 40 år, minst, i DNK. Den bygger reelt på erfaringer fra forsøksfasen i reformen som er lokalmenigheters erfaringer. Den bygger også på arbeidet som er gjort i de regionale og nasjonale utviklingsprosjektene som har vært fagutviklingsprosjekt i stor grad hvor vi har lært veldig mye. Det betyr at faginstusjonene og barne- og ungdomsorganisasjonene gjennom det også har vært med på å levere. Men den bygger også på NOU'en og de grunnlagsdokumentene som lå forut for vedtaket av trosopplæringsreformen. Livstolkning og livsmestring og de ordene som kom da. De har jo fortsatt blitt med og på en måte de målsettingene og det litt sånn ideologiske hovedlinjene som har preget forsøksfasen i reformen er også videreført og videreutviklet i denne planen. Den har fått noen

ovenfraimpulser som vi har fått gjennom disse politiske dokumentene som jo egentlig kommer fra et kirkelig sammensatt utvalg. Så det har jo vært et samvirke mellom kirkelig kompetanse og politiske prosesser. Jeg håper at vi har fått til en slags kombinasjon av det.

23.20 Professor i pedagogisk filosofi Hans Løvli uttalte seg positivt om planen i forhold til skolens planer, blant annet fordi *Plan for trosopplæring* legger så stor vekt på at læring handler om å delta og å dele. Fortell kort om de pedagogiske prinsippene som planen bygger på?

Vi lette lenge da vi skulle begynne å utarbeide dette plandokumentet hva som skulle være innsteget i forhold til form. Vi hadde vår egen *Plan for dåpsopplæring* fra -91. Og vi så på skoleverket med tanke på hvordan man bygger opp planer der nå. Og så tenkte vi hva som på en måte skal danne grunnlaget for en plan i kirka. Man kunne jo tenke en type som skulle erstatte det skolen ga før. Så vi kunne finne ut hva som er blitt borte i skolens plan, for så å ta det inn i kirkens plan. Da kunne vi lage en plan som lignet ganske mye på skolens planer fra en liten tid tilbake. Men så tenkte vi at hvis kirka nå har fått tilbake hovedansvaret for trosopplæringen, så må vi finne ut av hva som kjennetegner kirka som læringssted for det første. Og hva som er utgangspunktet og særpreget ved trosopplæring. Og dermed måtte vi gjøre en teologisk jobb i forhold til synet på forståelsen av dåpen og oppdraget med å døpe og lære som har vært noe annet enn oppdraget i skolen. Det har nok vært det som i forsøksfasen i trosopplæringen har gitt oss som det vi opplevde som nyest i forhold til der vi kom fra. *Plan for dåpsopplæring* er bygget ut fra en type utviklingspsykologisk modell; hva passer for barn i alderen sånn og sånn. Og enhver undervisning måtte forholde seg til den type kunnskap, men man trenger ikke nødvendigvis å ha det som hovedinnsteg. Så innsteget vårt ble jo da hva er oppdraget i dåpsopplæringen. Jo, Gud gir – vi deler. Læringen skal skje i menigheten som er et lærende fellesskap, der vi som døpte sammen er i denne læringsprosessen i et livslangt perspektiv. Samtidig må noen strukturere dette. Noen må ha ansvar for, å legge til rette for, at dette da skjer systematisk. Og man skal heller ikke gi barn større ansvar enn det som riktig å gi barn på ulike aldre for sin egen læring og utvikling. Så det å jobbe både med forståelsen av både menigheten som læringssted, og barn og unge som døpte fullverdige medlemmer som alt har fått troen, hva er det da som skal læres? Og det er noe av det vi prøver å bryne oss på i de to-tre første kapitlene i planen.

27.20 Har dette en sammenheng med trosopplæringens barneteologi, med tanke på hva professor Løvli sa?

Ja, definitivt. Det er jo det jeg tenker at han (Løvli) har lest. Vi har prøvd å implementere det og legge det der som en plattform. Og jeg synes han bekrefter det med sin kommentar at det har vi fått til og det er jo litt morsomt for han har jo ikke fulgt godt med på barneteologiutviklingen i Den norske kirke. Så han ser det jo med et litt annet blikk, men han ser det. Og det er fint. I tillegg til barneteologien så tenker jeg at det som også særpreger denne planen er ekklesiologien; Hvem er kirken?

Livstolkning og livsmestring

28.05 Livstolkning og livsmestring er viktige begreper i den nye planen. Hvorfor har disse begrepene fått så stor plass i den nye planen?

Det tror jeg de har fått fordi at da NOU'en kom og planen ble vedtatt i stortinget, så var det mye kjent. Men så kom det inn noen nye begrep, som gjorde trosopplæringen til et litt sånn større allment prosjekt i tillegg til et kirkelig og et personlig prosjekt. Altså tro i den enkelte og trosopplæring i kirken. Så kom livstolkning og livsmestring inn som ord som pekte på verdien av trosopplæring utover det man tradisjonelt kanskje har tenkt er noe kirken driver med og tro er viktig litt sånn intravenøst for den enkelte. Men det gav noen impulser til å tenke både helhetlig om hvorfor trosopplæring er viktig. Det har ikke bare med den lille sektoren av menneskeliv som vi kan si er tro, men som du liksom kan sette et kryss over og så kan du leve godt uten. Men at det handler om å være utrustet til å være et helt menneske.

Og da snakker vi ”... til et åpen liv i tro og tillit” i -99?

Ja. Og i kapittel 4 i ”... til et åpent liv i tro og tillit” gir en del ansatser til den ideologien som er videreført i planens grunnlagstenkning. Som gir impulser til å tenke veldig helhetlig og trosopplæring. Om liv og tro som henger sammen. Og så ser vi og i de første søknadene som kom fra menighetene som søkte prosjekt. Så fungerte disse begrepene fornøyende. Altså trosopplæring som skal gi livstolkning og livsmestring førte til at tillegg til mer sånn tradisjonelle tilnærminger og

videreutvikling av ting vi har gjort i kirka basert på gudstjenester og utdeling av bøker og kristne sanger, bibelfortellinger og alt det der, så ønsket mange menigheter og både ta opp og tydeliggjøre livstemaer på større måte og også ta i bruk metoder som var mer enn de tradisjonelle kirkelige steder nær sagt. Altså å ta i bruk naturen som sted for trosopplæring. Fjellklatring eller kirketårnklatring som en metode i trosopplæringen hvor det å både mestre fysiske utfordringer og det å reise problemstillinger til, særlig for ungdomsfasen kanskje, livet i sin alminnelighet i en kirkelig ramme. Det kom som litt svar på at de ordene kom for utfordret til litt nytt.

Det gav mersmak til en ny giv?

Ja, jeg tror det. Det kom som noe litt nytt. Man har jo snakka om etiske temaer og skaperverk og den type ting. Solidaritet, internasjonal solidaritet, i trosopplæring tidligere også og kanskje i særdeleshet i konfirmasjonstiden. Men i tillegg til det vi synes var litt kjent, selvfølgelig skal trosopplæring handle om å bli kjent med bibelen og sentralt innhold i den kristne tro og praksis i kirken, gudstjenesten, bønningen, salmene, så åpnet det for å utvide og tenke på å sette disse tingene sammen i en litt større sammenheng og se livet i relasjon til det i en større grad.

Men kunne dette ha skjedd i -92 også? Eller er det noe i tiden nå, som gjør at dette blir sett på som viktig og som gir en giv.

Ja, si det. Det ville sikkert ikke vært noe i veien for at det skulle skjedd i -92. I -92 var vel egentlig utfordringen å få satt i system å utvikle mer breddetiltak i trosopplæringen. Da var vi i en situasjon der barne- og ungdomsarbeidet hadde vært på en måte hovedbærere av det kirka gjorde rettet mot barn og unge. Supplert med noen få krafttiltak da som stort sett var på nasjonalbasis 4års fasen og konfirmasjonstid i tillegg til dåp. Og så litte granne etter hvert som det vokste fram rundt 6åringene og 11åringene, men også da i kombinasjon med skole/kirke samarbeid ligger jo inne som en del av *Plan for dåpsopplæring* fra -91. Sånn at -91-utfordringen var nok å bevege seg i en retning fra å tenke barne- og ungdomsarbeid som når et sted mellom 10-30 % av årskullene, er ikke godt nok som en systematisk trosopplæring for alle døpte. Vi må i tillegg ha det som der ble kalt for avgrenset tiltak. For og innimellom nå skikkelig bredt ut. Så det tror jeg var det vi trengte i 91. Og få hjelp til å se det at i tillegg til et godt barne- og ungdomsarbeid, så trenger vi å ta på alvor breddeutfordringen og lage type flere konfirmasjonstider i løpet av oppveksten.

Så det var på en måte 91's fokus?

Vi trengte den strategien og bevisstgjøringen på å tenke sånn type systematikk i -91. Og så utfordret vi med tanke på å videreutvikle en sånn type strategi i denne planen her, men med disse nye ordene på målsetningsnivå og innholdsnivå, så utfordret jo NOU til å ta med tradisjoner og det som har vært kirkens sentrale innhold og anliggende videre, men samtidig putte det tydeligere inn i samfunnet rett og slett.

35.15 Hva legger du i begrepet livstolkning?

Jeg legger en ... ja, hva legger jeg i ordet da. En forståelsesramme for livet. Den kan være veldig generell. Noen ungdommer i dag har kanskje ingen spesiell livstolkning, mens noen har en mangfoldig type livstolkning som er satt sammen av mange typer ulike ideologier. Men en tolkningsramme for livet. Ideologisk og religiøst. Kanskje i særdeleshet. Forståelsen av perspektivet på det hele. Målet med livet.

Men tror du ungdom kjenner seg igjen i begrepet, hva det betyr? Det er jo ikke sånn kjempekonkret. (Leser definisjonen på s. 14).

Det er jo en kristen livstolkning. Sånn at livstolkning mer generelt er jo mer hva slags type ideologi, veldig vidt forstått.

Ja, jeg sikter til kristen livstolkning.

Få hjelp til å se seg som skapt, tenke som døpt. Hvis ingen noensinne deretter i livet tematiserer at du er døpt, så vil man jo heller ikke kunne tolke livet sitt i forhold til hva det betyr av innhold og mening. Når det står kristen livstolkning i denne planen så handler det om å få kunnskap nok til å kunne ha en mulighet til å se seg selv i rammen av en kristen tro og verdisett.

Og det gjelder for både livstolkning og livsmestring?

Kristen livstolkning, men når det står livsmestring det vet jeg ikke. Så livsmestring tror jeg står helt generelt som en utrustning til å mestre livet. Og det kan gjøres ut fra en kristen tro, men også mange andre type ideologier eller religioner tenker jeg.

Mens livstolkning kan ha, eller har en "kristen" foran seg?

I denne planen har det en "kristen" foran seg ja, som du jo leste i teksten.

Men det står jo ikke "kristen" foran hver gang det står livstolkning i planen?

Nei, for det står jo nettopp i teksten som introduserer disse punktene, og det er jo en litt sånn grafisk ting også. Det kunne godt stått kristen livstolkning der (s. 15). Samtidig som det nettopp skaper den forvirringen som du nå gav uttrykk for. Ja, kristen livstolkning og livsmestring. Hva er kristen livsmestring, det er vanskelig å svare på. Kristen livstolkning er mulig fordi å tolke noe som noe, må være i forhold til noe. Så der gir jo "kristen" mening. Men en kristen livsmestring til motsetning fra en buddhistisk livsmestring synes jeg kanskje på samme måte ikke gir en mening, for det handler om en mer generell ... å bli utrustet til å mestre livet.

Men hvis du skal snakke med en 3-, eller 4åring og beskrevet hva er kristen livstolkning er?

Men det ville jeg jo ikke ha gjort. Trosopplæringens innhold er strukturert ut fra disse tre aspektene; kristen livstolkning og livsmestring, kirkens tro og tradisjon, og kristen tro og praksis. Jeg ville jo heller ikke forklart en 3åring hva en kristen tro og tradisjon. Men ut fra overskriften "kirkens tro og tradisjon" eller overskriften "kristen livstolkning" så springer det en del temaer, og de jo det jeg ville ha jobbet med å formidle til barnet. Ikke fortelle "kjære lille treåring" hva kristen livstolkning er. For dette er et plandokument for de som lager de planene som skal legges til rette for at 3åringene kan få hjelp til sin livstolkning. Og da kan det handle om at treåringen kan synge "hvem har skapt alle blomstene, hvem har skapt både deg og meg, jo Gud i himmelen. Det blir det til for en treåring tenker jeg.

Men en enda mer konkret beskrivelse av hva kristen livstolkning er, er kanskje ikke mulig?

Det er mulig å få det mer konkret, men da må vi ned å gjøre det sånn som jeg sa nå: Hva betyr det for eksempel for en 3åring som skal forstå seg selv i lys av relasjonen til Gud. Da vil du kunne synge: "hvem har skapt både deg og meg, jo Gud i himmelen". Og for en 17åring så vil du kunne sette andre ord og måter å gripe det an på. Det er på en måte plantekstenes dilemma. De skal være innholdsmetta, ikke gale og samtidig gi mening. Gir de ikke mening så hjelper det ikke. Nå tenker jeg jo og at i kap 3, der dette står, så bygges det ut bit for bit fra en veldig generell inngang til dette med at sentrum i trosopplæringen er Guds kjærlighet i Jesus Kristus som er helt abstrakt som et uttrykk. Og så prøver man å si noe konkret om hva det kan være. Og så konkretiseres det eller synliggjøres det en type helhet gjennom disse tre aspektene hvor livstolkning og livsmestring er en av de, og så konkretiseres det ytterligere gjennom oppsettet på s. 16 og 17 i planen. Hvis jeg til en voksen person skulle forklare hva det betyr mer konkret, så hadde jeg henvist til de mer konkrete temaene som står i forlengelsen av det.

42.56 Hva legger du i begrepet livsmestring? Kanskje litt lettere å forholde seg til?

Ja, jeg vil tenke det. En trosopplæring som skal gi hjelp til å mestre livet, som skal utruste. Og der kommer kanskje den motgangen inn. Å ha et fundament som bærer, som kan gi håp, som kan gi et sted å gå når livet er vanskelig, som kan ha ord, bønner, altså uttrykk for livet. Både når livet er godt og når livet er vanskelig. Og for meg, så tenker jeg at både positiv utrustning, å ha tro på egne ressurser og realisere potensialet sitt ligger i livsmestring. Men også det å kunne møte krise, handtere problemer, handle etisk. Være et helt og integrert menneske.

(Henviser til side 14 og leser: "Dette kan gi utrustning til å leve i hverdag og høytid, i sorg og glede, i krise og oppbrudd, alene og i fellesskap" Etter fellesskap der, er det der skillet går mellom livstolkning livsmestring?)

Nei

Eller er det fra "dette kan gi utrustning til..." ment å være en overgang fra det som handler om livsmestring.

Ja, jeg tenker det som en bro, som koplek sammen.

44.57 Hva vil du si er forskjellen på begrepene?

Jeg tenker jo at livstolkning beskrives her som en forutsetning for livsmestringen. Så kan det godt hende at man kan mestre livet i sorg og krise, og alt det der, uten å ha en veldig bevisst type livstolkning i bunn. Fordi det er en allmennmenneskelig type ferdighet som kan utvikles på grunnlag av flere ting. Denne planen peker på kristen livstolkning som en ressurs for det da. Men jeg tenker at hele mennesker som lever i en verden med mange impulser, vil også bruke andre redskaper for sin

livsmestring enn den livstolkningen som de legger til grunn. Jeg tror jo, kanskje, at det er en utfordring i dag at veldig mange mennesker ikke har en bevisst sånn type plattform av verdier eller tro eller... De mestrer jo livet sitt likevel, men da kanskje ikke på et helt reflektert grunnlag, eller kanskje på et sammensatt grunnlag. Det er andre positive kilder til livstolkning enn det spesifikt kristne innholdet og de kristne praksisene. Og nettopp det tenker jeg jo at, det at livstolkning og livsmestring nå er tatt inn i helheten og beskrivelsen av trosopplæringens innhold, er ment å utvide her også. At vi skal ikke bare gå til Bibelen og bønnene og kirkens tradisjoner for å tilegne oss en kristen identitet. Men, ja, det er denne helheten igjen som livet er. Evenshaug og Hallen, som var ideologisk toneangivende i forbindelse med 91-planene, som allerede da lanserte helhetssynet gjennom å si at kristen oppdragelse er oppdragelse rett og slett. Sånn at trosopplæring er også å sparke fotball med barna. Og ta de på fanget og trøste når de er lei seg. Man må ikke snakke om Gud for at det skal være trosopplæring. Man trenger heller ikke å snakke om Gud for at det skal være en kristen livstolkning, men en helhetlig tilnærming.

48.45 Verken livstolkning eller livsmestring er nevnt i *Plan for dåpsopplæring* og så vidt nevnt i Styringsgruppas rapport. Hvor kommer disse begrepene fra? (Det har vi vært inne på, men når de ikke står i Styringsgruppas rapport: "Når tro deles"?)

Nei, den er kanskje ikke det? Kapittel 5 er jo i stor grad..

Jeg sammenliknet planene, og det stod et lite avsnitt om livsmestring, men livstolkning stod det ingenting om.

Det tør jeg ikke svare på. Men det kan du gjøre på kirken.no. Gjør et søk for å dobbeltsjekke.

49.50 Er begrepene ment å erstatte andre begreper, i tilfelle hvilke?

Ikke veldig bevist å si: hver gang dette begrepet dukker opp i *Plan for dåpsopplæring*, så erstatter vi det livstolkning eller livsmestring. Vi har ikke tatt denne planen for oss bit for bit og erstattet på noe vis. Jeg tror mer at vi har prøvd å bake det inn i helheten og så synes jeg det nå blir interessant å lese det du nå skriver.

Innholdsanalysen

50.30 *Plan for dåpsopplæring* ca. 16 000 ord. *Plan for trosopplæring* ca. 24 000 ord. *Plan for trosopplæring* er dermed 50 % mer omfangsrik enn *Plan for dåpsopplæring*...

Men den her (PFD) har så mye gjentakelser. Så hvordan man teller et ord er veldig interessant. For mange ting står to ganger. Strukturen i dette dokumentet... Jeg husker tilbake til da jeg jobbet med den at: Her står akkurat samme ting gang på gang. Eksempel: Arbeidsmåter står der, 0-3. Og så er det på 0-3 her og der står det "Arbeidsmåter" her. Helt identisk tekst, som et eksempel. Sånn at når man teller ord i denne planen her, så er forskjellen enda større, for denne planen (PFD) skriver to ganger, noen ganger tre ganger, nøyaktig samme ting. Først i løpende tekst og så i oppsett og så i formålsformuleringene har flyttet inn bak. Så du har helt rett i at den nye planen er mer omfangsrik.

Samtidig har jeg vært nødt til å måtte ta de ordene.

Men det betyr at noe som står som innholdsoppsett her, står to ganger. Hvis jeg hadde flyttet hele innholdskapitlet bak i dokumentet, og det kan godt hende at det fungerer sånn, det har jeg ikke sjekket, så kan det godt hende at vi også gjør det. Har du også telt vedleggene?

Ja, jeg har tatt fra forside til siste side.

Ja, da vil gjentakelser i begge planen gå for det samme. Men det er påfallende i denne planen (PFD) hvor mange ganger det samme står flere ganger.

53.56 Livstolkning, livsmestring, tolke, utruste, mestre, selvforståelse, livshjelp og livsspørsmål er sentrale begrep i *Plan for trosopplæring*, men fraværende i *Plan for dåpsopplæring*. Kan du fortelle litt om vektleggingen av dette perspektivet i *Plan for trosopplæring*?

Nøkkelen til det, for du ser hvor påfallende det er hvor mange ganger det står "hjelp til" i PFD. Og hvor få ganger det står til sammenligning i PFT. Disse andre og nye, veldig ofte forekommende ordene som er mer aktive: "å tolke", "å utruste", ja utruste er kanskje beslektet med "hjelp". "Forstå," altså, det er mer aktive ord som putter barnet i en mer selvstendig rolle i forhold til å ikke være hjelpetrengende, men å være delaktig og reflekterende.

Barneteologi?

Ja

55.12 Hva forteller dette perspektivet om dagens samfunn?

Det forteller noe om det generelle synet på barn og unge. For dette med medvirkning er veldig oppe på dagsorden for eksempel i barne- og førskolepedagogikken. Så det sier vel noe at vi forstår barn og unge som mer selvstendige og aktive generelt sett også.

56.10 "Hjelp til" har en frekvens på 40 registreringer i *Plan for dåpsopplæring*. I *Plan for trosopplæring* er det registrert en frekvens på 10. Eksempel: "Å gi hjelp til å leve som kristen innebærer veiledning og hjelp til å se hele sitt liv i lys av den kristne tro." Forteller dette noe om et endret fokus i den nye planen i forhold til den gamle?

Og kanskje, hadde vi "spikket fliser", så hadde det kanskje vært enda færre. For "hjelp til" har vært litt sånn ord som vi har prøvd å finne alternativer til. Så type å "utruste" er et ord som vi synes ivaretar barnets medvirkning fremfor å gi "hjelp til".

57.14 *Plan for dåpsopplæring* har en større frekvens enn *Plan for trosopplæring* med tanke på kategorien "livet er vanskelig". 68-61. Hvorfor vektlegges dette perspektivet i mindre grad enn i *Plan for dåpsopplæring*?

Men her vil jo jeg legge inn noe som du bør sjekke ut i tellingen din. Hvor mange dubletter du har her i forhold til, for nettopp innholdsbeskrivelsen som gjentas flere ganger. Det kan hende, en gjetting fra min side, at hvis du teller på den måten, så er det plutselig halvert. I hvert fall kanskje en tredjedel ned.

Da mener du at man skal se vekk fra ...

Jeg vet ikke helt hva du skal gjøre, men der helt identiske tekster forekommer, om du vil telle det som to eller en. Og selvfølgelig med det samme perspektivet på begge.

To like setninger så kutter du ut den ene?

Ja, det blir din jobb å finne metodikken på det, men som du så, så blir både mål og arbeidsmåter og disse bibeltekstene står helt identisk gjengitt i to kapitler etter hverandre.

Det blir gjengitt, men det står fortsatt i planen. Den som leser planen vil kjenne igjen at teksten står flere ganger. Betyr det at dette vektlegges? Eller vil det kun ha med formen på planen å gjøre.

For jeg tenkte mer på en visuell tilrettelegging. Det punktet der, tilsvarer dette punktet her. Målet her, ... Dette er en sammensetning av tekster fra noen av de kapitlene som kommer foran så det er ikke noe mer, ikke noe mindre, bare hentet opp igjen og satt opp i ny struktur. Jeg vet ikke hvilke konsekvenser det blir for tellingen, men når helt identiske avsnitt kommer på nytt, så er det jo enten en eller to ganger. Du får finne en metodikk.

(Mye frem og tilbake mellom informant og intervjuer).

Dette var en lang digresjon. *(Latter fra begge)*

Hvis vi tar utgangspunkt i 68-61?

Det som fikk meg til å tenke på det. Hvis Job står 5 ganger i PFD. For Job er av de tingene som da vil stå klippet fra samme skjema hit og dit. Så vil jeg kanskje se bort fra den. Men hvis det står i løpende tekst om temaer; lide, sorg, skilsmisse, så synes jeg absolutt det er mer relevant.

Viser til funnene om Job. (s.63 i PFD).

I og med at denne planen vår er mer generell og ikke så konkret. Job står i selve innholdsoppsettet i kap 3. Ja, her. (s. 17): "Job og lidelsens problem". Så vi har ikke valgt fire vers fra Jobs bok. Det er litt del av tematikken. PFD er mye mer konkret. Job forklarer seg ved det tenker jeg. Mange henvisninger til Job, men denne (PFT) er mer generell.

Men jeg ser ellers hva du sier her altså. Det er mer sorg i *Plan for trosopplæring* enn *Plan for dåpsopplæring*, mer klage, mindre tvil, mindre Job, litt mindre lidelse, litt mindre vanskelig liv, ikke skilsmisse. Og samtidig så leste vi nettopp "i krise og oppbrudd". Oppbrudd leser jeg skilsmisse. Du har funnet indikatorer og det må du gjøre. Oppbrudd kan jo være positivt og. Men når det står sånn som her så vil jeg tenke, ja. Dessuten står det jo krise her. Det har du jo ikke tatt med her. Det er jo skikkelig vanskelig. Men krise? Det har du ikke på lista di.

Krise i *Plan for trosopplæring* har 2 registreringer.

Vil argumentere for at "krise" er uttrykk for at livet er vanskelig. *(Latter)*

Jeg setter opp oppbrudd og krise. Krise er ikke registrert i PFD. Så det er 2-0.

Sånn sett synes jeg ikke, oi, det er dobbelt så mye ”ond”. Jeg synes ikke det er så verst hvis det og lykkes er å ha mest mulig av det vanskelige, så synes jeg jo tross alt at det... Jeg ville kanskje forventet, ut fra høringen at du fant mye større forskjell, men forbehold om dimensjoneringen her da, det er en større plan og det er mer original tekst her enn i PFD. Den har enda mindre omfang i og med at en del tekst gjentas flere ganger i den planen.

Du tenker at det ville vært mer i *Plan for trosopplæring ut i fra høringsuttalelsene?*

Det har du sikkert gjort, sett på høringsuttalelsene. Hvor mye mer vanskelig ble det etter at vi gikk igjennom planen for å tydeliggjøre det? Vi ønsket jo å snakke sant og balansert om livet som godt og vondt, så vi har jo virkelig gjort en jobb mellom høringen og sluttproduktet når det gjelder det. Og når jeg nå leser denne listen, så tenker jeg at det har vi kanskje ikke lyktes så verst i. Jeg blir ikke misfornøyd når jeg leser denne listen. Den har i hvert fall i seg tematikk som også bidrar til å tematisere og si noe om at livet er vanskelig, kan være vanskelig. Jeg ble skikkelig fornøyd nå. Det er klart, det hadde vært interessant å lese den motsatte lista. Hvor mange uttrykk er det for at livet er skikkelig bra, gøy osv. Da kan vi se hvordan planen balanseres.

1.08.35 I *Plan for trosopplæring* nevnes det at ”barn lever i ulike familiekonstellasjoner” og ”barn vokser opp i ulike familietyper”. Hvorfor brukes ikke begreper som flytting, adskillelse eller skilsmisse i *Plan for trosopplæring*, men mer vage setninger?

Det er nok ikke et bevisst ønske om å være vag. Det er mer et ønske om å romme mangfold, uten å måtte liste opp. For eksempel barn som har foreldre som lever i partnerskap, skilsmisse og enslige foreldre. Det kunne vi jo ha gjort, men i forhold til utfordringen med at denne planen (PFT) ble veldig lang, så er å si ulike familiekonstellasjoner å si veldig mye uten å måtte si alle de ordene. Det har vært en ønske om å romme det anliggende tydelig. Og på ingen måte å tilsløre det.

1.12.39 Innholdsanalysen viser en tydelig endring i bruken av begrepet ”synd”. 19 registreringer i *Plan for dåpsopplæring*. 12 i *Plan for trosopplæring*. Vil dette si at begrepet ”synd” har gått av ”moten”?

Jeg vet ikke jeg. Og jeg har ikke god nok oversikt over materialet til å si om det er andre konkrete ord som rommer meningen ”synd” i seg. Det vet jeg ikke. Det kan godt hende at... Nei jeg synes det er for sterkt å si at det har gått av moten. Jeg kjenner for lite til hvordan de har tenkt og vurdert.

Sannsynligvis har de ikke lagt vekt på hvordan de skal beskrive synd her, og snakke om synd, forstå hva det er, konsekvenser av det, er jo et viktig anliggende i trosopplæringen. Så vi har ingen agenda på å ta det av. Og det står jo her tross alt, av disse ordene som er uttrykk for at ”livet er vanskelig” så står det jo oftest forekommende likevel da. Så når vi skal snakke om noe som er vanskelig i kirka, så bruker vi kanskje fortsatt overraskende mye ”synd” i tillegg til alle disse konkretiseringene som også ligger her. Jeg tror ikke det er uttrykk for det. Det er et kirkelig ord som krever litt oversettelse for å gi mening i en del sammenhenger. Og folk flest. Det er ord som er typisk eksempel som kan gjøre at kirka gjøres litt uaktuell hvis man ikke finner et språk som faktisk kan få til kommunisere om saken. For det er viktig tema knyttet til både hva synden gjør med oss, og konsekvenser av synden for, og at noe er synd i forholdet mellom mennesker og Gud.

1.14.50 Vil du legge begrepet ”synd” inn under livstolkning eller livsmestring?

Det er et veldig vanskelig spørsmål. For synden handler jo på mange måter om Gudsrelasjonen, men også helt konkrete eksempler at mennesker gjør dårlige valg. Så jeg tenker det hører til i begge delene.

1.15.30 Har du andre kommentarer til innholdsanalysen?

Du har gjort forhåndsarbeidet som vi tar utgangspunkt i her. Jeg synes det er interessant å se hva du har funnet og tilnærmingen du har valgt. Da måtte jeg selv gått inn i en mye mer helhetlig tilnærming til saken og det har jeg ikke gjort.

Spørsmål relevant for hovedanalysen

1.16.42. Synet på barnet og hva det trenger. Barns behov for å tolke. ”En søker ikke bare å utvikle en teologi for eller om barn, men en teologi med barn som gir rom for barneperspektiv på

bibelfortellinger, liturgisk praksis og spiritualitet,” står det i Styringsgruppas rapport. Hva kan du fortelle om barneteologien i *Plan for trosopplæring*?

Vi var der vel litt i starten, var vi ikke?

Jo, det var vi. Barns behov for å tolke?

Det handler om, barneteologi i PFT har et utgangspunkt i barn som er skapt av Gud, barn som er døpt, og dermed fullverdige medlemmer av menigheten og det troende fellesskap i kirka. Og samtidig barn som er i vekst og utvikling og trenger å få impulser for at den vekst og utvikling som ligger i dem rent utviklingspotensialet og i forhold til troen skal kunne realiseres. Jeg tror barneteologien har hjulpet oss å se at også helt små barn er delaktige i trosopplæringen. Vi bruker noen steder her termene: ”noen ganger er vi mottakere, noen ganger er vi deltaker, og noen ganger er vi medarbeider”. Og nettopp det å kunne veksle i trosopplæringen i de rollene der, er en naturlig konsekvens av barneteologien. At barna ikke bare er de som får, men også de som gir, de som er med på å skape,... Når vi sammen møter troen eller en bibeltekst, så vil barnet kunne se og oppdage ting, jeg som voksen vil se og oppdage ting, og sammen vil vi se og oppdage enda nye ting fordi vi snakker sammen med våre litt ulike perspektiv. Det er noe av barneteologien. Da er barna med på å skape.

1.19.40 Bruk av skriftsteder relatert til lidelse, livstolkning og livsmestring. Det er en klar nedgang i bruken av skriftsteder i den nye planen. 414 i *Plan for dåpsopplæring* og 59 i *Plan for trosopplæring*. 20 skriftsteder er nye i forhold til gammel plan – 39 er med i gamle plan. 37 skriftsteder er hentet fra NT og 22 fra GT. Kan du fortelle litt om valget av skriftsteder?

Det er et bevisst valg og ikke si akkurat hvilken tekst skal inn i hvilken fase. Men å ha et eget avsnitt i kapittel 3 under ”kirkens tro og tradisjon” som heter ”Bibelen” og hvor det står tekster knyttet til de tre trosartiklene og de kristne høytidene er sentrale, det skal være særlig vekt på evangeliene og fortellingene om Jesu liv. Barna skal bli kjent med bibelens oppbygning, tilblivelse og frelseshistorien. Og så kommer lista: Skapelse, syndefall og frelseshistorie, det ligger mange bibeltekster i den linja der. Noen personer og hendelser i GT for eksempel: Abraham, Sara, Hagar, Josef, Moses, Ruth, Ester etc. Så hvis dette ikke er telt som bibelhenvisninger så ligger hovedhenvisninger i planen her (s. 17).

Men der vil jeg argumentere for at det er det samme i PFD. Det kommer i tillegg.

Det skjønner jeg. Men vi har jo bevisst valgt bort det som står her i alle disse konkrete henvisninger, og i vårt første høringsutkast, så var det jo ikke noe utover denne helt generelle lista. Og ut fra hørings svarene så tenkte vi noe mer konkret veiledning bør denne planen likevel gi på valg. For vi kunne selvfølgelig sagt: Skapelse, syndefall og frelseshistorie, parentes. 1. mosebok sånn og sånn fra dit til dit. 2. Mosebok sånn og sånn fra dit til dit osv. Det har vi ikke gjort. Hadde vi gjort det, så hadde selvfølgelig denne matchet denne (PFD) i konkretiseringsnivå. For å gi noe ressurs på det likevel så kom dette vedlegget her med ”kjernetekster i en fornyet trosopplæring”. Så hvis du hadde telt dette her før høringen så hadde differansen vært enda mye større. Det er et bevisst valg på dette nivået når det gjelder detaljering av akkurat hvilke bibeltekster de skal lese i hvilken aldersgruppe. Det må menigheten lokalt finne ut av. Det har med hvilke gudstjenestesøndager, ulike fasetiltak kommer. Det ligger også en del bibelstoff i at trosopplæringen skjer i menigheten og i gudstjenstelivet. Å klare å sette det sammen i en nasjonal plan som gjør da at alle menigheter må dele ut fireårsbok 3.søndag etter Pinse, det synes vi er vanskelig. Så det er et helt bevisst valg, ikke et uttrykk for at Bibelen ikke er viktig. Det er et uttrykk for at mennesker som jobber med undervisning i Den norske kirke har kompetanse på Bibelen og vil ut fra temaene som står her kunne hente relevante tekster.

1.22.30 Vil du si det er bra eller mindre bra at den enkelte menighet står friere til å velge ”pensum” for sin trosopplæring?

Jeg er jo ansvarlig for denne planen, så jeg synes selvfølgelig det er bra (*Latter*).

Kan du utdype det?

Ja, vi synes det er en helt naturlig konsekvens av at menighetsrådet er ansvarlig for menighetens trosopplæring. Og en trosopplæring som skal være tilpasset både menighetens særpreg og muligheter, og de barna og unge som er der, gjør at de valgene må gjøres lokalt.

1.23.38 Synet på den lidende Gud. I *Plan for dåpsopplæring* står det blant annet: ”Livet i Jesu følge er rikt, men kan også være vanskelig.” Gud blir i kristen tro sett på som en lidende Gud. Det er ikke bare mennesker som lider. I *Plan for trosopplæring* tas det i liten eller ingen grad

hensyn til det kristne idealet om å følge Jesus inn i lidelsen, et ideal NT utførlig beskriver. Er det en uaktuell problemstilling i 2010?

Eh, nei det er det nok ikke. Det nærmeste vi kommer er punktet "faste og forsakelse" som er veldig lite konkret på å følge i forhold til lidelse. Teksten og tilnærmingen her er nok mye mer offensiv i forhold til å "se egne behov i lys av fellesskapets beste". Nei jeg ser det at det er mye tydeligere i den gamle planen. Det har nok ikke vært et veldig sentralt anliggende å formidle den biten av det.

Vil det si at dette perspektivet er glemt i planen? Det har ikke vært noe reflektert tanke om den tematikken?

Det har ikke vært et bevisst bortvalg for å si det sånn. Det har jo ikke vært et fokus, derfor står det ikke her. *(Pause- Informant leser spørsmålet selv)* "Gud blir i kristen tro sett på som en lidende Gud." Det tenker jeg er ivaretatt i tekster som fokuserer på Gud som en lidende Gud.

Men da tenker jeg ikke på skriftsteder, men hva som står skrevet.

En tilsvarende setning har vi ikke, men jeg vil ikke være enig med deg i at dette anliggende ikke er i planen. For jeg tenker idealet om å følge Jesus inn i lidelsen mener du virkelig at det idealet er tydelig er plassert i PFD? Det står her at "livet i Jesu følge er rikt, men kan også være vanskelig". Blir det vanskelig fordi det er i Jesu følge eller?

Jeg tolker det at den setningen betyr at livet i Jesu følge er vanskelig.

Ja, nei det har vi nok ikke tydeliggjort i noe særlig grad. Det tror jeg du rett og slett har rett i. Det tror jeg du kan ta med som noe du fant.

Vedlegg 3. Transkribert intervju med Kristin Moen Saxegaard - førsteamanuensis ved Det teologiske Menighetsfakultet.

Dato: 23.april kl. 12.00. Slutt kl. 12.35

Sted: Det teologiske Menighetsfakultet. Saxegaards kontor.

Trosopplæringsplanen

00.30 Hvilket kjennskap har du til *Plan for dåpsopplæring* og *Plan for trosopplæring*?

Jeg har sett på hvilke tekster som er satt som såkalte *Kjernetekster* innenfor den nye trosopplæringsplanen (s.46-47). Jeg har sett på hva de handler om og hvor de plasseres i planen. Da mener jeg den tredelingen som står lengre frem med hjulet (s.15), hvor det står at trosopplæring handler om livstolkning, kirkens tro og tradisjon, og kirkens tro i praksis. De skal jo gripe inn i hverandre, men likevel, når kjernetekstene kategoriseres på disse skjemaene bakerst i planen, så går alle disse inn under *kunnskap*. Det er sikkert ikke ment at bibeltekstene bare skal bli forstått som læretekster, men likevel, bibelmaterialet blir jo først og fremst kunnskapsformidling. Ingen ting referer til livstolkning, eller livsmestring.

Og det er litt mot sin hensikt?

Ja, jeg er litt overrasket over det, at de ikke tenker mer på... Det blir en veldig tradisjonell måte å tenke bibelbruk på. Det synes jeg kommer fram også i hvilke tekster som er valgt. Det handler mye om å lære bibelhistorien. Det er mye Jesus-tekster, og det er veldig bra. Men så er det et stort fokus på læresetninger, den lille bibelen, den gyldne regel, det dobbelte kjærlighetsbud, alt dette er med. Når man kommer til GT er det enda mer tydelig: de 10 bud, trosbekjennelsene i 5 Mos. 6, og den aronittiske velsignelsen, sosiale ordninger i Amos. Det er i og for seg sentrale tekster, men de får forholdsvis stor plass i planen. Salmevalget synes jeg er fint. Det er valgt ulike typer salmer som passer til ulik bruk. Men så var det fortellingene i GT. Det er en veldig fokus på frelseshistorien: Kallelsen av Abraham, kallelsen av Moses, kallelsen av Samuel, kallelsen av David, eller i hvert fall løftene til David, og kallelsen av Jesaja. Det blir et veldig fokus på kallelsen av viktige store menn. Dette handler ikke om livsmestring tenker jeg, fordi disse mennene er alt for store til å bli forstått i noen form for identifikasjon. Det går jo veldig bra med dem da. De har det kanskje litt kronglete i starten, men det ender jo med at de blir ledere for folket, alle sammen.

Hvor mannspektivet kommer veldig frem?

Ja, bare voksne menn. Ingen middelmådige menn en gang, med unntak av Jona, kanskje, han er jo en litt mer tvetydig person. Miriam er med, men hun er jo veldig søsteren til Moses. Ingen kvinner nevnes med sin egen fortelling. Og ingen av de mer vanlige fortellingene som egner seg til livstolkning som fortellinger barn kan sette seg inn i, som Josef-fortellingen og Esau-Jakob, de er heller ikke med. Det er helt sikkert ikke ment at dette er det eneste man skal lære, men det ligger som et minstemål. Det gir en den veldig tradisjonelle tilnærmingen. Og det handler først og fremst om bibelkunnskap.

Så da er det den tradisjonelle måten som bibeltekstene kommer frem på, som bryter litt med den visjonen planen har med et hovedfokus i livstolkning og livsmestring?

Ja, også på det stedet i planen (s.50ff) som viser hvordan man kan bruke bibelstoff år for år. I kolonnene for livstolkning og livsmestring står det om hva vennskap er, etikk og andre områder. Som bibelforsker tenker jeg at her kunne man bruke bibelmateriellet mer aktivt.

Hvilke tekster kunne være aktuelle ut fra dette perspektivet?

Det er mange fortellinger som handler om livstolkning. Til Jesusfortellingene der er de viktige tekstene med. Sakkeus er med, og den rike unge mannen – den handler om en som går bedrøvet bort... Det er noe med å kunne identifisere med fler enn de som bare gjør rett, de som skjønner poenget og alt blir som de har tenkt. I GT-delen savner jeg mer av dette. Jeg synes det overlater for mye til de lokale planene å skulle tenke hvordan vi bruker bibeltekster i livsmestringsbiten når det gis så lite føringer.

8.10 Bruk av skriftsteder relatert til lidelse, livstolkning og livsmestring. Det er en klar nedgang i bruken av skriftsteder i den nye planen. 414 i *Plan for dåpsopplæring* og 59 i *Plan for*

trosopplæring. 20 skriftsteder er nye i forhold til gammel plan – 39 er med i gamle plan. 37 skriftsteder er hentet fra NT og 22 fra GT. Vil du si det er bra eller mindre bra at den enkelte menighet står friere til å velge ”pensum” for sin trosopplæring?

Jeg tror at dersom planen hadde hatt en nyere agenda, ville den ha utfordret enda mer. Når trosopplæringsplanen er blitt såpass tradisjonell i sitt valg, kan man ikke forvente noe annet av de lokale planene. De skal lages av et utvalg i menighetsrådet, som er frivillige folk og gjerne er litt eldre. Det er alltid en treghet i det med å tenke fornyelse. Jeg merker en veldig forskjell i hva som foregår i fagmiljøet, og det som skjer faktisk i menighetene. Det blir lett en 20 års etterheng. Den forrige planen hadde jo gode kvaliteter den også, men når man først vil lage en ny synes jeg det er litt vel defensivt å gjøre det så tradisjonelt. Så jeg er litt overrasket. Det krever jo mye av de lokale menighetsrådene som skal skrive sine planer. Så jeg tror det er for mye å forvente at de skal tenke nytt når grunnplanen er så forsiktig.

10.30 I et intervju med kirken.no sier du: ”Det blir lite troverdig om barnefortellingene bare handler om Gud for de gode dagene. Vi må åpne opp og vise barna det mangfoldet som Bibelen selv forteller om og som gjelder alle livets sider”. Kan du utdype dette og fortelle litt om forskningen din?

Studiene mine handlet om barnebibler fra -95 og til nå. Men også i den nye trosopplæringsplanen er det i stor grad gutter det handler om. Det er ikke så rart, det er jo mest gutter i Bibelen og. Men det finnes nok fortellinger i Bibelen om jenter og til å kunne veie opp med hvis man ville det. Det synes jeg i liten grad er blitt gjort. Og så handler det mye om fortellinger hvor Gud er med. Man formidler fortellingen innenfor en veldig trygg ramme og gir lite rom for at livet kan være vanskelig. Og barnebiblene harmoniserer fortellingene. Ta for eksempel Jakob-fortellingen. I barnebiblene når det fortelles om Himmelstigen, faller på plass. Jakob skjønner det gale han har gjort, han blir tilgitt og blir et nytt menneske. Men i bibelfortellingen så fortsetter Jakob å trikse seg til ting og det er en kamp hele veien. Selv om han forsones med Esau på slutten av fortellingen, så drar inn ikke hjem, men bort og videre. Jakob er en luring og tvetydig person hele veien. Jeg mener ikke at alt skal ikke serveres til unger, men likevel bør kunne innrømme mer av det litt mer komplekse.

Så barnebiblene gir en endelig og god slutt på fortellingen, mens det nødvendigvis ikke er slik i bibelfortellingene?

Ja, fortellingene er ikke nødvendigvis så gode eller så opplagt lykkelige i Bibelen selv.

Dette går litt på det du i artikkelen skrev om MF-studentene som trodde at Noa ble plaget av folkene rundt ham?

Ja, av tydelig slemme folk som erter ham og mobber ham. Men det står ingenting i bibelen om at Noa ble plaget av slemme folk. Bibelen beskriver menneskenes ondskap mer generelt, mens enkelte barnebibler beskriver enkeltpersoner som onde og slemme og at de rekker tunge... Guttestreker som plutselig er så syndige at de må drukne for det, det er jo ganske heftig. Dette er det barnebiblene som gjør, ikke Bibelen. Det blir ganske moralistisk.

13.00 Hvordan bør vi formidle til barn og unge at Gud også er Gud for de vonde dagene?

Jeg tenker at man må tørre og ikke pynte på de litt kronglete fortellingene, men heller tørre å fortelle at Jakob ikke er en snill gutt, men at Gud ser ham likevel, og møter han to ganger. At Gud også er Gud for de slemme guttene. Så finnes det fortellinger som Sareptas krukke, hvor enken i Sarepta blir møtt av Elia og får Guds velsignelse, men bare akkurat så mye at blir til å overleve hver dag. Litt mel hver dag er det eneste hun får. Og det er jo lykke det, men den lykken er ganske tilmålt. Jeg tenker at det er slik livet er, heller det enn at du er en gjeter som ender som konge i Israel. Slike fortellinger er det umulig å forholde seg til som sammenlikning. David og Goliat fortelles gjerne som om at bare du er modig så går det bra. Men det er ikke alltid det stemmer i virkeligheten. Det er mange bibelfortellinger som ikke er så heltedemodige. Vi må bare gi dem litt bedre plass. Det finnes vonde fortellinger om overgrep og vold også. Kanskje skal man til og med driste seg til å ha med noe av det, når det lar seg gjøre. Og fortellinger om død.

15.20 Kommer dette perspektivet godt nok til uttrykk i planen?

Ikke ut fra tekstutvalget i hvert fal, for der fokuseres det veldig på heltene. Nå har jeg ikke lest hele planen like grundig, så når du har funnet ut at livshjelp er bredt anlagt så er det sikkert riktig. Men det

hadde vært fint, synes jeg, hvis bibelmateriellet hadde blitt brukt mer aktivt som livsmestring, at det ikke blir slik at bibelfortellinger blir noe man skal lære, på siden av livet. Det å knytte tro og etikk til bibeltekster tror jeg er viktig, både for at bibelfortellingene blir gjort kjent, men på en måte som styrker trosopplæringen.

16.22 Vi tolker våre liv gjennom bibelfortellingene. Samtidig vil enkelte bibelfortellinger være en modell for livsmestring der vi møter personer som opplever motgang og lidelser (fortellingen om Job, Josef, Noa og Abraham osv.). Hvilke kriterier bør vi følge når vi velger ut bibelfortellinger til barn og unge?

Jeg tenker at det er tre ulike grupper; førskolebarn, skolebarn og tenåringer. De må gis ulike kriterier. Ungdom kan høre alt, man kan ikke skjule noe for en tenåring, verken gudsbilder eller de fæle fortellingene. Det går ikke an, for de vil gjennomskue det. Førskolebarn må lære de enkle tingene om den gode Gud først, det må være en basis som er entydig. 10åringen er litt mer komplisert. De kan litt om Darwin og har venner som ikke tror på Gud, de har kanskje muslimske venner, de er redd for døden selv og kjenner til det som er vanskelig i livet. Jeg tror vi kan være litt mer dristig overfor disse. At fortellinger kan legitimere hvem jeg er og at de viser et mangfold. En særlig utfordring er de vanskelige gudsbildene. Abraham som skal ofre Isak, hvilken Gud er det? Jeg tror at en 10åring skjønner dersom de får flere gudsbilder stilt ved siden av hverandre, at Gud er enda større og mer en fortellingene sier. Jeg tror de kan forstå at fortelling ikke sier alt dersom noen bare forteller dem det. Det handler jo om hvordan vi formidler fortellingene. Bibelfortellingene ikke er det endelige ordet om Gud eller fra Gud. De er våre møte, eller forskjellige møter med Gud. Den innsikten tror jeg de litt større ungene må få del i, ellers må man jo ha 15års sensur på Bibelen.

19.12 Bør barn skånes fra voldsomme bibelfortellinger? Eksempelvis til en 10åringen?

Jeg tror ikke det går an å skåne eller holde unna. Hvis man legger til rette for en barnetro som kun er trygg og forutsigbar. "Gud er så glad i meg-sangen" hvor Gud alltid er med meg og passer på meg, alltid, blir jo fort gjennom skuert, for det er ikke sånn livet er, eller i hvert fall følers det ikke alltid sånn. Jeg tror det er bedre å gi rom for de reelle følelsene og ikke å lage en barnetro som er så snever at ungene må avvise troen når de erfarer at det ikke er så enkelt.

Det er litt interessant. Det skriver jeg litt om i innledningen min i bakgrunn for valg av oppgave. Aftenbønnen "Kjære Gud jeg har det godt"...

Ja, den sangen har vært debattert. Jeg kjenner flere godt voksne damer som er opprørt over den sangen når de har sunget det for sine barn og nå barnebarn igjen. Tanken om at man skal snu setningen "Kjære Gud, gå aldri fra meg", til "takk at du går aldri fra meg". Da blir den jo hundre prosent trygg. Men bønne hvor man faktisk kan be og kanskje frykte, er med på å sette ord på spørsmål: Hvor er du Gud? Jeg synes det er noe bra ved det. Og selv om Gud aldri går fra meg, så vil jo et hvert menneske kjenne på og føle avstanden noen ganger. Jeg tror det er viktig å gi ord for følelsen av at Gud kjennes langt borte, eller til og med Gud ikke fins, men at det likevel gir håp å be.

22.53 Hvordan har bruken av bibelfortellinger relatert til lidelse endret seg i barnebiblene siden 50-tallet?

Hvis vi bruker Isak-fortellingen som eksempel, kan vi si at rundt år 1900 ble alt fortalt. Gud var grusom og det var helt greit. Veldig urettusjert. På 50-tallet var det Ann de Fries som preget barnebibelmarkedet. Den er nederlandsk og skrevet og oversatt til 40 språk. Hele Europa har lest den. Den viser hvor hjerteskjærende det er for Abraham, men så kommer Gud og redder han i siste liten. I tillegg kommer det en forklaring, som gjengir forsoningslæren om Gud da som ikke sparte sin egen sønn. Abraham blir heldig, mens Gud må ofre. Ingen av biblene som er fra 1993-2005 har med denne fortellingen. Men så har den kommet tilbake i *Den store Barnebibelen*. (2008). Den er ment for skolebarn. Der er det bilde av en veldig tynget Abraham og det står et spørsmål: "Hva tror du Abraham tenkte og hvorfor griper engelen inn"? Den har fokus på Abraham og ikke på Isak. Den åpner opp for avgrunnen... Den gjenfortelles med stort fokus på følelsene til Abraham. Med spørsmålsstillinger i marginen: "hvorfor tror du...?" og "hvorfor tror du engelen stoppet...?" og bruken av mer moderne tegningene, gjør at det fremstilles mer som en fortelling om disse følelsene enn en den sier "sånn skjedde det, sånn er Gud". Det synes jeg er bra og spennende. Men det er få som denne bibelen. Jeg tipper det er fordi bestemødrene liker mer koselige fortellingene. Denne bibelen bruker et mer

moderne uttrykk: Jesus går i cowboy støvler og disiplene har alle mulige ansiktsfarger. Den fokuserer mer på følelsene enn å rekonstruere historien. Dette er mer opp mot livstolkning enn å skulle formidle bibelhistoriekunnskapen. Men markedet er ikke riktig modent for det.

Og dette går på det etterslepet på 20 år?

Ja, man må bli gjort oppmerksom på det, og oppfordret. Det er jo lettere å kjøpe de koselige barnebiblene til barnebarnet sitt.

27.22 Har du andre kommenter til sider ved dåps- og/eller trosopplæringsplan med relevans for masteroppgaven?

Med tanke på barneteologi, så har jeg nettopp begynt å lese en bok som har kommet siden sist vi snakket. Sæbø; Guds barnet. Jeg har ikke lest hele ennå, men den har noen spennende perspektiv, som jeg synes å finne igjen i mye barneteologi. Det er som du sa i stad, at når det er snakk om lidelse så er det bare de andre det handler om. Sæbø beskriver barnet fra førskolefasen hvor barnet får gudsbilde gjennom relasjonen til foreldrene. Foreldrerelasjonen blir bildet på gudsrelasjonen. Jeg synes han idylliserer fire-fem åringene. ”Med 5års stadiet begynner tankene om døden å banke på døren, du har en venn som har skilte foreldre,” skriver han. Problemene ligger dermed alltid utenfor barnet selv. Han uttrykker også noe som jeg tenker er nokså ”gjengs” for norske barneteologi: Trosopplæring hjemme er så viktig fordi man forutsetter et ideelt barn- familieforhold for et godt gudsforhold. Kanskje må det være sånn? Men det er litt defensivt og da. Hva med de barna som ikke har foreldre eller gode relasjoner, hvordan kan de få et gudsforhold i det hele tatt? Man baserer gudsrelasjonen på de gode relasjonene mellom mennesker, og da kan troen lett dekonstrueres som psykologisk projisering. Så her er jeg litt spørrende til barneteologien. Jeg har ikke noen bedre alternativ, men det skurrer litt med tanke på hvordan det lykkelige troende barnet blir presentert. Gode forhold, gode rammer. Men det skal også sies at boka tar barnet som subjekt veldig på alvor.

31.25 I Plan for trosopplæring nevnes det at ”barn lever i ulike familiekonstellasjoner” og ”barn vokser opp i ulike familietyper”. I den nye planen er ikke skilsmisse osv nevnt, men mer vage setninger...

I boka til Sæbø blir barn som har to hjem noe som 5-åringer får høre om at finnes – utenfor ens eget hjem. Når såpass mange barn lever med to hjem, tenker jeg at dersom vi skal ha barnet som subjekt, må man tørre å bruke dem som eksempel. Og ikke bare gjøre dem til noen andre hører om. Jeg var nylig på en barnelederkonferanse. Der ble det brukt store ord om barnet. Det er vakkert, barnet som hellig og rent, og barndom som vi som voksne ødelegger. Men barndom er ikke bare lykke. Barn er like komplekse som voksne. Når hunden dør, så er sorgen dyp. Selv om vi kanskje sier det er små ting, så er det ikke det.

33.20. Men litt tilbake til aftenbønnen ”Kjære Gud jeg har det godt”. Fungerer den synes du?

Jeg tenker at den gir rom for en tvil i setningen ”Kjære Gud gå aldri fra meg”, som jeg synes er viktig å ha med. Så jeg synes den fungerer. Jeg tror ikke barnet ikke får sove av det. Hvis man ikke kjenner på den tvilen så synger man uten å tenke på det. Og når en tviler, gir bønnen rom for at ”jeg er tvilende, men jeg ber”. Det er jo det som er bønn. Jeg synes det er fint. Ellers så har vi jo en annen aftenbønn ”fra synd, fra sorg, fra fare”. Den setter også ord på det komplekse, om enn på en litt gammelmodig måte.